

Raportul societății civile de monitorizare a implementării strategiei naționale de integrare a romilor

în România

Focalizare pe condiții structurale și orizontale
pentru implementarea cu succes a strategiei

Elaborat de:

*Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi
Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”
Asociația Nevo Parudimos
Asociația DANROM Făurei
Asociația Pro Roma
Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România
Asociația E-Romnja
Fundația HEKS/EPER România
Agenția de Dezvoltare Comunitară „Inter-Activa”
Fundația Policy Centre for Roma and Minorities
Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate – SASTIPEN
Fundația Terre des hommes România
Martie 2018*

COMISIA EUROPEANĂ

Direcția Generală Justiție și Consumatori
Directoratul D — Egalitate și Cetățenia Uniunii
Unitatea D1 Non-discriminare și coordonare romi

E-mail: JUST-D1@ec.europa.eu

*Comisia Europeană
B-1049 Bruxelles*

**Raportul societății civile de monitorizare a
implementării strategiei naționale de
integrare a romilor
în România**

Focalizare pe condiții structurale și orizontale pentru
implementarea cu succes a strategiei

***EUROPE DIRECT is a service to help you find answers
to your questions about the European Union***

Freephone number (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) The information given is free, as are most calls (though some operators, phone boxes or hotels may charge you)

LEGAL NOTICE

“The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.”

More information on the European Union is available on the Internet (<http://www.europa.eu>).

Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018

Print	ISBN 978-92-79-91832-2	doi:10.2838/256084	Catalogue number DS-02-18-583-RO-C
PDF	ISBN 978-92-79-91831-5	doi:10.2838/91784	Catalogue number DS-02-18-583-RO-N

© European Union, 2018

Reproduction is authorised provided the source is acknowledged.

Raportul de față a fost elaborat de către o coaliție de organizații din România, sub coordonarea Centrului de Resurse pentru Comunitățile de Romi, care include:

- Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”
- Asociația Nevo Parudimos
- Asociația DANROM Făurei
- Asociația Pro Roma
- Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România
- Asociația E-Romnja
- Fundația HEKS/EPER România
- Agenția de Dezvoltare Comunitară „Inter-Activa”
- Fundația „Policy Centre for Roma and Minorities”
- Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate – SASTIPEN
- Fundația „Terre des hommes” România.

Bazându-se pe domeniul de expertiză al fiecăruia, membrii coaliției au împărțit între ei subiectele de raportare, iar un grup de membri cu expertiză a asigurat structurarea și organizarea finală a textului.

Următorii reprezentanți ai coaliției au contribuit la pregătirea prezentului raport: **Florin Moisă** și **Daniela Tarnovschi** (Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi), **Alexandra Hossu** (Agenția pentru Dezvoltare Comunitară „Împreună”), **Aurelia-Carmen Gheorghe** (Asociația E-Romnja), **Daniel Caraivan** (Asociația DANROM Făurei), **Margareta Hertanu** (Asociația Pro Roma), **Iuonaș Norbert** (Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România), **Ioana Ardelean** (Fundația HEKS / EPER România), **Mirabela Pâslariu** (Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate - SASTIPEN).

Raportul a fost elaborat în cadrul proiectului-pilot „Dezvoltarea capacității societății civile române și consolidarea implicării sale în monitorizarea strategiilor naționale de integrare a romilor”. Proiectul pilot este implementat la solicitarea Comisiei Europene, DG Justiție și Consumatori. Acesta este coordonat de Centrul pentru Studiul Politicilor Publice din cadrul Universității Central Europene (CEU CPS), în parteneriat cu European Roma Grassroots Organisations Network (ERGO Network), European Roma Rights Centre (ERRC), Fundación Secretariado Gitano (FSG) și Roma Education Fund (REF) și este implementat cu ajutorul a aproximativ 90 de ONG-uri și experți din cele 27 state membre ale Uniunii Europene.

Deși proiectul-pilot, în cadrul căruia s-a realizat prezentul raport, este coordonat de către CEU CPS, raportul prezintă constatările autorilor și nu reflectă neapărat opiniile CEU CPS. CEU CPS nu este responsabil pentru utilizarea informațiilor conținute în acest raport.

CUPRINS

LISTA ABREVIERLOR	6
REZUMAT	7
INTRODUCERE.....	11
GUVERNANȚĂ ȘI CADRUL POLITIC GENERAL.....	12
Reprezentarea intereselor romilor în Parlament	12
Abordarea generală a incluziunii romilor de către ministere și alte autorități publice la nivel național.....	13
Abordarea generală a incluziunii romilor de către autoritățile locale	15
Promovarea împuternicirii și participării romilor.....	17
Garanții ale eficienței programelor cu cele mai mari alocări de buget	19
Accesul societății civile la finanțări pentru acțiuni de incluziune a romilor.....	25
Disponibilitatea datelor de încredere despre situația romilor	26
Politici și măsuri care abordează nevoile specifice ale femeilor, copiilor și tinerilor romi	28
ANTI-DISCRIMINARE.....	34
Implementarea Directivei privind Egalitatea Rasială.....	34
Segregare educațională și rezidențială	35
Evacuări forțate	37
Comportamente discriminatorii din partea poliției, abateri ale procurorilor și instanțelor.....	38
Acces la documente de identitate	39
Acces la apă curată și la salubritate	39
ABORDAREA ANTIGIPSISMULUI.....	41
Cadrul instituțional pentru combaterea discriminării și abordarea antigipsismului	41
Combaterea infracțiunilor motivate de ură, a discursului de instigare împotriva romilor și a retoricii antigipsiste a politicianilor, a personalităților publice și a mass-mediei.....	42
Analiza și formarea discursurilor și atitudinilor față de romi	45
IMPACTUL POLITICILOR EDUCAȚIONALE GENERALE ASUPRA ROMILOR	47
Acces la servicii de educație și îngrijire timpurie de calitate, mai ales la grădiniță	47
Promovarea educației integrate.....	49
Evitarea determinării timpurii a carierei școlare (stabilirea timpurie a rutei).....	50
Eliminarea repetenției	52
Vizarea școlilor dezavantajate	52
STUDIUL DE CAZ LOCAL COMPREHENSIV	53
Centrul comunitar de asistență socio-medicală Slatina, județul Olt: un model inovator de creștere a accesului romilor la servicii de sănătate.....	53
RECOMANDĂRI	58
BIBLIOGRAFIE	60

LISTA ABREVIERLOR

ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ANR	Agenția Națională pentru Romi
APADOR-CH	Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România-Comitetul Helsinki
ARACIP	Agenția Națională pentru Asigurarea Calității în Învățământul Preuniversitar
BJR	Biroul Județean pentru Romi
CEDAW	Committee on the Elimination of Discrimination against Women (Comitetul pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor)
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CNCD	Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării
CoE	Consiliul Europei
DG JUST	Direcția Generală Justiție și Consumatori
DLRC	Dezvoltare Locală plasată sub responsabilitatea Comunității
ECRI	European Commission against Racism and Intolerance (Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței)
EVZ	Fundația „Remembrance, Responsibility and Future”
FRA	Agenția UE pentru Drepturi Fundamentale
FSIE	Fondurile Structurale și de Investiții Europene
GLL	Grup de Lucru Local
GLM	Grup de Lucru Mixt
INM	Institutul Național al Magistraturii
MEN	Ministerul Educației Naționale
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights (Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului)
ONG	Organizație non-guvernamentală
POCU	Programul Operațional Capital Uman
RON	Leu românesc
SEE	Spațiul Economic European
SNIR	Strategia Națională pentru Incluziunea Romilor
zefiR	„Împreună pentru puterea de acțiune”

REZUMAT

În 2017, progresele înregistrate în procesul de incluziune a romilor în România sunt încă neclare, în timp ce fondurile lipsesc și nu există mijloace pentru a impulsiona alocările bugetare viitoare și implementarea efectivă. După cum s-a demonstrat în studiile anterioare, SNIR apelează la identificarea resurselor deja alocate comunităților de romi în afara mecanismului strategiei, în loc să se angajeze să aloce noi fonduri din bugetul național.¹

Guvernanță și cadrul politic general

Romii, care potrivit estimării Consiliului Europei, reprezintă 8,32% din populația țării, manifestă un interes scăzut față de votarea partidelor etnice și există doar un membru al Parlamentului de origine romă - datorită faptului că pentru fiecare organizație care reprezintă o minoritate etnică recunoscută oficial, constituția garantează un loc în Camera Deputaților. Situația este diferită la nivel local, unde partidele politice etnice române au reușit să câștige o funcție de primar și 143 de mandate de consilieri locali.

Șase ministere de resort, Secretariatul General al Guvernului, Departamentul pentru Relații Interetnice și Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării sunt direct responsabile pentru implementarea SNIR la nivel național. În plus, în 2004, a fost înființată Agenția Națională pentru Romi pentru a sprijini implementarea strategiilor de integrare a romilor. Agenția are birouri regionale care colaborează cu birourile județene pentru romi, autoritățile publice locale și serviciile publice deconcentrate. În timpul „guvernului tehnocrat” din 2015-2016, câțiva experți romi au fost numiți în funcții înalte în guvern (secretari de stat și consilieri de stat ai primului ministru).

Alături de strategia națională, există planuri de acțiune la nivelul județelor și municipalităților. Cu toate acestea, există puține date disponibile despre bugetele alocate pentru implementarea SNIR și planurile de acțiune la niveluri inferioare, precum și despre rezultatele obținute. Aceste situații au fost criticate în mod constant de către societatea civilă.² La sfârșitul anului 2017, un comitet interministerial a selectat mai multe măsuri din cadrul SNIR și a identificat resurse financiare pentru implementarea acestora; o parte dintre măsuri vor fi finanțate prin proiecte necompetitive din FSIE.

România a introdus măsuri afirmative în domeniul educației, sprijină programele mediatorilor sanitari romi și al asistenților comunitari, promovează ocuparea forței de muncă în comunitățile cu un număr mare de romi și implementează un program pilot de locuințe sociale pentru comunitățile de romi. Cu toate acestea, majoritatea programelor sunt încadrate din perspectivă socială și nu abordează suficient problema discriminării.

Antidiscriminare

În concordanță cu legislația existentă de combatere a discriminării, care permite adoptarea unor măsuri afirmative pentru anumite grupuri sau comunități, s-au

¹ Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi. (2016). *Strategii DA, finanțare NU. Mecanisme de finanțare a politicilor publice pentru romi în România*, p. 131.

² Preoteasa, M. & Căce, S., Duminică, G (2009). *Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor: vocea comunităților*, București AMM Design http://www.agentiaimpreuna.ro/files/publicatii/10-RAPORT_tipar-p-ro.pdf sau <https://www.csrmedia.ro/evaluare-c-e-a-strategiilor-nationale-de-incluziune-a-romilor-stam-prost-la-ocuparea-forței-de-munca-si-sanatate/> sau <http://www.anr.gov.ro/docs/Site2014/Strategie/Analiza%20implementarii%20strategiei%20Guvernului%20nr.%201221%20din%202011.pdf> http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/evaluarea-politicilor-publice-educationale-pentru-rromi_2.pdf, accesat la 12 ianuarie 2018.

alocat locuri pentru romi în licee și universități din România, însă populația majoritară consideră că această măsură este discriminatorie față de ne-romi. De asemenea, legislația națională definește discriminarea multiplă, interpretând-o drept discriminare pe baza a două sau mai multe criterii ca circumstanțe agravante.

Organismul pentru egalitate, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), a implementat câteva proiecte pentru combaterea discriminării în general, dar nu derulează în mod sistematic programe focalizate pe prevenirea discriminării romilor sau a discriminării multiple cu care se confruntă femeile rome, romii cu dizabilități, romii LGBTI sau romii care aparțin unor minorități religioase. Numărul scăzut de plângeri depuse de romi la CNCD și numărul și mai scăzut al cazurilor de discriminare constatate nu reflectă situația reală a romilor. Chiar și în cazurile de discriminare dovedită, amenziile sunt atât de scăzute încât nu se califică drept o măsură cu adevărat disuasivă.

Antigipsismul

Abordarea antigipsismului este o problemă relativ nouă în Parlamentul României, care încetul cu încetul începe să fie introdusă pe ordinea de zi prin diferite canale, în principal sub influența dezbaterilor internaționale pe marginea acestui subiect. De exemplu, în februarie 2017, Senatul a adoptat o decizie care menționează în mod explicit existența antigipsismului și necesitatea combaterii acestuia. Pe de altă parte, nu există o platformă națională care să abordeze antigipsismul, iar acest lucru pare să lipsească din discursul diferitelor ONG-uri naționale.

În prezent, SNIR se concentrează doar asupra îmbunătățirii statutului socio-economic al romilor, practic ignorând prejudecățile cu care romii se confruntă zi de zi.

România a recunoscut abia în 2006 genocidul împotriva romilor din timpul celui de-al doilea război mondial, alături de genocidul împotriva evreilor. Astăzi, România nu este deschisă pentru o dezbateră reală a subiectului de 500 de ani de sclavie și a efectelor sale asupra dezvoltării romilor sau asupra nivelului semnificativ al stereotipurilor și discriminării față de romi în domeniul accesului la locuri de muncă, la servicii de sănătate, la servicii sociale etc.

Impactul politicii educaționale generale asupra romilor

Înscrierea la grădiniță a copiilor de etnie romă rămâne la 38%, iar tendința este în scădere. Pentru a stimula participarea la educație preșcolară a copiilor din familii dezavantajate și pentru a le crește accesul la educație, a fost creat un stimul educațional sub formă de tichete sociale, condiționate de prezența regulată la grădiniță.

În 2016, Ministerul Educației Naționale a emis un nou ordin³ care interzice în mod explicit segregarea școlară a copiilor romi și un plan de acțiune pentru eliminarea segregării existente. Cu toate acestea, până în prezent aceste măsuri nu au avut niciun impact real: ordinul nu prevede nicio sancțiune pentru refuzul de a-l implementa, iar implementarea planului de acțiune s-a amânat din cauza alegerilor. În plus, nu s-a elaborat metodologia de monitorizare a segregării în educație.

Învățământul preșcolar nu este obligatoriu în România și acest lucru este compensat de clasele pregătitoare introduse în sistem în anul școlar 2012-2013. Există estimări că elevii romi se confruntă cu un risc crescut de abandon școlar de trei ori mai mare; cu

³ *Ordinul Cadru privind interzicerea segregării în unitățile de învățământ preuniversitar*, disponibil la <https://www.edu.ro/ordin-cadru-nr-613421122016-privind-interzicerea-segreg%C4%83rii-%C8%99colare-%C3%AEn-unit%C4%83%C8%9Bile-de-%C3%AEenv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt>. Accesat la 20.01.2017

toate acestea, această problemă nu este abordată nici de SNIR, nici de o politică specifică.

Studii de caz

Studiul de caz descrie „Centrul Comunitar de Asistență Socio-Medicală Slatina, județul Olt” ca model inovator de creștere a accesului romilor la serviciile de sănătate. Este un exemplu relevant pentru implementarea SNIR în vederea abordării nevoilor de asistență medicală ale populațiilor vulnerabile și furnizarea de servicii socio-medice de bază, având o dezvoltare pozitivă, în sensul că centrul a fost preluat de către Consiliul Local Slatina.

INTRODUCERE

A trecut deja un sfert de secol de la schimbările politice din România în 1989, un nou început pentru romi, care sunt oficial recunoscuți ca minoritate națională și au început să beneficieze de acest statut. Mai mult decât atât, au trecut deja 16 ani de când guvernul român a elaborat și a început să implementeze o strategie națională de incluziune a romilor (SNIR). Prima strategie de incluziune a romilor a fost revizuită de două ori (în 2006 și 2011), iar la sfârșitul anului 2012 a fost adoptată o nouă strategie (2012-2020), revizuită și aceasta în 2015 (2015-2020). Niciuna dintre cele patru versiuni principale ale SNIR (2001, 2006, 2012, 2015) nu a reușit să genereze cu adevărat schimbările dorite pentru romi și pentru societatea românească.

Cea mai recentă versiune a strategiei, intitulată „Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015-2020”, este un document politic programatic, care nu a reușit nici acum să genereze o schimbare pozitivă semnificativă în viața comunităților de romi. Cea mai recentă SNIR rămâne un document de politică generat sub influența Uniunii Europene, document care nu respectă standardele minime ale procesului de elaborare a politicilor publice - îi lipsește procesul veritabil și profund de consultare cu părțile interesate rome, prezintă deficiențe în identificarea problemelor și soluțiilor, are un mecanism de implementare fără o alocare clară a responsabilităților. În plus, pentru multe dintre măsurile incluse, SNIR nu dispune de o alocare clară a fondurilor, proporțională cu nevoile estimate, nici de mecanisme de cheltuire a finanțărilor de către ministerele de resort și agențiile guvernamentale. Prezentul raport a combinat eficient mai multe abordări metodologice - analiza documentelor, interviuri, analiza calitativă, analiza cantitativă a datelor și analiza critică a politicilor sociale. Au fost consultate, într-o abordare echilibrată, cele mai importante și relevante documente de politici publice - atât cele oficiale, cât și cele neguvernamentale. Atunci când a fost necesar, s-au realizat interviuri individuale cu reprezentanții guvernului și ai societății civile pentru a fundamenta și a dezvolta mai pe larg aspectele abordate în raport.

Având în vedere diferitele niveluri de expertiză din cadrul coaliției, metodologia de elaborare a raportului a devenit un instrument util de învățare și de dezvoltare a capacității de monitorizare atât a organizațiilor locale mai experimentate, cât și a celor cu mai puțină experiență.

GUVERNANȚĂ ȘI CADRUL POLITIC GENERAL

Reprezentarea intereselor romilor în Parlament

Conform Recensământului populației și gospodăriilor din 2011, 621,573 de persoane s-au declarat romi, dintre care 57,78% aveau peste 20 de ani⁴ și, prin urmare, aveau drept de vot.⁵ După decembrie 1989, drepturile de vot sunt garantate pentru toți cetățenii României, inclusiv pentru romi și nu există obstacole structurale în calea participării la vot a romilor. Cele mai recente alegeri locale și parlamentare au avut loc în 2016. În ultimele alegeri locale, Partida Romilor Pro-Europa⁶ a obținut un mandat de primar și 143 mandate de consilieri locali. Partidul Alianța Democratică a Romilor a câștigat patru mandate de consilieri locali, iar Partidul Romilor Democrați a câștigat zece mandate de consilieri locali. În timpul alegerilor naționale, 13,126 persoane au votat pentru candidații Partidei Romilor Pro-Europa⁷ pentru Camera Deputaților și 523 pentru Partidul Romilor Democrați, care era o grupare aproape necunoscută la acel moment.

Aceste numere indică un interes foarte scăzut pentru votarea structurilor politice rome în comparație cu votarea pentru alte partide ne-etnice. Au existat numeroase situații în care politicienii romi au candidat la alegeri în calitate de candidați ai partidelor ne-etnice, fără a-și declara în mod deschis afilierea față de etnia romă, deoarece a fi rom devine un stigmat.

Din cauza acestor rezultate, niciunul dintre partidele etnice ale romilor nu și-a câștigat dreptul de a avea un reprezentant în Parlament. Totuși, Constituția României⁸ și legislația electorală garantează o poziție în Camera Deputaților pentru organizațiile minorităților etnice / naționale care nu ating pragul de 5%. Minoritățile etnice / naționale sunt organizate în Camera Deputaților într-un grup parlamentar format din 18 reprezentanți ai organizațiilor minoritare. Partida Romilor Pro-Europa este reprezentată de dl. Daniel Vasile, fostul președinte al Agenției Naționale pentru Romi. Este vicepreședinte al Comisiei pentru drepturile omului, culte religioase și problemele minorităților naționale din Camera Deputaților. Partidul Social Democrat, care are cel mai mare număr de parlamentari și este liderul coaliției guvernamentale, a ales pentru prima dată un candidat rom - Petre-Florin Manole, un cunoscut activist rom. Ambii deputați romi sunt activi în ceea ce privește reprezentarea problemelor romilor în Parlamentul României, cu accent pe educație și antidiscriminare.

În alegerile parlamentare din 2016 nu a existat o abordare consecventă a problemelor romilor pe agenda partidelor politice, excepție fiind Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, care a alocat un capitol special incluziunii romilor, majoritatea măsurilor referindu-se la reducerea sărăciei.

Abordarea antigipsismului este o problemă relativ nouă în Parlamentul României, introdusă încetul cu încetul pe ordinea de zi prin diferite canale, în principal sub influența dezbaterilor internaționale pe marginea subiectului. De exemplu, în februarie 2017,

⁴ Datele recensământului din 2011 nu ne permit calculul precis al numărului de adulți (grupele de vârstă sunt 0 la 4, 5 la 9, 10 la 14, 15 la 19, 20 și peste). În România, cetățenii de peste 18 ani au drept de vot.

⁵ Recensământul populației și gospodăriilor 2011, datele se găsesc aici: <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>. Accesat la 12.01.2018.

⁶ Date de la Biroul Electoral Central, disponibile la http://parlamentare2016.bec.ro/wp-content/uploads/2016/12/4_RF.pdf. Accesat la 12.01.2018

⁷ Ibid.

⁸ Constituția României, Articolul 62

Senatul a adoptat o hotărâre care reflectă, printre altele, poziția Parlamentului României în această privință: „*în absența unei viziuni conjugate asupra combaterii antigipsismului a celor 3 piloni de reflecție și acțiune (UN, CoE, statele UE), care să asigure expertiza unor politici eficiente de combaterea a rasismului antirom, sunt necesare clarificări terminologice și conceptuale ale antigipsismului, adaptate la realitatea istorică a conviețuirii romilor, în varii state ale UE, în raport apropiat cu normativele referitoare la antisemitism și rasism ale instituțiilor europene și internaționale*”.⁹

Abordarea generală a incluziunii romilor de către ministere și alte autorități publice la nivel național

Principalele instituții responsabile pentru implementarea SNIR la nivel central, în conformitate cu SNIR, sunt: Ministerul Fondurilor Europene, Ministerul Educației Naționale, Ministerul Muncii și Justiției Sociale, Ministerul Sănătății, Ministerul Dezvoltării Regionale, Ministerul Culturii, Ministerul Finanțelor Publice, Secretariatul General al Guvernului, Agenția Națională pentru Romi, Departamentul pentru Relații Interetnice, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Justiției ar trebui informate și consultate în procesul de implementare, monitorizare și evaluare. La nivel local, instituțiile responsabile sunt: Prefectura prin Birourile Județene pentru Romi, autoritățile publice locale și serviciile publice deconcentrate.

SNIR subliniază mai multe metode de lucru atât la nivel central, cât și la nivel local. La nivel central, fiecare minister ar trebui să aibă o Comisie ministerială pentru romi, iar responsabilitățile acestora includ implementarea planului de acțiune, colectarea de date și pregătirea rapoartelor de monitorizare și evaluare a activității lor instituționale.

De asemenea, potrivit aceluiași document, Punctul Național de Contact pentru Romi: (1) va participa la dezvoltarea SNIR și la elaborarea planurilor de acțiune, va monitoriza implementarea măsurilor planificate, va actualiza obiectivele și va contribui la evaluarea finală a rezultatele SNIR; (2) va participa la coordonarea interinstituțională pentru implementarea SNIR, împreună cu alte ministere și instituții ale administrației publice centrale și locale și va participa la asigurarea coerenței cu alte măsuri existente în programele sau strategiile naționale și (3) va participa la întâlniri europene ale punctelor naționale de contact, la ateliere și schimburi de experiență; va prezenta și va raporta Comisiei Europene cu privire la progresele înregistrate în implementarea SNIR.

Un Comitet interministerial pentru monitorizarea și evaluarea SNIR, format din reprezentanți la nivel înalt ai instituțiilor centrale, are rolul de a evalua și monitoriza SNIR. Responsabilitățile Comitetului Interministerial sunt: (1) analiza semestrială a implementării Planului de Acțiune și (2) identificarea și implementarea de soluții pentru reducerea riscurilor de nerealizare a obiectivelor SNIR.¹⁰

Punctul Național de Contact pentru Romi și Agenția Națională pentru Romi (ANR) fac parte din secretariatul tehnic al Comitetului interministerial și colectează informații relevante de la ministerele de resort, care ulterior sunt transmise, semestrial, printr-un sistem online către DG Justiție și Consumatori. Rolul de monitorizare al SNIR este în

⁹ A se vedea: <https://lege5.ro/en/Gratuit/ge2tamryga2a/hotararea-nr-7-2017-referitoare-la-comunicarea-comisiei-catre-parlamentul-european-consiliu-comitetul-economic-si-social-european-si-comitetul-regiunilor-evaluarea-punerii-in-aplicare-a-cadrului-ue-pe>, accesat la 12.01.2018.

¹⁰ Strategia este disponibilă la: <http://anr.gov.ro/index.php/anr/proiecte-programe/strategia>. Versiunea în limba engleză este disponibilă la: http://collections.internetmemory.org/haeu/20180322140344/http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_romania_strategy2_en.pdf, accesat la 12.01.2018.

prezent regândit de către ANR; la sfârșitul anului 2017 au fost organizate mai multe întâlniri, inclusiv regionale, pentru a colecta informații și idei de actualizare a SNIR în cursul lui 2018.

Comitetul a avut mai multe întâlniri, dar activitatea sa nu este sistematică și nu este corelată cu celelalte acțiuni. În 2016, Comitetul a trebuit să elaboreze o nouă propunere (pe baza propunerilor instituțiilor relevante) privind resursele financiare pentru implementarea SNIR pentru perioada 2017-2020.¹¹ Prima lor întâlnire din 2017 a avut loc în octombrie și nu există rapoarte publice sau concluzii disponibile pe website privind activitatea Comitetului. Cu toate acestea, un oficial intervievat a indicat că la reuniune au participat 14 structuri guvernamentale (ministere și agenții) și au acordat prioritate mai multor măsuri SNIR, pentru care au identificat resursele necesare din bugetul de stat. În unele cazuri, aceste măsuri vor fi completate cu proiecte necompetitive finanțate prin fondurile structurale UE.¹²

România a adoptat prima strategie pentru incluziunea romilor în 2001, care de atunci a suferit numeroase schimbări. Pentru a sprijini implementarea acesteia, a fost înființată Agenția Națională pentru Romi în 2004, cu organisme regionale care să asigure implementarea la acest nivel. De-a lungul anilor, guvernul român a organizat consultări mai mult sau mai puțin frecvente cu actorii interesați de incluziunea socială a romilor (ONG-uri rom și ne-rom, reprezentanți ai comunităților locale etc.). Cu toate acestea, din 2001 încoace, guvernul nu a reușit să creeze o platformă funcțională de consultare. Acum câțiva ani, ANR a înființat Consiliul Consultativ al ANR, dar cu puține rezultate. Potrivit SNIR, fiecare minister responsabil pentru implementarea SNIR ar trebui să aibă un comitet ministerial însărcinat cu coordonarea și implementarea măsurilor planificate în strategie. Comitetul ar trebui să includă și reprezentanți ai ONG-urilor, dar nu există o listă disponibilă a reprezentanților ONG-urilor pentru niciunul dintre comitete.

ANR publică diverse rapoarte pe pagina sa de internet, dar acestea nu se focalizează pe implementarea SNIR, ci mai degrabă pe activitatea curentă a ANR. ANR primește rapoarte de două ori pe an de la Birourile Județene pentru Romi despre implementarea SNIR la nivel județean, pe baza cărora ar trebui să realizeze un raport at stadiului implementării SNIR la nivel național. Rapoartele actuale nu sunt disponibile pe website-ul ANR; ultimele rapoarte disponibile se referă la perioada 2012-2014.¹³

Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării a implementat sporadic proiecte care vizează promovarea conceptelor precum diversitatea, non-discriminarea, egalitatea de șanse (de exemplu, „Formare în domeniul antidiscriminării, egalității de șanse între femei și bărbați și drepturilor persoanelor cu dizabilități”¹⁴ finanțat de Fondul European pentru Dezvoltare Regională, Programul Operațional de Asistență Tehnică 2007-2013), însă abordarea sa nu este una sistematică, nici focalizată pe prevenirea în mod specific a

¹¹ Documentul se găsește la http://www.fonduri-ue.ro/images/files/transparența/romi/Hot%C4%83r%C3%A2rea_nr_18_pe_2015_pentru_aprobarea_Strategiei_Guvernului_Rom%C3%A2niei_de_incluziune_a_cet%C4%83%C5%A3enilor_rom%C3%A2ni_apar%C5%A3in%C3%A2nd_minorit%C4%83%C5%A3ii_rom.pdf. Accesat la 12.01.2018.

¹² Interviu cu Adam Dinu, consilier, Ministerul Dezvoltării Regionale, Administrației Publice și Fondurilor Europene, în 12 ianuarie 2018.

¹³ Raport de activitate Agenția Națională pentru Romi, 2012, disponibil la: www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport2012.doc; Raport de activitate Agenția Națională pentru Romi, 2013, disponibil la: <http://www.anr.gov.ro/docs/Site2014/Transparenta/Rapoarte/RAPORT%20ANR%202013.pdf>; Raport de activitate Agenția Națională pentru Romi, 2014, disponibil la: http://www.prefecturabraila.ro/upload/a86a6013a809636b90Ya43a584656a22a9926_a62p17a83.pdf.

¹⁴ A se vedea: <http://cncd.org.ro/2016-10-24-conferinta-de-inchidere-a-proiectului-cu-finantare-nerambursabila-cod-smis-52473>. Accesat la 12.01.2018.

discriminării romilor sau prevenirea multiplei discriminări a femeilor rome, a romilor cu dizabilități, a romilor LGBTI sau a romilor care aparțin unor minorități religioase cu care aceștia se pot confrunta. Fiecare minister acționează în mod asemănător, cu alte cuvinte implementează sporadic programe dedicate prevenirii și combaterii discriminării.

În ultimul timp, mai mulți romi au fost incluși în ministere și în alte autorități publice, cu toate că nu într-o manieră sistematică și mai des în așa-numitul guvern tehnocrat. Pentru a exemplifica, în afara celor de la Agenția Națională pentru Romi, am identificat următoarele persoane:

- Valeriu Nicolae, care a fost consilier de stat al primului ministru (decembrie 2015-martie 2016). Ulterior, a devenit secretar de stat la Ministerul Muncii până în august 2016. A fost responsabil pentru problematica incluziunii sociale și drepturile romilor.
- Ciprian Necula, care a fost secretar de stat la Ministerul Fondurilor Europene din iunie 2015 până în octombrie 2016. A fost, de asemenea, coordonatorul Punctului Național de Contact al Romilor din România.
- Dana Varga, care a fost consilierul de stat al primului ministru începând cu iunie 2017. Ea a fost, de asemenea, consilier al premierului precedent (ianuarie 2015 - ianuarie 2016).

Cu toate acestea, sistemul de instituții publice din România beneficiază de prezența unui număr semnificativ de personal cu roluri specifice în domeniul incluziunii romilor; o listă recent publicată de Punctul Național de Contact pentru Romi include un total de 1,759 persoane – inspectori în cadrul birourilor județene pentru romi, experți locali în problematica romilor angajați la primării, mediatori sanitari, mediatori școlari, asistente medicale comunitare, inspectori școlari pentru problematica educației romilor, profesori de limba romani etc.¹⁵

Abordarea generală a incluziunii romilor de către autoritățile locale

Mecanismul de implementare a SNIR include specificații privind incluziunea socială a romilor relevante pentru autoritățile locale. Strategia Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015-2020 (SNIR)¹⁶ prevede mai multe măsuri la nivel regional și local:

A. Implementare și monitorizare la nivel județean:

Fiecare județ¹⁷ trebuie să aibă un plan de măsuri pentru incluziunea socială a romilor. Biroul Județean pentru Romi (BJR) trebuie să elaboreze planul, luând în considerare informațiile de la nivel local, pentru a armoniza principalele nevoi ale comunităților de romi cu măsurile oferite de SNIR. Grupul de Lucru Mixt¹⁸ (GLM) ar trebui apoi să

¹⁵ A se vedea: <http://www.fonduri-ue.ro/pncr/2091-baza-de-date-cu-angajatii-cu-atibutii-in-problematica-roma>

¹⁶ România. *Strategia Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români aparținând Minorității Rome pentru perioada 2015-2020*. Versiunea în limba română este disponibilă la: <http://anr.gov.ro/index.php/anr/proiecte-programe/strategia>. Versiunea în limba engleză este disponibilă la: http://collections.internetmemory.org/haeu/20180322140344/http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_romania_strategy2_en.pdf

În raportul de față, ne referim la strategia din România folosind acronimul consacrat SNIR.

¹⁷ România este împărțită în 41 județe și municipiul București.

¹⁸ Prefectul fiecărui județ stabilește, prin ordin, un grup de lucru mixt (GLM). Acesta este format din reprezentanți ai organelor deconcentrate ale ministerelor, membri ai organizațiilor neguvernamentale și delegați din comunitățile locale care conțin un număr semnificativ de cetățeni români aparținând minorității rome, inclusiv consilieri județeni/locali.

analizeze și să adopte planul de măsuri; „Fiecare instituție reprezentată în GLM este responsabilă pentru implementarea măsurilor corespunzătoare domeniului său de activitate inclus în planul județean de măsuri”.

Membrii BJR „întreprind periodic vizite de evaluare și monitorizare a situației comunităților de cetățeni români aparținând minorității rome, obțin date și informații de la nivel local pe care le centralizează la nivel județean.”¹⁹

B. Implementare și monitorizare la nivel local:

Fiecare municipalitate trebuie să dispună de un plan de acțiune local, care să fie elaborat de grupul de lucru local (GLL).²⁰ Membrii grupului de lucru local (GLL) sunt responsabili pentru implementarea măsurilor corespunzătoare domeniului lor specific de activitate, după cum rezultă din planul de acțiune local. În plus, aceștia sunt responsabili de monitorizarea implementării măsurilor prevăzute în planul local de acțiune și de întocmirea rapoartelor semestriale privind progresele înregistrate în ceea ce privește implementarea planului de acțiune local, care vor fi prezentate primarului, BJR și ANR. Metodele de lucru locale sunt mai detaliate și includ reprezentanți ai structurilor deconcentrate ale ministerelor, membri ai ONG-urilor locale și reprezentanți ai comunității de romi.

Experții locali pentru problemele romilor angajați de primărie sunt subordonați Biroului Județean pentru Romi și primarului. Acești experți ar trebui să fie mediatori între comunitatea de romi și autoritatea publică locală.

Chiar dacă SNIR include mai multe instrumente la diferite niveluri de implementare a planului de acțiune, în realitate, majoritatea acestora nu sunt corelate între ele la nivel local și nu sunt coordonate de la nivel central. Pe lângă instituțiile menționate anterior, Punctul Național de Contact pentru Romi din România este subordonat Ministerului Fondurilor Europene și este responsabil de „*coordonarea eforturilor naționale de îmbunătățire a situației cetățenilor români aparținând minorității romilor, implicarea în monitorizarea și evaluarea progreselor înregistrate în implementarea Strategiei, raportarea către Comisia Europeană și prezentarea de propuneri de actualizare a Strategiei*”.²¹

Pe internet sunt disponibile mai multe planuri de acțiune județene. Analiza acestora a arătat că pentru majoritatea măsurilor din aceste planuri de acțiune județene nu s-a prevăzut un buget, ci sunt incluse ca parte a activităților regulate implementate de către instituțiile respective.

¹⁹ România, Strategia Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români aparținând Minorității Rome pentru perioada 2015-2020, Capitolul 11, p 47. Versiunea în limba română este disponibilă la: <http://anr.gov.ro/index.php/anr/proiecte-programe/strategia>. Versiunea în limba engleză este disponibilă la: http://collections.internetmemory.org/haeu/20180322140344/http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_romania_strategy2_en.pdf, accesat la 12.01.2018.

²⁰ Acest GLL ar trebui să existe la nivelul fiecărei municipalități și ar trebui să fie alcătuit din experții locali pentru romi, reprezentanți ai instituțiilor publice locale, membri ai consiliului local (inclusiv consilieri romi alesi), membri ai organizațiilor neguvernamentale și un delegat din comunitatea locală de romi a grupului local de inițiativă (GLI). Un grup local de inițiativă ar trebui să existe în fiecare municipalitate și ar trebui să fie format din reprezentanți ai romilor, propuși de experții locali pentru romi și aprobați de GLL.

²¹ Hotărârea 767/16.09.2015 privind Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015 - 2020. Accesibil la: <http://gov.ro/ro/print?modul=subpagina&link=nota-de-fundamentare-hq-nr-767-16-09-2015>. Accesat la 12.01.2018.

Chiar dacă există mecanisme disponibile la nivel județean și local pentru implementarea SNIR, ele nu sunt bine corelate între ele sau cu nivelul național, iar eficiența acestora nu este măsurată.

Promovarea împuternicirii și participării romilor

Începând cu anul 2000, când a început procesul de preaderare a României, au apărut tot mai multe ONG-uri rome și pro-rome ca răspuns la nevoia stringentă de incluziune socială a romilor și la implicarea redusă a statului român în acest efort.

În cadrul proiectului de cercetare SocioRoMap,²² au fost identificate 602 organizații care implementează proiecte pentru comunitățile de romi, fiind identificate în total 1,780 de proiecte. Din cercetare nu rezultă clar câte dintre organizații pot fi considerate ONG-uri rome. Conform cercetării, 19,7% dintre organizații activează în domeniul serviciilor sociale, urmate de domenii precum educația și cercetarea, drepturile omului, cultura, dezvoltarea socială și economică.

Există mai multe coaliții sau grupuri de lucru ale ONG-urilor în care participarea reprezentanților romilor este un lucru obișnuit și binevenit:

- Coaliția Anti-discriminare²³ – coaliția este o structură neguvernamentală informală pentru lobby și advocacy, ce include 10 organizații active în domeniul drepturilor omului în România. Un ONG rom este membru al Coaliției;
- Coaliția ONG-urilor pentru Fonduri Structurale;
- Grupuri de lucru la nivelul ministerelor, de exemplu Grupul de Lucru pentru Desegregare;
- Grupurile de lucru ale Președinției României (de exemplu, *România Educată*).

Chiar dacă la nivel european ideea unei Platforme pentru Romi a fost activă de ceva timp, Platforma Națională a Romilor din România este încă într-o fază incipientă: a fost aprobat un grant nerambursabil din partea CE / DG JUST, însă implementarea este în așteptare din cauza unor probleme tehnice și obstacole administrative, dar se așteaptă ca aceasta să înceapă în aprilie 2018.²⁴

Cu toate acestea, există alte două inițiative care pot fi considerate apropiate de ideea unei Platforme pentru Romi. Una dintre ele este Federația Democrată a Romilor²⁵, formată din cinci dintre cele mai active ONG-uri ale romilor (Agenția Împreună, Romano Butiq, Sastipen, Partida Romilor Pro Europa, Amare Romentza), care vizează reprezentarea intereselor și drepturilor comunității rome într-un mod mai eficient. Cealaltă structură consultativă este Consiliul Consultativ al Agenției Naționale pentru Romi, alcătuit din mai multe ONG-uri rome și pro-rome active la nivel național.²⁶ Consiliul a fost reactivat în 2017.

²² Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale (2017). [SocioRoMap - ONG-uri și proiecte specifice comunităților de romi](http://ispmn.gov.ro/page/publicaii) <http://ispmn.gov.ro/page/publicaii>, accesat la 05.01.2018.

²³ <http://www.antidiscriminare.ro/>, accesat la 05.01.2018.

²⁴ Interviu telefonic cu Elena Iordănescu, Punctul Național de Contact pentru Romi, 07.03.2018

²⁵ A se vedea <http://federatiaromilor.org/> pentru detalii suplimentare.

²⁶ A se vedea <http://www.anr.gov.ro/images/Site2017/Anunturi/Lista-ONG-uri-CC.pdf> pentru lista completă a membrilor.

Există și alte structuri, de exemplu, noul organism Roma Sounding Board (RSB) - Banca Mondială România. Acesta este un grup reprezentativ de organizații ale societății civile cu experiență specifică în domeniul incluziunii sociale și economice a romilor. Rolul principal al RSB este acela de a identifica zonele care necesită o atenție sporită a politicilor pentru romi, de a promova perspectivele romilor și de a propune soluții potențiale pentru îmbunătățirea rezultatelor și consolidarea incluziunii sociale a romilor.²⁷

Potrivit diferitelor rapoarte, împuternicirea pentru romi începe cu o cunoaștere mai bună a situației de către actorii romi și ne-romi, creând un cadru pentru sprijinirea intervențiilor și răspândirea celor mai bune practici pentru a inspira pe alții.²⁸ Cu toate acestea, legislația românească nu sprijină grupuri civice sau grupuri informale care pot influența deciziile publice în beneficiul comunităților lor. Aceste grupuri sunt adesea tratate abuziv sau cu reticență din partea autorităților publice care refuză să colaboreze, să furnizeze informații despre programe, bugete etc. Un raport din 2015 care analizează grupurile informale și civice a concluzionat că, din cauza lacunelor legislative, multe grupuri informale s-au confruntat cu presiuni politice, precum și presiuni din partea instituțiilor publice locale – acestea nefiind considerate actori relevanți care ar trebui consultați sau neavând acces la informații publice deoarece nu sunt înregistrate oficial.²⁹

Un alt fapt este că liderii romi par să interacționeze cu alte mișcări în domenii specifice, cum ar fi educația și sănătatea, dar nu inițiază coaliții cu ONG-uri ne-rome pe astfel de subiecte. De asemenea, subiecte precum problematica femeilor sunt, de obicei, asociate doar cu ONG-urile femeilor și nu par a fi pe agenda publică.³⁰

Un exemplu care trebuie menționat aici este SNIR care, încă din 2001, a subliniat necesitatea unei abordări de jos în sus pentru a da voce romilor prin crearea de grupuri de inițiativă locale care ar trebui să fie independente, formate din membri romi și experți, care să devină parteneri în consultări pentru administrația publică la nivel local. În practică, multe dintre grupurile de inițiativă sunt conduse de primari sau politicieni locali, iar membrii sunt selectați de autoritatea locală, dovedind că această formă de organizare locală nu este în realitate independentă.³¹

Centrul Național de Cultură a Romilor este o instituție publică subordonată Agenției Naționale pentru Romi, responsabilă de activități culturale, de informare și educație, susținând programe și proiecte care răspund nevoilor identificate de comunitățile de romi. Pentru a asigura participarea reprezentanților romi la deciziile culturale, în 2017, Centrul a decis să formeze un consiliu consultativ. Responsabilitățile Consiliului Consultativ sunt: să sprijine managerul instituției în dezvoltarea strategiilor culturale pentru atingerea obiectivelor stabilite și să propună activități de implementare a acestor strategii. Centrul a organizat o procedură de selecție și a ales șapte reprezentanți ai

²⁷ <http://www.worldbank.org/en/country/romania/brief/roma-sounding-board>. Accesat la 05.01.2018.

²⁸ A se vedea raportul Comisiei Europene din 2013 *Empowerment of Roma Women within the European Framework of National Roma Inclusion Strategy*. Raportul în limba engleză se găsește la: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/2013/493019/IPOL-FEMM_ET\(2013\)493019_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/2013/493019/IPOL-FEMM_ET(2013)493019_EN.pdf). Accesat la 05.01.2018.

²⁹ Pop, M. (2015). *Grupurile informale din România. Analiză legislativă*.

³⁰ Gheorghe, C. (2016). *Feminismul rom: provocări ideologice și instituționale*, în Andra Nimu, Cristian Pârvulescu și Arpad Todor (2016) *Societate civilă, democrație și construcție instituțională*; Iași, Polirom; p.237-248.

Nimu, A. (2016). Organizații neguvernamentale pentru drepturile femeilor: abordări contextuale, experiențe personale, în Andra Nimu, Cristian Pârvulescu și Arpad Todor (2016) *Societate civilă, democrație și construcție instituțională*; Iași, Polirom; p. 237-248.

³¹ Pe baza cercetării de birou despre grupuri de inițiativă înființate în cel puțin 20 de administrații locale din România.

romilor. Consiliul ar trebui să se întâlnească cel puțin de două ori pe an, precum și de fiecare dată când directorul centrului convoacă o întâlnire.

Majoritatea romilor marginalizați sunt adesea puțin conștienți de modalitățile de abordare a propriilor probleme și au o participare scăzută la procesele de luare a deciziilor la nivel local. Acest lucru duce la așteptări scăzute din partea autorităților locale, din cauza lipsei lor de capacitate de a face lobby și de a colabora pentru interesele comune. Participarea civică scăzută, împreună cu un nivel scăzut de educație, reprezintă obstacole în calea dezvoltării unei comunități puternice care să își poată prezenta problemele cu care se confruntă principalele părți interesate, să gândească soluții și să își revendice drepturile.

În ultimii 27 de ani, problemele romilor au fost abordate într-o manieră destul de superficială, mai degrabă formală, din cauza condițiilor și constrângerilor stabilite de părțile interesate externe (de exemplu, prin procesul de pre-aderare la UE), în timp ce interesul societății românești, în ansamblu, față de problematica romilor este foarte scăzută.

SNIR a primit multiple critici din motive precum lipsa alocărilor bugetare, lipsa unui mecanism coerent de monitorizare și evaluare, lipsa corelării SNIR cu realitățile locale. Din 2013, SNIR a fost actualizat sau modificat de mai multe ori. Așa cum este menționat într-un raport al Centrului de Resurse pentru Comunitățile de Romi, actualul SNIR promovează identificarea resurselor deja alocate comunităților de romi, în loc să se angajeze să aloce noi fonduri din bugetul național.³² Estimarea bugetului pentru SNIR a fost disponibilă numai până în 2016, deoarece în decembrie 2016 a început un nou ciclu politic (au avut loc alegeri parlamentare). În 2017, progresul înregistrat în domeniul incluziunii romilor în România este neclar.

Garanții ale eficienței programelor cu cele mai mari alocări de buget

În România, există o singură politică de integrare a romilor, și anume *Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015-2020*, versiunea revizuită a documentului adoptat în 2012.³³ Toate politicile și măsurile care pot avea un impact asupra romilor, integrate și/sau vizate specific, sunt raportate ca fiind încadrate în SNIR.

Obiectivele și măsurile SNIR au fost concepute în baza evaluării nevoilor folosind datele disponibile la acel moment: în prima versiune a documentului, elaborat pentru perioada 2011-2020, o mare parte din datele folosite nu erau actuale, una din sursele primare folosite fiind Recensământul din 2001. Însă, versiunea revizuită a documentului, SNIR 2015-2020, a fost concepută atât pe baza datelor din recensământul populației și al gospodăriilor din 2011, cât și a altor studii recente privind problematica romilor (2011, 2013). De asemenea, datorită presiunii exercitate asupra guvernului de către organizațiile societății civile, documentul revizuit conține măsuri focalizate pe probleme cu care se confruntă romii, și nu pe măsuri mai generice de incluziune socială a romilor (precum în raportările anterioare către Comisia Europeană și alte organisme internaționale). Prin proiectare, unele dintre măsurile SNIR se adresează nevoilor majore

³² Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi. (2016). *Strategii DA, finanțare NU. Mecanismele de finanțare a politicilor publice pentru romi în România*.

³³ România, *Strategia Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români aparținând Minorității Rome pentru perioada 2015-2020*, Capitolul 11, p 47. Versiunea în limba română este disponibilă la: <http://anr.gov.ro/index.php/anr/proiecte-programe/strategia>. Versiunea în limba engleză este disponibilă la: http://collections.internetmemory.org/haeu/20180322140344/http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_romania_strategy2_en.pdf, accesat la 12.01.2018.

ale romilor (în special în domeniul educației și al ocupării forței de muncă), dar efectul lor real depinde de alocarea bugetului și de calitatea implementării.

Nu există o abordare interinstituțională, multiplă sau combinată în beneficiul romilor. Mai mult, femeile rome, așa cum s-a menționat, au fost vizate de diverse programe mai puțin decât copiii, tinerii sau românii în general. În plus, perspectiva Guvernului asupra situației femeilor rome este destul de problematică. Domeniile în care femeile au fost menționate în documentul SNIR sunt asistența medicală, educația și piața forței de muncă, însă atunci când vine vorba de intervenții concrete, accentul se pune doar pe probleme de sănătate.

De la adoptarea primei strategii de incluziune a romilor în 2001, ministerele relevante au introdus în strategiile proprii indicatori/măsuri pentru romi, fără a se referi însă la surse clare de finanțare. Prin urmare, a fost imposibil să se estimeze sumele cheltuite pentru adresarea problemelor romilor. În acest context, multe rapoarte ale societății civile au criticat faptul că nici SNIR, nici ministerele nu dispun de măsuri finanțate din fonduri publice.³⁴ De fapt, principalele surse bugetare identificate au fost fondurile europene, mecanismul financiar norvegian sau fondurile de cooperare elvețiano-române, care demonstrează lipsa voinței politice și a angajamentului guvernului. Este destul de dificil să se evalueze raza de acțiune a acestor programe generale, în absența unor dovezi solide; programele generale în România prevăd indicatori privind românii, dar nu există mijloace clare pentru colectarea de informații în acest sens. Până în prezent, nu am putut identifica niciun fel de evaluări recente independente ale programelor generale cu referire la romi.

Deoarece nu există scheme de monitorizare și evaluare disponibile în documentele oficiale și pe site-urile cu resurse disponibile, multe programe special concepute pentru includerea romilor nu s-au schimbat. De exemplu, grila salarială pentru programul de mediere în domeniul sănătății nu a fost niciodată actualizată iar remunerarea angajaților nu se realizează în conformitate cu calificările persoanelor care ocupă posturile respective. Chiar dacă mulți medieri sanitari au absolvit liceul sau învățământul superior sau dețin diplome de masterat, ei continuă să fie plătiți ca și când ar avea un nivel scăzut de educație.³⁵

Educație

Toți copiii au acces la o școală primară gratuită, dar nu la o educație egală și de calitate, iar într-o anumită măsură, copiii romi continuă să se confrunte cu segregarea școlară. Unele programe au vizat îmbunătățirea competențelor profesorilor, inclusiv non-segregarea, antidiscriminarea și metodele inovatoare de predare.

Acțiunile finanțate de către Ministerul Educației care au vizat românii includ măsuri afirmative pentru romi în licee și universități, înființarea unui post specific în cadrul inspectoratului școlar pentru romi și alte etnii, profesori de limba romani în unele școli,

³⁴ Preoteasa, M., Cace, S., Duminică, G. (2009). *Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor: vocea comunităților*, București AMM Design http://www.agentiaimpreuna.ro/files/publicatii/10-RAPORT_tipar-p-ro.pdf sau <https://www.csrmedia.ro/evaluare-c-e-a-strategiilor-nationale-de-incluziune-a-romilor-stam-prost-la-ocuparea-forței-de-munca-si-sanatate/> sau <http://www.anr.gov.ro/docs/Site2014/Strategie/Analiza%20implementarii%20strategiei%20Guvernului%20nr.%201221%20din%202011.pdf> http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/evaluarea-politicilor-publice-educationale-pentru-rromi_2.pdf. Accesat la 12.01.2018.

³⁵ Gheorghe C. (2009). *Sindicatul la intersecția dintre gen și etnie*. A se vedea studiul de caz în domeniul sănătății, București AMM Design, p. 41 http://www.agentiaimpreuna.ro/files/publicatii/9-Sindicatul_la_intersecția-p-ro.pdf Accesat la 05.01.2018.

mediatori școlari, manuale în limba romani.³⁶ Aceste măsuri afirmative se numără printre primele politici pentru romi, despre care există foarte puține informații și până în prezent nicio evaluare a impactului din partea Ministerului Educației Naționale.

Începând din 1992, s-au creat locuri speciale pentru studenții romi în învățământul superior și profesional. Începând cu anul 2000, s-au creat locuri speciale pentru romi în licee. Rezultatele măsurilor implementate, finanțate și coordonate de către Ministerul Educației Naționale (MEN) și partenerii săi sunt numeroase.

Măsurile afirmative pentru accesul la educație sunt principalele rezultate ale eforturilor MEN în ceea ce privește incluziunea socială a romilor. În anul 2016, au fost rezervate 622 de locuri pentru studenți romi la nivel de licență, în plus față de cele 265 de locuri pentru programele de masterat; în licee s-au rezervat 3,150 de locuri speciale pentru elevii romi.

Un alt rezultat important este curriculumul pentru limba romani, care a fost inclus în curriculumul național. Păstrarea limbii romani, a istoriei și culturii romilor se face prin asigurarea predării unor astfel de discipline, la solicitare: 3-4 ore pe săptămână de limbă maternă romani, o oră pe săptămână de istorie și tradiții ale romilor pentru elevii din clasele 1-12.

MEN oferă, de asemenea, resurse financiare și cadrul instituțional. În anul 2016, 15 studenți s-au înscris la programele Facultății de Limbă și Literatură Străină, la Universitatea din București, pentru a studia limba romani. De asemenea, cei 110 profesori de limba romani au beneficiat de programe intensive de formare în timpul verii.

Conform Legii Educației Naționale nr. 1/2011, minoritățile naționale au dreptul de a studia în limba maternă la toate nivelurile, tipurile și formele de învățământ școlar. În plus, începând cu 2002, MEN a susținut predarea în limba romani în învățământul preșcolar, unde anual există aproximativ nouă grădinițe cu aproximativ 150 de preșcolari care solicită acest tip de învățământ. Începând cu anul 2003, este posibilă educația în limba romani (ca limbă maternă) pentru copiii din clasele pregătitoare³⁷, precum și pentru primii 5 ani de învățământ școlar.

Ca urmare a eforturilor depuse de MEN, a fost creată o rețea de inspectorii pentru problemele educaționale ale romilor, ceea ce înseamnă că fiecare Inspectorat Școlar Județean include în grila personalului o funcție pentru un inspector școlar; există trei astfel de posturi și în cadrul biroului central al MEN.³⁸

De asemenea, datorită cadrului european în educație, au fost instruiți mediatori școlari, angajați de autoritățile locale, care lucrează pentru a implica părinții în viața școlară a copiilor lor și pentru a-și asuma responsabilitatea de a ajuta copiii în procesul de tranziție de la un nivel de învățământ la altul. Mediatorii au, de asemenea, rolul de a ajuta copiii să intre în sistemul educațional la vârsta adecvată și de a reduce absenteismul, abandonul școlar și părăsirea timpurie a școlii. În perioada 2003-2015, au fost instruiți

³⁶ Informație de la Gheorghe Sarău, consilier pentru limba romani și romi, Ministerul Educației, despre programele finanțate exclusiv de Ministerul Educației <https://gheorghesarau.wordpress.com/programe-de-succes-ale-ministerului-educației-cercetării-si-tineretului-privind-invatamantul-pentru-romi/>, accesat la 04.01.2018.

³⁷ Clasa pregătitoare, cunoscută sub numele de clasa de zero, an de tranziție către educația primară

³⁸ Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi (CRCR) a înaintat o solicitare de informații FOIA Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice (MENCS), în cursul realizării raportului *Strategii DA, finanțare NU. Mecanismele de finanțare a politicilor publice pentru romi în România* și a primit răspuns prin email la data de 13.05.2016.

1,156 de mediatori școlari. Dintre aceștia, în prezent există aproximativ 400 de mediatori școlari angajați în sistemul de învățământ; formarea lor trebuie continuată, deoarece există o nevoie reală pentru serviciile lor, având în vedere că România se numără printre primele țări UE în ceea ce privește părăsirea timpurie a școlii.³⁹

În 2015, Guvernul României a adoptat o Strategie pentru reducerea părăsirii timpurii a școlii în România⁴⁰, dar nu există informații privind stadiul actual al implementării sau rezultatele obținute.

Formarea continuă a cadrelor didactice vizează dezvoltarea profesională și avansarea în carieră⁴¹ și se desfășoară în mod regulat prin Casele Corpului Didactic, care oferă o mare varietate de cursuri - acreditate, autorizate sau oferite în parteneriat cu organizații neguvernamentale - în domeniul educației interculturale, al educației incluzive, comunicării etc. Potrivit Metodologiei privind sistemul de acumulare, recunoaștere și echivalare a creditelor profesionale transferabile, profesorii ar trebui să acumuleze cel puțin 90 de credite transferabile la fiecare cinci ani.⁴²

MEN finanțează așa-numitul program „A Doua Șansă” pentru persoanele care părăsesc școala înainte de a-și încheia învățământul obligatoriu. Alte rezultate raportate ale eforturilor MEN: 80,300 de elevi romi au primit materiale școlare (programul „Consumabile școlare” a avut în 2016, 623,560 beneficiari), 1,733 au primit sprijin financiar pentru achiziționarea unui calculator (programul EURO 200) și 3,200 elevii de liceu romi au primit sprijin financiar (364 EUR) în 2016.

La 21 decembrie 2016, Ministerul Educației Naționale a emis *Ordinul Cadru privind interzicerea segregării în unitățile de învățământ preuniversitar*.⁴³ Ordinul are un plan de acțiune (*Ordinul pentru adoptarea Planului de acțiune pentru desegregarea școlară și creșterea calității educaționale în unitățile de învățământ preuniversitar din România*) care are ca obiective principale (1) modificarea cadrului legislativ privind desegregarea școlară în România; (2) creșterea calității serviciilor educaționale furnizate în sistemul școlar românesc preuniversitar; (3) formarea cadrelor didactice; (4) stimularea și atragerea de resurse umane de calitate în școli. Din cauza schimbărilor politice, punerea în aplicare a planului a fost amânată pentru anul 2018. Totuși, a fost înființată Comisia de Desegregare, care reunește reprezentanți ai ONG-urilor specializate în toate sectoarele de segregare menționate de Ordinul cadru și este prezidat de Ministerul Educației Naționale. Deși în Articolul 9 Ordinul menționează o metodologie de monitorizare a tuturor criteriilor de segregare, care urmează să fie adoptată printr-un Ordin de Ministru, aceasta nu a fost încă elaborată.

Sănătate

Asistența medicală este un alt domeniu în care guvernul vizează grupurile de romi și grupurile dezavantajate (persoanele din mediul rural, unde accesul la servicii de sănătate

³⁹ Răspunsul primit la data de 22 septembrie 2016 de la Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice (MENCS).

⁴⁰ <http://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere/Invatamant-Preuniversitar/2015/Strategie-PTS/Strategia-PTS-2015.pdf> Accesat la 12.01.2018.

⁴¹ Legea Educației Naționale nr. 1/2011, art. 242 (1).

⁴² Ministerul Educației și Cercetării, Ordinul nr. 5562 din 07.10.2011 privind aprobarea metodologiei pentru colectarea, recunoașterea și echivalarea creditelor transferabile

⁴³ Ordinul Cadru privind interzicerea segregării în unitățile de învățământ preuniversitar, document accesibil la: <https://www.edu.ro/ordin-cadru-nr-613421122016-privind-interzicerea-segreg%C4%83rii-%C8%99colare-%C3%AEn-unit%C4%83%C8%9Bile-de-%C3%AEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt>. Accesat la 20.12.2017.

este limitat) prin intermediul programului de mediere în domeniul sănătății, integrat ca parte a programelor naționale elaborate de Ministerul Sănătății. În numeroase ocazii, Ministerul Sănătății a subliniat că, în afară de programul de mediatori sanitari romi, nu există niciun alt program specific de asistență medicală care să vizeze numai romii.

Începând cu anul 2009, mediatorul sanitar este subordonat primarului și, potrivit unui raport elaborat de Banca Mondială în 2015 pentru Guvernul României,⁴⁴ în 2013 au existat 447 de mediatori sanitari care au facilitat accesul la asistență medicală pentru 200,000 de romi. O măsură generală este înființarea postului de asisten medical comunitar, care în 2014 a fost ocupat de aproape 1,000 de persoane care au asistat în total aproximativ 1 milion de persoane într-un an.

Ocuparea forței de muncă

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), instituție subordonată Ministerului Muncii, implementează măsurile prevăzute în Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015-2020.

Potrivit SNIR, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă implementează anumite programe (mediere pentru ocuparea unui loc de muncă, informare și consiliere profesională, cursuri de calificare și formare, subvenții, stimularea mobilității forței de muncă, servicii de consultanță și asistență pentru demararea unei afaceri, evaluarea competențelor persoanelor care aparțin minorității rome, acordă subvenții pentru angajatori pentru angajarea unor categorii dezavantajate, precum și asistență personalizată pentru tinerii expuși riscului marginalizării sociale). În fiecare an, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă elaborează și implementează Programul Național pentru Ocuparea Forței de Muncă și Planul Național de Formare Profesională. În 2016, Programul special pentru comunitățile cu număr mare de etnici romi a fost implementat în 150 de municipalități cu mulți locuitori romi.

În documentul de programare FSIE pentru perioada 2014-2020⁴⁵ există zece priorități, iar romii sunt vizați în mod specific și integrați în Programul Operațional Capital Uman (POCU) și în Programul Operațional pentru Dezvoltare Regională. Cea mai importantă prioritate este POCU cu un buget total de 4,326 miliarde de euro. Potrivit documentelor oficiale, POCU are 7 priorități⁴⁶ din care prioritățile 3 și 4 vizează în mod specific romii, deși toate prioritățile menționează șomajul în rândul tinerilor romi, lipsa educației, investițiilor, piața forței de muncă etc. Deoarece romii sunt cuprinși și vizați în toate prioritățile POCU, este dificil de spus cât de mult din buget va finanța acțiunile în beneficiul romilor. De asemenea, este foarte dificil să se estimeze bugetul total alocat romilor, deoarece primele proiecte au început abia în august 2017.

Majoritatea programelor pentru romi sunt gândite din perspectivă socială și ele nu includ informații despre discriminarea lor istorică, invizibilitatea femeilor rome în istorie și dezavantajele care decurg din statutul lor social. De exemplu, pe lângă Ministerul Educației Naționale, care are programe de promovare a culturii romilor, majoritatea programelor guvernamentale abordează excluziunea socială și sărăcia, ignorând problemele de gen, rasismul instituțional, împreună cu alte chestiuni stringente care au

⁴⁴ Teșliuc, E. & Grigoraș, V. și Stănculescu, M. (2015). Studiu de fundamentare pentru Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020, București.

⁴⁵ Pentru mai multe informații, a se vedea <http://www.fonduri-ue.ro/pocu-2014>

⁴⁶ http://www.fonduri-ue.ro/images/files/programe/CU/POCU-2014/2017/15.06.2017/Programul_Operational_Capital_Uman.pdf. Accesat la 05.01.2018.

transformat situația minorității rome într-o problemă complexă. Diverși oameni din sfera academică⁴⁷ și activiști rome au criticat⁴⁸ faptul că în politicile publice, romii sunt priviți ca o „problemă socială”, fără a distinge aspecte de gen și fără a lua în considerare contextul lor cultural, acești critici susținând că acestea sunt doar câteva din aspectele care țin de slaba implementare a strategiei la toate nivelurile.

Locuințe

În domeniul locuințelor, ministerele dezvoltării regionale, administrației publice și al fondurilor europene derulează două programe naționale. Programul Național de Cadastru și Carte Funciară este implementat în perioada 2015-2020, cu obiectivul de a înregistra toate proprietățile; în acest sens, romii sunt integrați, recunoscând faptul că multe dintre locurile în care trăiesc rome sunt domenii private/publice pentru care aceștia nu dețin acte de proprietate.⁴⁹ Rapoartele oficiale menționează numărul de unități administrativ teritoriale din întreaga țară care au semnat contracte sau au finalizat procesul fără a preciza numărul comunităților / gospodăriilor de rome.⁵⁰ Unele informații despre stadiul programului au fost raportate de Agenția Națională pentru Romi în raportul său din 2015, conform căruia 585 de familii de rome au declarat că au primit sprijin pentru a obține documente de proprietate.⁵¹

Programul pilot de locuințe sociale pentru comunitățile de rome⁵² a demarat în 2008 cu scopul de a construi cel puțin 300 de case sociale pentru rome în 8 regiuni din România, pe baza propunerilor făcute de ANR și de administrația publică locală. Până în prezent, au fost construite 168 de apartamente, 63 în sunt în etapa de construcție și alte 63 în etapa pregătitoare.⁵³ În 2017, Asociația E-Romnja și Căși Sociale Acum (un grup informal de activiști din Cluj-Napoca, preocupat de problema locuirii și a evacuărilor forțate) au scris două scrisori prin care solicită informații de la Ministerul Dezvoltării Regionale cu privire la această situație. Conform comunicării, ANR a fost implicat în procesul de consultare și identificarea comunităților de rome. La data de 2 martie 2016, ANR a publicat informația că la acea dată 231 unități rezidențiale au fost în diferite stadii de finalizare în cinci regiuni de dezvoltare: 49 în județul Arad; 28 în județul Bihor; 21 în județul Bistrița Năsăud; 21 în județul Brașov; 28 în județul Constanța; 28 în județul Mehedinți, 28 în județul Olt și 28 în județul Sibiu.⁵⁴ În 2016, Guvernul României a alocat aproximativ 5 milioane de euro pentru program, din care peste 92% au fost alocate municipalităților pentru construcția acestor locuințe.

⁴⁷ Rostas, I. (2012). *Roma identity* în Horvath, I., Nastasa, L. (2012) (*Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*), ISPMN Cluj, p. 201.

⁴⁸ A se vedea Gheorghe, C. (2011) Egalitatea de gen în politicile publice pentru rome în *Revista de Asistență Socială*, Universitatea din București, nr. 2

⁴⁹ Conform unei comunicări transmise la solicitarea de informații publice a E-Romnja la 05.10.2017

⁵⁰ Raport oficial asupra situației programului
http://www.ancpi.ro/pnccf/documente/Stadiu_lucrari_de_inreg_sist_16_oct.2017_site_final.pdf. Accesat la 12.01.2018

⁵¹
<http://www.anr.gov.ro/docs/Site2016/Transparența/Rapoarte/Rapoarte2015/Raport%202015%20final.pdf>
accesat la 22.12.2017.

⁵² HG nr. 1237/2008 *privind aprobarea Programului pilot Locuințe sociale pentru comunitățile de rome* disponibil la: http://www.dreptonline.ro/legislatie/hg_program_pilot_locuinte_pentru_rome_1237_2008.php. Accesat la 12.01.2018.

⁵³ Extras din comunicarea transmisă de Minister către to E-Romnja cu numărul de înregistrare 50258/05.05.2017

⁵⁴ Comunicatul de presă ce conține această informație este disponibil la:
<http://www.anr.gov.ro/index.php/anr/presedinte-a-n-r/comunicate-si-informatii-2/496-comunicat-de-presa-2-martie-2016-locuinte-sociale-pentru-comunitatile-de-rome>. Accesat la 12.01.2018.

Accesul societății civile la finanțări pentru acțiuni de incluziune a romilor

În timp ce interesul statului pentru inițiativele de împuternicire este foarte scăzut, inițiativele conduse de ONG-uri sunt în prezent implementate cu finanțare din partea donatorilor internaționali privați sau publici, cum ar fi Granturile SEE⁵⁵, granturile elvețiene sau Comisia Europeană și recent Fondurile Structurale și de Investiții Europene.

În 2016, a existat o încercare a Ministerului Muncii să finanțeze grupuri de inițiativă la nivel local formate din femei, dar în cele din urmă nu a fost aprobată de către Ministerul Finanțelor.

NAR⁵⁶ organizează un program anual de finanțare a măsurilor de incluziune socială a romilor, finanțat integral de la bugetul de stat. Pentru anul 2017, alocarea totală a fost echivalentă cu aproximativ 200,000 EUR. Potrivit site-ului ANR, există 8 proiecte aprobate⁵⁷ și, în lipsa informațiilor despre bugetul lor, se poate presupune că bugetul mediu estimat este de 25.000 EUR pentru fiecare. Nu există altă sursă publică de finanțare pentru organizațiile societății civile disponibilă în acest moment.

Începând cu anul 2016, Programul Operațional Capitalul Uman a lansat mai multe cereri de propuneri cu relevanță deosebită pentru situația romilor. În prezent, aceste programe se află în faza de contractare sau de implementare:

- AP5 / PI9.vi / OS 5.1 - Sprijin pregătitor pentru animarea comunității în orașe cu peste 20,000 de locuitori, Etapa 1: Sprijin pentru elaborarea strategiei de dezvoltare locală și crearea de noi grupuri de acțiune locală sau adaptarea grupurilor locale de acțiune la DLRC 2014 - 2020 (Dezvoltarea locală comunitară);
- AP4/PI9.ii/OS 4.1 - Dezvoltarea locală integrată (DLI 360⁰) în comunitățile marginalizate de romi;
- POCU/4/6/6.2,6.3,6.4,6.6 - Programul „Școala pentru Toți” - parte a Axei Prioritare 6 - „Educație și competențe”, în cadrul priorității de investiții 10 (i) vizând „reducerea și prevenirea părăsirii timpurii a școlii, promovarea accesului egal la educația preșcolară, primară și secundară, inclusiv accesul la procesele de învățare formală, non-formală și informală pentru reintegrarea în educație și formare.”

Organizațiile societății civile sunt eligibile ca solicitanți principali și ca parteneri, iar programul nu solicită o contribuție financiară din partea ONG-urilor, ceea ce poate fi considerat un stimulent foarte important.

Cele mai relevante surse de finanțare pentru ONG-uri sunt Granturile SEE⁵⁸ și Programul de cooperare elvețiano-română,⁵⁹ ambele programe alocând resurse pentru proiectele

⁵⁵ A se vedea <http://www.eeagrants.ro/en> or <http://www.fdsc.ro/participarea-societatii-civile>. Accesat la 12.01.2018.

⁵⁶ A se vedea [http://www.anr.gov.ro/images/Site2017/Finantari2017/Anunt-Programul Anual al ANR pentru acordarea de finantari nerambursabile - 2017.pdf](http://www.anr.gov.ro/images/Site2017/Finantari2017/Anunt-Programul%20Anual%20al%20ANR%20pentru%20acordarea%20de%20finantari%20nerambursabile%20-2017.pdf). Accesat la 01.11.2017.

⁵⁷ A se vedea [http://www.anr.gov.ro/images/Site2017/Finantari2017/Proiecte Admise Propuse Contracte Trasferuri.pdf](http://www.anr.gov.ro/images/Site2017/Finantari2017/Proiecte_Admise_Propuse_Contracte_Trasferuri.pdf). Accesat la 12.01.2018.

⁵⁸ A se vedea <http://fondong.fdsc.ro/>. Accesat la 12.01.2018.

⁵⁹ A se vedea <https://www.eda.admin.ch/countries/romania/ro/home.html>. Accesat la 12.01.2018.

legate de romi. În prezent, nu există noi solicitări de propuneri pentru dezvoltarea societății civile. Programul de Granturi EAA nu a selectat niciun operator de fonduri pentru implementarea noii runde de finanțare, dar este important de menționat faptul că, pentru noua perioadă de programare, alocările de fonduri nerambursabile pentru societatea civilă se ridică la aproximativ 45 de milioane EUR, cea mai mare sumă de până acum.

Disponibilitatea datelor de încredere despre situația romilor

România este una dintre acele țări care continuă să interpreteze greșit Directiva UE privind protecția datelor ca nepermițând colectarea de date privind originea etnică și rasială, chiar dacă Comitetul European al Drepturilor Sociale precizează că autoritățile naționale au datoria de a colecta date dezagregate pe aceste criterii, să creeze politici și programe specifice pentru grupurile țintă și să monitorizeze și să evalueze impactul acestora.⁶⁰

Profesorul Philip Alston, raportor special al Consiliului pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite privind sărăcia extremă și drepturile omului, a declarat în 2015: „*Această confuzie este amplificată de afirmația frecventă, inconsecventă, că statul nu poate să colecteze date despre situația romilor în comparație cu cea a ne-romilor, indiferent dacă vorbim de educație, sănătate, ocuparea forței de muncă sau locuire. Marea majoritate a oficialilor cu care m-am întâlnit au susținut că legea nu permite guvernului să colecteze date dezagregate după etnie*”.⁶¹

Legea nr. 677/2001⁶² reglementează colectarea datelor referitor la etnie și rasă. Articolul 7 din lege prevede: „*Este interzisă prelucrarea datelor cu caracter personal privind originea rasială sau etnică, convingerile politice, religioase, filosofice sau similare, calitatea de membru al sindicatelor sau date personale despre starea de sănătate sau viața sexuală*”. Primul paragraf este completat de o listă extinsă de excepții, inclusiv referitor la acordul persoanei când se prelucrează astfel de informații sau atunci când prelucrarea se bazează pe o prevedere legală specifică privind un interes public important și când se oferă garanții relevante.

Conform ultimului recensământ al populației și gospodăriilor (2011), numărul persoanelor care se identifică drept romi a fost de 621,573, chiar dacă numărul estimat utilizat și de Uniunea Europeană este mult mai mare (între 1.5 și 2.5 milioane cetățeni români aparținând minorității romilor). Numărul de romi auto-declarați a crescut în perioada ultimelor 3 recensăminte, dar încă nu reflectă realitatea (în 1992, aproximativ 400,000 de români s-au identificat ca romi, iar în 2002, aproximativ 535.000).

În recensământul populației și al gospodăriilor din România există o întrebare privind originea etnică, însă poate fi selectat doar un singur răspuns. În conformitate cu întrebările referitoare la limba maternă și religie, întrebările au fost formulate bazându-

⁶⁰ Farkas, Lilla (2017). *Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union. Data collection in the field of ethnicity*, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, p. 5.

⁶¹ United Nations, End-of-mission statement on Romania by Professor Philip Alston, United Nations Human Rights Council Special Rapporteur on extreme poverty and human rights, disponibil la: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16737&LangID=E#sthash.42v5Aeft.dpuf>. Accesat la 02.11.2017.

⁶² Legea nr. 677 din 21 noiembrie 2001 (actualizată) pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date, disponibilă la: https://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2016/2016_pdf/2016.11.01_anexa_1_legea_677-2001.pdf. Accesat la 12.01.2018.

se pe ideea autoidentificării și cu răspunsuri deschise: „Cărei etnii considerați că aparțineți?” Principalii factori care influențează reticența față de declararea etniei sunt:

- 1) Stigmatizarea cu care se confruntă romii în România - în afară de discriminare și excludere sub diferite forme, romii suferă de auto-marginalizare din cauza experiențelor negative pe care ei sau alți membri ai aceluiași grup etnic le-au acumulat;
- 2) Lipsa de încredere în persoanele care efectuează recensământul - este necesar să se construiască o relație de încredere între respondent și operatorul de recensământ; nu ar trebui să existe o relație de putere în care un individ aparținând grupului majoritar adresează întrebări unui individ aparținând minorității. În unele cazuri, autoritățile locale au recunoscut acest aspect și au încercat să angajeze operatori romi (de exemplu, cazul județului Gorj⁶³) sau să trimită lideri romi în comunități împreună cu operatorii români (cazul județului Prahova⁶⁴);
- 3) Capacitatea redusă a operatorilor de recensământ de a înțelege relevanța întrebării despre etnie - unii respondenți au afirmat că operatorul nu a adresat toate întrebările din sondaj, în special cele referitoare la etnie și religie. Ei au presupus că toți sunt români și de religie ortodoxă.

În cadrul anchetelor generale standard, metodologia de eșantionare ține cont de regulă de problemele etnice și poate introduce anumite formulări pentru a asigura reprezentativitatea prezenței etnice în eșantion.

Cea mai recentă cercetare referitoare la romi este SocioRoMap,⁶⁵ un proiect implementat de Institutul de Cercetare a Problemelor Minorităților Naționale, finanțat prin granturi SEE în perioada 2014-2017,⁶⁶ care a urmărit să identifice comunitățile rome segregate și sărace la nivel național. Studiul a fost întâmpinat cu critici din partea reprezentanților romilor pentru abordarea sa metodologică, care nu se baza pe principiul autoidentificării, ci pe o abordare combinată în care comunitățile existente au fost identificate de mai multe rețele de profesioniști și alte rețele alternative de activiști și experți. Totuși, a furnizat date valoroase pentru oricine dorește să înțeleagă datele la nivel local și va fi extrem de important ca autoritățile publice să ia în considerare datele furnizate de cercetări precum SocioRoMap atunci când elaborează politici publice. Deși există unele date despre comunitățile de romi, datele privind indicatorii de incluziune socială a romilor din România sunt puține și sporadice. Nu a existat nicio evaluare ex-ante pentru elaborarea noului SNIR, niciun indicator de bază și nicio analiză de impact a principalelor măsuri și politici întreprinse pentru incluziunea socială a romilor.

Acest gol de informații despre romi se reflectă la toate nivelurile procesului decizional și în toate sectoarele. Cercetările sporadice din sectorul societății civile nu pot umple golurile. De asemenea, există puțină preocupare pentru identificarea și extinderea celor mai bune practici în acest domeniu, care pun în pericol viabilitatea intervențiilor și conduc la absența punctării lecțiilor de reținut și la riscul repetării greșelilor. Fără un flux continuu de date valide și un proces continuu de învățare, este imposibil să se ia măsuri adecvate.

⁶³ <http://romanalibera.ro/actualitate/fapt-divers/romii-din-gorj-au-cerut-la-recensamant-recenzori-care-apartin-etniei-lor-242433>. Accesat la 12.01.2018.

⁶⁴ <http://www.mediafax.ro/social/recensamantul-populatiei-si-al-locuintelor-recenzori-insotiti-de-romi-si-apeluri-telefonice-la-primarii-ce-probleme-au-aparut-pana-acum-8889676> Accesat la 12.10.2017.

⁶⁵ A se vedea <https://socioromap.ro/>. Accesat la 15.12.2017.

⁶⁶ A se vedea <http://www.ispmn.gov.ro/page/socioromap>. Accesat la 15.12.2017.

Mecanismele de monitorizare și evaluare pe întreg teritoriul României privind implementarea SNIR nu sunt uniforme. Cele mai multe date provin de la birourile județene pentru romi de pe lângă prefecturi, dar datele nu sunt verificate la nivel național. Mai mult, nu se colectează date calitative.

În 2016, Ministerul Justiției a publicat pe pagina sa web (www.just.ro/date-statistice/) date privind originea etnică a deținuților din România. Romani Criss (ONG rom) a transmis o scrisoare publică prin care condamnă publicarea datelor de către Ministerul Justiției, considerând că este un act de discriminare și o încălcare a dreptului la demnitate umană. Ei au susținut: „o astfel de practică creează riscul ca stereotipurile și prejudecățile etnice și religioase să conteze în stabilirea vinovăției, a cadrului juridic al faptei sau a pedepsei”.⁶⁷ De asemenea, au solicitat Ministerului să elimine din Sistemul european de informații cu privire la cazierile judiciare aspectele legate de originea etnică și religia prizonierilor. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a decis în octombrie 2017 că Ministerul Justiției și Administrația Națională a Penitenciarelor sunt vinovați de discriminare.⁶⁸ Fiecare a fost amendat cu câte 2,000 RON (aproximativ 420 EUR) și a primit recomandarea „de a evita utilizarea criteriilor etnice în prelucrarea datelor statistice”.⁶⁹

Politici și măsuri care abordează nevoile specifice ale femeilor, copiilor și tinerilor romi

Femeile rome

SNIR abordează problemele romilor într-un mod unitar, deși recunoaște că în context există diferențe între femei și bărbați pe piața muncii în ceea ce privește educația, unde nivelul de analfabetism este cu 10% mai mare în rândul femeilor comparativ cu bărbații, rata mortalității infantile de 15 ori mai mare decât media națională.⁷⁰ Documentul reflectă unele provocări cu care se confruntă femeile rome, iar planul de acțiune conține două măsuri: una care intenționează să reducă ratele de mortalitate a femeilor la naștere prin acordarea de consiliere cu privire la sănătatea reproductivă, planificare familială și consiliere privind căsătoriile timpurii / violența împotriva femeilor.. Cealaltă măsură este creșterea numărului femeilor rome active pe piața muncii. În prezent nu există informații disponibile în rapoartele ANR cu privire la aceste două măsuri care urmează a fi implementate de către Ministerul Sănătății și Ministerul Muncii. Cu greu putem vorbi despre o perspectivă de gen în cadrul SNIR. De fapt, ea reflectă rolul tradițional desemnat femeilor rome ca fiind responsabile de contracepție, îngrijirea copilului și de sănătatea familiei sau de contribuția la venitul familiei.⁷¹ În timp ce diferite documente și rapoarte oficiale recunosc situația precară a femeilor rome în comunitate și în societate în ansamblu când este vorba despre accesul la servicii sau resurse, aceste aspecte tind să fie trecute cu vederea.

⁶⁷ <https://www.stiri.ong/ong/civic-si-campanii/scrisoare-deschisa-ministerul-justitiei>. Accesat la 15.12.2017.

⁶⁸ OG nr. 137/ 2000, disponibil la: http://www.dreptonline.ro/legislatie/oq_137_2000_prevenire_sanctionare_forme_discriminare_republicata.php. Accesat la 15.12.2017.

⁶⁹ Dosar 346/ 2016, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

⁷⁰ Conform paginii dedicate Strategiei de Incluziune a Romilor http://www.anr.gov.ro/docs/Site2014/Strategie/Strategie_final_18-11-2014.pdf. Accesat la 01.10.2017

⁷¹ Gheorghe, Carmen (2011). *Gender Mainstreaming in public policies for Roma (Egalitatea de gen în politicile publice pentru romi)*, în Revista de Asistență Socială (*Social Work Review*). Universitatea din București, nr 2.

În timp ce SNIR conține două măsuri, Strategia privind Egalitatea de Șanse ignoră complet diferențele dintre femeile de origini etnice diferite, cu dizabilități sau alte vulnerabilități. Colectarea și raportarea datelor sunt rare; singurele date disponibile sunt cele furnizate de organisme internaționale, cum ar fi Agenția pentru Drepturi Fundamentale sau rapoartele Băncii Mondiale și ale societății civile.

În textul strategiei au fost indicate unele dintre problemele stringente, cum ar fi educația insuficientă pentru femeile de etnie romă, lipsa accesului la asistență medicală în special pentru femeile însărcinate și participarea scăzută pe piața muncii. Alte probleme urgente semnalate de societatea civilă, care sunt abordate în mod necorespunzător sau ignorate în totalitate sunt: controlul asupra propriului corp în cazul femeilor de etnie romă, în contextul căsătoriilor aranjate și forțate, cultul virginității, interzicerea utilizării contraceptivelor. Potrivit feministei române Letiția Mark, căsătoria este un instrument prin care se aplică normele de gen care determină subordonarea femeilor față de soț, familie și comunitate.⁷²

În acest sens, ancheta despre romi a FRA⁷³ constată că una dintre cauzele nivelurilor scăzute de educație a romilor (atât a băieților cât și a fetelor de etnie romă) ar putea fi căsătoriile timpurii. În Europa, 2% dintre fetele de etnie romă cu vârste între 10-15 ani sunt „căsătorite în mod tradițional” sau locuiesc cu un partener, iar aproximativ 16% dintre romi (bărbați și femei) cu vârste între 16 și 17 ani sunt căsătoriți sau trăiesc cu un partener. Doar 6% dintre femeile căsătorite cu vârsta cuprinsă între 16 și 17 ani continuă să frecventeze școala, în comparație cu 36% dintre femeile din acest grup care nu sunt căsătorite.

O altă problemă urgentă este violența pe criteriul de gen și agresiunea sexuală împotriva femeilor române, ambele aspecte sunt subraportate, iar dificultatea colectării datelor face ca fenomenul să nu aibă prioritate. Potrivit studiilor realizate de feministe române și ne-române, cea mai mare provocare cu care se confruntă femeile române este aceea de a cere sprijin din partea autorităților, a căror atitudine rasistă descurajează acțiunile lor.⁷⁴ Acest lucru, alături de lipsa de servicii la nivel local, lipsa de expertiză și interes a ofițerilor de poliție, face ca orice intervenție să fie foarte dificil de inițiat. În 2012, E-Romnja⁷⁵ (un ONG feminist român din România) a început să lucreze la nivel comunitar cu grupuri informale de inițiativă ale femeilor române pentru a crea mai multă conștientizare și solidaritate cu privire la problemele femeilor, cum ar fi violența împotriva femeilor, drepturile reproductive sau accesul la resurse publice pentru femeile române.

Recunoașterea discriminării multiple/intersectoriale în practica juridică este încă un obiectiv de atins pentru feministe și activiștii români. Deși legislația românească a definit termenul încă din 2006, instrumentele sale, precum și sancțiunile pe mai multe motive se lasă așteptate.⁷⁶ Colectarea datelor bazate pe gen și etnie poate releva o imagine cuprinzătoare cu privire la inegalitățile dintre bărbații și femeile de etnie romă, dar și între femeile române și cele ne-române. Sărăcia și condițiile de locuit, lipsa de oportunități în ocuparea forței de muncă combinate cu alte forme de vulnerabilitate, cum ar fi etnia,

⁷² Bițu, Nicoleta and Morteau, Crina (2009). *Cazurile mariajelor timpurii în comunitățile de romi din România. Drepturile copilului sunt negociabile?* UNICEF.

⁷³ Fundamental Rights Agency (2014). *Roma Survey – data in focus. Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 Member states in 2014.* http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-roma-survey-gender_en.pdf. Accesat la 01.10.2017.

⁷⁴ Vrăbiescu, Ioana (2016). *Phenja – violența împotriva femeilor române nu are culoare.* E-Romnja. În Neaga Diana, Braga Andreea and Nica Anca (2017). *Toată lumea știa.*, Hecate

⁷⁵ A se vedea și www.e-romnja.ro/en

⁷⁶ Mocanu, Cristina și Zamfir Ana Maria (2008). *Discriminarea multiplă în România.* Ed. Agora Cluj.

vârsta, reședința, sunt factori majori pentru traficul de ființe umane, iar statul nu depune toate eforturile necesare pentru a combate aceste fenomene.⁷⁷ Femeile și fetele rome din mediul rural sau din comunitățile marginale sunt afectate în mod disproporționat de lipsa accesului la medici ginecologi, dreptul la avort în condiții de siguranță, utilități adecvate (apă curentă și canalizare), transport, locuri de muncă etc. Dezechilibrele profunde dintre femeile rome din mediul rural și urban trebuie abordate în cadrul politicilor din cauza inegalităților pe care le generează.

La nivel național sau local, nu există programe actuale derulate de guvern sau alte instituții publice care vizează femeile rome. Cu toate acestea, programul de mediere în domeniul sănătății implică un număr considerabil de femei rome și este o modalitate de a împuternici femeile rome în comunitățile locale: 95% dintre mediatorii sanitari erau femei rome.⁷⁸ Programul și-a dovedit eficacitatea începând cu anul 2002 prin creșterea numărului de romi care au fost înregistrați la medicul de familie, au primit tratament medical, vaccin, informații despre igienă, planificare familială etc., după cum s-a arătat în mai multe rapoarte de evaluare.⁷⁹

Un alt program care ar putea influența accesul femeilor rome la educație a fost locul rezervat, ca parte a acțiunilor afirmative, în universități și, în ultimii ani, în licee. Cu toate acestea, după cum s-a menționat anterior, deoarece Ministerul Educației Naționale nu colectează date dezagregate pe sex și etnie, acest număr este imposibil de estimat, la fel ca și eficacitatea acestui program din perspectiva de gen.

Prin Mecanismul Financiar Norvegian, Ministerul Justiției a fost operatorul programului RO20 „Violența domestică și violența de gen”, finalizat la 30 aprilie 2017, care vizează reducerea violenței de gen în România și sprijinirea victimelor traficului de persoane. Programul a avut trei priorități de finanțare: servicii și adăposturi; activități de conștientizare și sensibilizare cu privire la violența domestică și pe criteriile de gen în rândul populației rome; activități de formare pentru profesioniști. Fondul a fost foarte contestat de rețelele de ONG-uri feministe și de furnizorii de servicii, deoarece sprijinul acordat a fost disponibil în mare parte pentru instituțiile publice. Majoritatea celor care au aplicat și au obținut granturi au fost furnizori de servicii din instituții publice și doar câteva ONG-uri⁸⁰ (patru conform dosarelor oficiale). Bugetul total pentru a doua prioritate, care a specificat romii ca grup țintă, a fost de 317,647 EUR. Există doar un ONG rom (UNIT) care a participat ca partener la unul dintre proiectele finanțate.

Majoritatea programelor care au vizat femeile rome au fost finanțate de fundații sau organizații internaționale⁸¹ sau de Fondul Social European (începând cu 2009) și implementate de organizații neguvernamentale. Lipsa inițiativelor privind femeile de etnie romă a fost reflectată în raportul național privind egalitatea de gen, prezentat de delegația de stat la a 67-a sesiune a CEDAW, care a avut loc în iulie 2017. Raportul nu

⁷⁷ *Shadow report* al ONG-ului pentru sesiunea CEDAW din 2017 referitor la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (2017).

⁷⁸ A se vedea nota 6 la pagina 29 a raportului *Health services and Roma. Evaluation of the health mediator program 2007* disponibil aici http://ec.europa.eu/health/ph_projects/2004/action3/docs/2004_3_01_manuals_ro.pdf. Accesat la 11.11.2017.

⁷⁹ A se vedea și raportul de evaluare din 2006 al Centrului pentru Politici și Servicii de Sănătate http://www.anr.gov.ro/docs/Politici/Evaluarea_PMSR_raport_final.pdf. Accesat la 15.12.2017.

⁸⁰ A se vedea lista promotorilor proiectelor câștigătoare <http://norwaygrants.just.ro/Portals/0/Apeluri/Projects%20admitted%20-%202022%20ian%202015.pdf>. Accesat la 15.12.2017.

⁸¹ A se vedea, de exemplu, programul JUSTROM, Consiliul European: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/access-of-roma-and-traveller-women-to-justice/about-justrom>

conține date clare cu privire la problemele presante legate de femeile rome, singurele referințe relevante fiind la SNIR și intenția guvernului de a lupta împotriva sărăciei.⁸²

Au existat opinii critice ale diferiților activiști și feminiști romi despre lipsa perspectivei de gen în politicile antidiscriminare și a politicilor de egalitate de gen care nu reflectă experiențele rasismului sau pe cele ale sexismului.⁸³ Vocile activistelor de etnie romă care s-au luptat pentru a pune problema femeilor rome pe ordinea de zi nu au avut foarte mult succes deoarece antirasismul are prioritate în fața sexismului sau a altor probleme legate de drepturile omului.⁸⁴ În această privință, femeile rome activiste continuă să fie prezente în procesele de consultare pentru SNIR sau alte organisme de consultare (ale ANR, NAEO etc.), dar problematica femeilor rome continuă să lipsească din multe documente oficiale.

În prezent, există trei organizații de femei rome în România: Asociația E-Romnja (București), Asociația Femeilor Rome Pentru Copiii Noștri (Timișoara) și Asociația Femeilor Rome din România (București).⁸⁵ Programul de mediere în domeniul sănătății a fost evaluat în perioada 2006-2007, iar Romani Criss a fost implicat în proces alături de diverse organisme publice.⁸⁶ Niciunul dintre cele trei ONG-uri ale femeilor rome nu a fost implicat în planificarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea programelor menționate mai sus, potrivit rapoartelor publicate.

Până în prezent, Guvernul nu a evaluat impactul măsurilor afirmative și există întrebări dacă perspectiva de gen se reflectată sau nu în aceste măsuri, deoarece nu există date oficiale disponibile despre acesta de la Ministerul Educației Naționale.

În 2015, un grup de ONG-uri feministe a început să monitorizeze activitatea Ministerului Justiției, în cadrul gestionării unor fonduri pentru reducerea violenței de gen prin intermediul mecanismului norvegian.⁸⁷ Critica principală a fost că majoritatea fondurilor erau alocate serviciilor publice destinate victimelor violenței, dezavantajând astfel organizațiile societății civile care nu erau eligibile să solicite astfel de fonduri, având acces doar la finanțare pentru a iniția campanii de conștientizare și sensibilizare. Fondurile s-au alocat în principal serviciilor sociale furnizate de administrația publică și numai patru ONG-uri au primit fonduri.⁸⁸ Ca răspuns, Guvernul României a inițiat un proces de consultare cu ONG-urile femeilor cu intenția de a finanța ONG-urile de femei care lucrează în diferite domenii prin intermediul Programelor de Intervenție Națională.

⁸² A se vedea raportul României aici http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=1078&Lang=en. Accesat la 20.11.2017.

⁸³ Gheorghe, C. (2011). *Egalitatea de gen în politicile publice pentru romi în Revista de Asistență Socială, Universitatea din București, nr. 2*, sau Popa, M.R (2009) *Meaning and uses of intersectionality in public policies* în Nevi Sara Kali p.70

⁸⁴ Bițu, N. (2012). *Femeile rome și feminismul* în Perspective politice, vol V, nr. 2. p. 133, Matache, M. 2009 *Gender equality, sense of belonging, both? (Egalitate de gen, sentiment de apartenență, sau amândouă?)* în Nevi Sara Kali p. 45. sau Gheorghe, C. (2014) *Feminism rom: provocări ideologice și instituționale* în Andra Nimu, Cristian Pârvulescu și Arpad Todor: *Societate civilă, democrație și capacitate instituțională*. Iași 2016, Polirom; p.237-248.

⁸⁵ www.e-romnja.ro <http://romawomenassociationforourchildren.ro/> <https://www.facebook.com/incluziunea/> dintre aceste trei, doar E-Romnja este actualmente active conform website-ului și paginii de Facebook. Ultimele informații despre celelalte două ONG-uri datează din 2015-2016 conform paginilor Facebook/website-urilor.

⁸⁶ Fundacion Secretariado Gitano. *Serviciile de sanatate și romii. Evaluarea sistemului de mediere sanitară. 2007* http://ec.europa.eu/health/ph_projects/2004/action3/docs/2004_3_01_manuals_ro.pdf

⁸⁷ Rețeaua de prevenire și combatere a discriminării împotriva femeilor avea 21 de ONG-uri, din care un ONG feminist rom E-Romnja www.violentaimpotrivafemeilor.ro, accesat la 05.01.2018

⁸⁸ A se vedea nota 28

S-a înființat un grup de lucru în care au fost prezenți ONG-uri și furnizori de servicii private și, după șase luni de consultare, s-a inițiat o dezbatere publică asupra a trei priorități naționale care urmau să fie finanțate de guvern.⁸⁹ Cu toate acestea, inițiativa a fost respinsă de Ministerul Finanțelor Publice, care a susținut că fondurile europene pun la dispoziție resurse pentru astfel de inițiative.

În februarie 2017, Ministerul Justiției a inițiat un nou proces de consultare pentru noul mecanism financiar norvegian pe care îl va gestiona. Rețeaua de ONG-uri ale femeilor a fost prezentă în cadrul consultării pentru a avea o contribuție reală la noul mecanism și pentru a promova includerea femeilor rom ca grup țintă în cadrul activității instituțiilor. Implementarea va fi responsabilitatea Ministerului, în timp ce rețeaua va continua să monitorizeze activitatea privind problema violenței de gen.

Copiii romi

SNIR menționează problema înscrierii în învățământul preșcolar: 37% pentru copiii de etnie romă în vârstă de 3-6 ani, comparativ cu 77% pentru copiii ne-romi.⁹⁰ Doi din zece copii romi nu merg la școală și unul din șase părinți romi explică prezența scăzută la școală făcând referire la discriminarea etnică.⁹¹ De asemenea, potrivit aceluiași studiu realizat de Banca Mondială, chiar dacă mai mult de 80% dintre părinții romi declară că doresc ca ai lor copii să finalizeze cel puțin învățământul secundar, mai mult de 75% dintre acești copii nu merg la liceu. Toate acestea sunt legate de faptul că procentul ridicat de romi într-o școală se corelează cu o educație de calitate scăzută (calitatea a fost definită în studiu cu referire la criterii, precum: dotări, biblioteci, calificările profesorilor etc.).⁹²

Obiectivul SNIR în ceea ce privește educația este „creșterea nivelului de incluziune educațională a cetățenilor români aparținând minorității rome la un nivel similar cu restul populației, prin eliminarea lacunelor sociale care sporesc riscul abandonului școlar și al analfabetismului prin măsuri afirmative și asigurarea accesului egal, gratuit și universal al romilor la educație de calitate”.⁹³ Principalele planuri de acțiune ale SNIR pentru atingerea obiectivelor specifice sunt:

- 1) crearea de programe naționale pentru sporirea accesului copiilor aparținând grupurilor defavorizate, inclusiv a copiilor romi, la educația timpurie;
- 2) dezvoltarea programelor „after-school” (școală după școală) și stimularea autorităților locale pentru a le sprijini financiar;
- 3) continuarea implementării programului „A Doua Șansă” pentru alfabetizare funcțională;
- 4) continuarea implementării programelor de îmbunătățire a situației socio-economice a elevilor romi în ceea ce privește aspectele care afectează incluziunea lor educațională (haine, hrană, condiții de locuit, condiții de sănătate)

⁸⁹ Informații despre procesul de consultare aici <https://violentaimpotrivafemeilor.ro/dezbatere-publica-privind-programele-de-interes-national-in-domeniul-egalitatii-de-sanse-intre-femei-si-barbati-si-violentei-in-familie-pentru-perioada-2017-2019/>. Accesat la 11.10.2017.

⁹⁰ The World Bank. (2012). *Toward an equal start: closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*, p.12

⁹¹ Surdu, Laura (2011). *Roma school participation, non-attendance and discrimination in Romania (Participare, absenteism școlar și experiența discriminării în cazul romilor din România)*, București, Vanemonde

⁹² Gelu, Duminică și Ana Ivasiuc. (2010). *O școală pentru toți?* UNICEF și Agenția Împreună, București

⁹³ Strategia este disponibilă la: <http://anr.gov.ro/index.php/anr/proiecte-programe/strategia>. Versiunea în limba engleză este disponibilă la: http://collections.internetmemory.org/haeu/20180322140344/http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_romania_strategy2_en.pdf, accesat la 12.01.2018.

- 5) continuarea măsurilor afirmative: facilități și locuri pentru tinerii romi în licee și în universități;
- 6) stimulente pentru copiii romi să participe la educație și formare profesională relevantă;
- 7) asigurarea predării limbii romani și a istoriei romilor la toate nivelurile educaționale, acolo unde există cerere;
- 8) dezvoltarea programelor de consiliere, orientare în carieră și de tutorat;
- 9) organizarea de activități de învățare pe tot parcursul vieții pentru profesori în domeniul educației interculturale pentru a promova non-discriminarea și egalitatea de șanse.

Lista acțiunilor din educație continuă, încheindu-se cu „orice alte intervenții necesare pentru atingerea obiectivelor stabilite.”

S-au implementat programe tip *A Doua Șansă* și programe de tip *școală după școală*. Puține programe vizează reducerea diferențelor socio-economice între copiii romi și non-romi, prin sprijinirea îmbunătățirii situației financiare a familiilor sau prin oferirea de diferite stimulente copiilor, cum ar fi transportul gratuit la școală.

Acțiunile pe care SNIR le prioritizează ca fiind cele mai relevante se referă în principal la aspecte sociale, cum ar fi programele *școală după școală* și *A Doua Șansă* sau furnizarea de beneficii sociale (hrană, îmbrăcăminte etc.). Calitatea educației la care au acces copiii romi nu este suficient de accentuată.

ANTI-DISCRIMINARE

Implementarea Directivei privind Egalitatea Rasială

În linie cu Directiva privind egalitatea rasială, România a adoptat Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.⁹⁴ Legislația națională include etnia în cadrul criteriilor de discriminare și menționează că măsurile afirmative adoptate pentru un anumit grup sau comunitate nu reprezintă o discriminare. Acesta este cazul specific al alocării locurilor pentru romi în licee și universități. Populația majoritară încă percepe această măsură ca fiind discriminatorie pentru populația ne-romă din România. Legea națională definește conceptul de discriminare multiplă, interpretând-o ca fiind discriminare pe baza a două sau mai multe criterii care constituie circumstanțe agravante.

Pe baza Directivei privind egalitatea rasială, în anul 2000, a fost înființat Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) ca fiind principalul organism național responsabil pentru promovarea tratamentului egal și a non-discriminării. Comisia Europeană a criticat CNCD, care nu a fost percepută ca o instituție independentă datorită subordonării sale guvernului. Astfel, în 2006, cu un an înainte de aderarea României la UE, statutul CNCD a fost schimbat în cel de autoritate națională care investighează și sancționează acte de discriminare.

Discriminarea este considerată infracțiune, și prin urmare, CNCD poate aplica amenzi de până la 30,000 RON (6,000 EUR) în cazul în care o persoană a fost discriminată și până la 100,000 RON (20,000 EUR) dacă victima este un grup sau o comunitate. Despăgubirile pot fi obținute în instanță. Pentru cazurile legate de Ordonanța Guvernului nr. 137/2000, victimele nu trebuie să plătească taxe judiciare, iar instanțele sunt obligate să solicite expertiza CNCD.

Din 2011 până în 2016, au fost depuse la CNCD 373 petiții pentru discriminare pe criterii etnice. În 2016, dintre cele 81 de acuzații de discriminare pe criterii etnice, discriminarea a fost stabilită în 21 de cazuri, dintre care în 15 cazuri s-a decis amendarea, în timp ce în 4 cazuri s-au dat avertismente și în 2 cazuri recomandări. Datele agregate ale raportului CNCD nu ne-au permis să analizăm domeniile de discriminare a romilor.⁹⁵ ECRI a recomandat autorităților române „să stabilească un sistem cuprinzător de colectare a datelor pentru a putea evalua amploarea discriminării directe și indirecte a grupurilor de interes pentru ECRI în diferite domenii ale vieții din România”.⁹⁶

CNCD nu are niciun program specific pentru a preveni discriminarea romilor, nici personal alocat și nici resurse dedicate acestui lucru. CNCD nu a depus eforturi speciale pentru a combate discriminarea multiplă cu care se confruntă femeile rome, romii cu dizabilități, romii LGBTI sau romii care sunt membri ai unei comunități religioase minoritare. Numărul redus de plângeri în domeniul discriminării romilor și numărul și mai mic de discriminare stabilită în comparație cu situația reală a romilor (vezi în acest sens:

94

http://www.dreptonline.ro/legislatie/og_137_2000_prevenire_sanctionare_forme_discriminare_republicata.php
Accesat la 20.11.2017.

95

http://api.components.ro/uploads/1d3a0bf8b95391b825aa56853282d5da/2017/04/Activity_Report_2016.pdf
Accesat la 15.12.2017.

⁹⁶ Raport ECRI referitor la România, 2014, p. 48; <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/romania/ROM-CbC-IV-2014-019-ENG.pdf> Accesat la 15.12.2017.

Declarația profesorului Philip Alston la sfârșitul misiunii în România, Raportorul Special al Consiliului pentru Drepturile Omului privind sărăcia extremă și drepturile omului din cadrul Organizației Națiunilor Unite⁹⁷) demonstrează că s-au întreprins foarte puține acțiuni de combatere a discriminării romilor în România. Chiar dacă CNCD stabilește că a avut loc un act de discriminare, amenzile sunt atât de scăzute încât nu sunt o măsură cu adevărat disuasivă (cel mai adesea, amenzile aplicate au un nivel minim, 1,000-2,000 lei sau 200-400 EUR).

Segregare educațională și rezidențială

Tema segregării în educație a fost dezbătută în spațiul public în România, dar s-au făcut puține eforturi pentru a reduce fenomenul. În prezent, nu există date oficiale disponibile cu privire la acest subiect. Într-un raport al Comisiei Europene s-a menționat că „în ciuda unor progrese, se estimează că circa 27% din copiii romi primesc educație în școli segregate *de facto*”.⁹⁸ Concluzia unui studiu realizat în 2010 de către Agenția Împreună a fost că „școlile cu un număr mare de elevi romi tind să acumuleze un deficit de calitate în ceea ce privește resursele materiale, resursele umane și ethosul organizațional și că discriminarea, manifestată într-una din cele mai serioase forme – segregarea, continuă să existe în sistemul educațional românesc”.⁹⁹

Recent, un ONG (Centrul pentru Advocacy și Drepturile Copilului) a monitorizat fenomenul de segregare în 394 de unități școlare din regiunea de nord-est a țării. Una dintre constatările lor a fost că 20% din numărul total de școli manifestă cel puțin o formă de segregare. De asemenea, 50% din numărul total al comunităților implicate în procesul de monitorizare (112) are cel puțin o școală unde există o formă de segregare.¹⁰⁰ După cum a concluzionat Centrul European pentru Drepturile Romilor în 2016, „*elevii romi din clase sau școli segregate au condiții de învățare mult mai rele decât colegii lor din școli mixte: clădirile sunt adesea într-o stare proastă și încălzirea și accesul la electricitate și canalizare este absent în comparație cu școlile mixte. Profesorii lor deseori nu dispun de calificările cerute de lege și le lipsesc valorile morale. Aceste condiții conduc la o rată ridicată a abandonului școlar și la rezultate școlare semnificativ mai slabe.*”¹⁰¹

Pentru a aborda problema segregării școlare, Ministerul Educației Naționale a adoptat Ordinul nr. 1540/2007, care interzice segregarea școlară. În conformitate cu acest ordin, școlile și inspectoratele școlare sunt obligate să raporteze cazurile de segregare și să le soluționeze. Fără niciun fel de sancțiuni prevăzute pentru făptuitori, însă, ordinul nu a avut un impact pozitiv real. Singura instituție care se ocupă de segregarea școlară este CNCD, chiar dacă nu operează o definiție oficială a segregării; mai puțin de 10 astfel de cazuri au fost soluționate în perioada 2002-2010. Din 2007 până în prezent, Ministerul Educației Naționale a făcut un singur pas în această privință, realizând o „Analiză a stadiului de segregare / desegregare în anul școlar 2012-2013” datat 19 iulie 2013. La sfârșitul anului 2016, ministrul educației de atunci a emis un nou ordin (nr. 6.134 / 21.12.2016) privind interzicerea segregării școlare, dar continuând cu aceeași abordare a problemei, considerând că analizele și rapoartele interne, fără sancțiuni, sunt suficiente

⁹⁷ <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16737&LangID=E>. Accesat la 15.12.2017.

⁹⁸ European Commission (2016). *Education and Training Monitor 2016, Romania*. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-ro_en.pdf, p. 5. Accesat la 15.12.2017.

⁹⁹ Duminică, Gelu, Ana, Ivasiuc (2010). *O școală pentru toți?*, p. 141. UNICEF și Agenția Împreună, București

¹⁰⁰ <http://scoalapentrutotocopiii.cado.org.ro/raportul-de-monitorizare-a-segregarii-scolare-in-regiunea-nord-est.html>, Accesat la 15.12.2017.

¹⁰¹ <http://www.errc.org/cms/upload/file/romania-crc-submission-july-2016.pdf>. Accesat la 20.11.2017.

pentru a rezolva problemele.¹⁰² Din cauza schimbărilor politice, implementarea planului a fost amânată pentru anul 2018. Cu toate acestea, a fost înființată Comisia de Desegregare; aceasta reunește ONG-uri specializate în toate sectoarele de segregare menționate de Ordinul Cadru și este prezidat de Ministerul Educației Naționale.

Există studii care demonstrează că în România comunitățile de romi se confruntă cu o segregare specială datorată istoriei, marginalizării sociale și sărăciei. În ceea ce privește segregarea spațială a romilor, trebuie luate în considerare două tipuri de segregare spațială: în interiorul localității/municipalității/orașului¹⁰³ și în afara, la periferia orașului, chiar în afara limitelor legale ale acestuia.

Recent, în cadrul proiectului „Cartografierea sociografică a comunităților de romi din România pentru o monitorizare la nivel comunitar a schimbărilor privind integrarea romilor (SocioRoMap)”¹⁰⁴ au fost colectate date despre segregarea spațială a comunităților de romi din România. Scopul a fost cartografierea comunităților romie segregate și sărace la nivel național. Cercetarea a identificat 2,315 de comunități de romi situate în 1,661 localități distribuite în 1,121 unități administrativ-teritoriale (UTA: comune, orașe mici și mari). În conformitate cu experții locali care au răspuns la chestionare, numărul persoanelor de etnie romă care trăiesc în aceste comunități este 722,844 (59,1% din romii identificați, conform metodologiei de cercetare).¹⁰⁵ Dintre acestea, 30% au reprezentat comunități compacte cu mai puțin de 20 de gospodării și 30% cu 20-49 gospodării, ceea ce înseamnă că 60% dintre comunitățile compacte de romi nu sunt foarte mari. Cercetarea a identificat 314 (13,6%) comunități compacte cu peste 150 de gospodării și numai 8 dintre ele au mai mult de 1,000 de gospodării. Datele arată că în România comunitățile de romi nu urmăresc același model de segregare spațială ca, de exemplu, în Bulgaria, unde există mari comunități segregate de romi la marginea câtorva orașe mari. Segregarea spațială a romilor din România are următoarele caracteristici:

- comunități mici de romi (mai mult de 52% sunt locuite de mai puțin de 150 de persoane);
- situate spre marginea localităților (50%);
- cu școala primară situată la mai puțin de 15 minute de mers pe jos (56%); totuși, există 39% comunități de romi cu școală primară situată la distanță de peste 15 minute de mers pe jos și circa 6,031 copii trăiesc în locuri de unde trebuie să meargă mai mult de 30 de minute pe jos pentru a ajunge la școală;
- comunitățile de romi care de obicei nu sunt considerate „periculoase de traversat” (80%);
- gospodării mari (4,08 în medie, având în vedere că gospodăria medie din România în 2014 a fost de 2,7, iar pentru UE-28, conform datelor Eurostat 2,3);
- locuiesc în case supraaglomerate (mai mult de 50%);
- locuiesc în clădiri dărăpănate (16.5% trăiesc în clădiri considerate nesigure pentru locuire și 30.3% în clădiri care se află în stare de deteriorare vizibilă).

¹⁰² Ordinul nr. 6158/2016 referitor la Planul Național de Acțiune pentru Desegregare.

¹⁰³ România este organizată în 41 de județe plus București. Fiecare județ este subdivizat în orașe și comune - unități administrativ teritoriale (UAT), care au propriul primar și consiliu local. Comunele sunt formate din sate numite „localități”. Este important să înțelegem că nu toate localitățile sunt echivalente cu unitățile administrative teritoriale.

¹⁰⁴ *Cartografierea sociografică a comunităților de romi din România pentru o monitorizare la nivel comunitar a schimbărilor privind integrarea romilor (SocioRoMap) (2017)*
<http://www.ispmn.gov.ro/page/socioromap>

¹⁰⁵ Conform cercetării SocioRomap (2017), numărul romilor identificați în România a fost de 1215,846, mult mai mult decât s-a înregistrat în cadrul Recensământului populației și gospodăriilor din 2011.

Evacuări forțate

La începutul anului 2017, la București, 8 familii (în total 43 de persoane)¹⁰⁶ au fost evacuate din locuința în care locuiau de peste 25 de ani. Cazurile de evacuare nu sunt izolate; în acest an, în Alba Iulia (un oraș din regiunea centrală), 150 de persoane au fost evacuate de autoritățile locale.¹⁰⁷ Cincisprezece familii de romi au fost evacuate în Mangalia în septembrie 2017¹⁰⁸. Conform legislației din România¹⁰⁹, evacuările forțate nu pot fi efectuate între 1 decembrie și 1 martie; cu toate acestea, în multe cazuri, autoritățile române nu au respectat această prevedere.

Majoritatea evacuărilor forțate în România sunt justificate de starea precară a clădirilor și a riscului pe care îl prezintă în caz de cutremure. Soluțiile oferite de autorități nu sunt convenabile pentru cei afectați de evacuare, deoarece nu iau în considerare nevoile de locuire ale întregii familii. Cele mai multe soluții includ aranjamente temporare de locuire în centre sociale, cu separarea copiilor de părinții lor, a femeilor de bărbați; prin urmare, familiile refuză aceste oferte.¹¹⁰ ONG-urile au încercat să organizeze proteste și să sprijine aceste familii, dar protestele organizate pe timp de iarnă pentru dreptul la locuință nu reprezintă o soluție pe termen lung.

Instituțiile și organizațiile internaționale au îndemnat statul român să ia măsuri și să oprească evacuarea forțată a familiilor de romi: *„ECRI îndeamnă autoritățile române să ia măsuri urgente pentru a proteja romii de evacuările forțate, asigurându-se că: 1) există posibilitati de consultare pentru cei afectați; 2) informațiile privind evacuările propuse sunt transmise și însoțite de un termen rezonabil de preaviz; 3) sunt oferite oportunități adecvate de relocare; și 4) că legea prevede căi de atac, indiferent de statutul de proprietar, astfel încât cei afectați să poată solicita despăgubiri prin instanță.”*¹¹¹ Profesorul Philip Alston, raportor special al Consiliului ONU pentru Drepturile Omului în domeniul sărăciei extreme și drepturilor omului, a recomandat ca *„Legea națională privind locuințele (114/1996) să fie adusă în conformitate cu legea internațională privind drepturile omului privind evacuările forțate, inclusiv Comentariul general nr. 7 al Comitetului ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale (1997) [...] Evacuarea trebuie să fie o problemă de ultimă instanță. Guvernul ar trebui să dea instrucțiuni clare autorităților locale cu privire la prioritizarea reglementării situației așezărilor informale față de evacuări [...] Codul civil ar trebui modificat pentru a se aplica evacuărilor din așezările informale, pentru a permite o revizuire completă a deciziilor de evacuare de către instanțe și pentru a se emite decizii temporare sau permanente de către instanțe. [...] Prefecții trebuie să revizuiască legalitatea tuturor actelor administrative ale municipalităților, inclusiv ordinele de evacuare. În revizuirea legalității ordinelor de evacuare, prefecții trebuie să țină seama de standardele internaționale privind drepturile omului. Ministerul de Interne trebuie să emită reguli*

¹⁰⁶ <https://www.vice.com/ro/article/vvjmzd/unde-ajung-familiile-din-bucuresti-care-s-date-afara-iarna-din-casele-in-care-locuiau>. Accesat la 20.11.2017.

¹⁰⁷ http://adevarul.ro/locale/alba-iulia/foto-video-familii-romi-evacuate-fortat-dintr-un-bloc-alba-iulia-suntem-oameni-nu-animale-Si-caine-gasesti-adapost-1_59dc74355ab6550cb8fcc6d2/index.html. Accesat la 20.11.2017.

¹⁰⁸ <https://www.agerpres.ro/justitie/2017/10/03/avocatul-poporului-efectueaza-o-ancheta-privind-evacuarea-unor-familii-de-romi-din-mangalia-13-29-05> Accesat la 15.12.2017.

¹⁰⁹ <http://www.budusan.com/articole/despre-procedura-speciala-a-evacuarii-din-imobilele-folosite-sau-ocupate-fara-drept>. Accesat la 22.11.2017.

¹¹⁰ http://adevarul.ro/locale/alba-iulia/foto-video-familii-romi-evacuate-fortat-dintr-un-bloc-alba-iulia-suntem-oameni-nu-animale-Si-caine-gasesti-adapost-1_59dc74355ab6550cb8fcc6d2/index.html. Accesat la 22.11.2017.

¹¹¹ Raport ECRI despre România, (2014), p. 39; <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/romania/ROM-CbC-IV-2014-019-ENG.pdf> Accesat la 15.12.2017.

pentru perfecți cu privire la realizarea unor astfel de revizuri juridice".¹¹² Până în prezent nu au fost luate măsuri concrete în acest sens. Agenția Națională pentru Romi a anunțat că va încerca să cartografieze zonele de evacuare cu risc ridicat din România pentru a planifica soluții adecvate pentru fiecare caz local.¹¹³ Până acum nu s-a comunicat nimic în acest sens.

Comportamente discriminatorii din partea poliției, abateri ale procurorilor și instanțelor

CEDO a remarcat în repetate rânduri că autoritățile române nu au protejat cetățenii romi împotriva agresiunilor comise de persoane particulare. De asemenea, CEDO a observat în repetate rânduri că presupusele abuzuri ale poliției nu sunt investigate corespunzător dacă victimele sunt romi. În cazul Ciorcan și alții vs. România, „Curtea observă că au existat omisiuni izbitoare în derularea anchetei”, continuând: „este remarcabil faptul că nu a fost stabilit prin intermediul unui raport de expertiză dacă doamna Ciorcan a fost împușcată cu glonț de cauciuc sau metalic. Această omisiune este mai dificilă în contextul lipsei de a identifica cine a tras cele două gloanțe metalice găsite la locul incidentului” și „în cele din urmă, Curtea nu poate ignora faptul că autoritățile anchetatoare nu au abordat problema planificării și controlului operațiunii. În speță, nu s-au cercetat dacă prezența ofițerilor forțelor speciale la locul incidentului era necesară și în conformitate cu legea sau dacă au fost planificate în prealabil măsuri speciale pentru a face față atitudinii specifice cunoscute a persoanelor pe care urmau să le întâlnească”.¹¹⁴ Cazuri similare rezolvate de CEDO includ Cobzaru vs. România, Stoica vs. România, Boacă și alții vs. România.

În aceste cazuri, hotărârea CEDO a constatat că romii au fost victime ale relelor tratamente în conformitate cu articolul 3 (interzicerea tratamentului inuman sau degradant) al Convenției, coroborat cu articolul 14 (interzicerea discriminării)¹¹⁵. Potrivit unui raport al OSCE publicat în 2016: „În România, însă, s-au înregistrat creșteri ale atitudinii anti-rome, iar retorica anti-romă vine adesea de la demnitari la nivel înalt și este apoi întărită de rapoarte stereotipice în presă. În același timp, s-a constatat că poliția și ONG-urile rome din România au colaborat foarte bine, în mare parte ca urmare a Memorandumului de înțelegere al OSCE din 2006 (semnat între ODIHR CPRSI, Ministerul Afacerilor Interne și ONG-ul Romani CRISS), ceea ce a condus la o scădere a utilizării forței de către poliție în comunitățile de romi. Cu toate acestea, ca urmare a schimbărilor în rândul funcționarilor responsabili cu problemele legate de romi, în prezent există o lipsă de colaborare între organizațiile de romi și poliție, iar grupul de lucru înființat ca și parte a memorandumului nu se mai întrunește. În ceea ce privește recrutarea de romi în poliție, o dezvoltare pozitivă inițială a însemnat că ofițerii de poliție de origine romă au devenit ofițeri de legătură în comunitățile de romi, ceea ce a contribuit la prevenirea violenței și profilării rasiale de către poliție”.¹¹⁶

Amnesty International a menționat în raportul său anual (2016-2017) că „CEDO a decis că România a încălcat drepturile a patru membri ai familiei Boaca. A constatat că au fost

¹¹² Declarație la încheierea misiunii în România, Profesor Philip Alston, raportor special al Consiliului pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite privind sărăcia extremă și drepturile omului <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16737&LangID=E> Accesat la 20.11.2017.

¹¹³ <https://www.facebook.com/agentianationalapentruromi.gov/posts/278940082615125>. Accesat la 22.11.2017.

¹¹⁴ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150648>. Accesat la 15.11.2017.

¹¹⁵ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_ENG.pdf. Accesat la 15.11.2017

¹¹⁶ <http://www.osce.org/odihr/119653?download=true>. Accesat la 15.11.2017

supuși torturii și altor maltratări și că au fost discriminați. În martie 2006, ofițeri de poliție i-au atacat fizic la secția de poliție din Clejani, județul Giurgiu. Ion Boaca, tatăl celorlalte trei victime rom, a necesitat 19 zile de spitalizare după ce a fost lovit cu piciorul în coaste și lovit cu pumnii".¹¹⁷ În ultimii 10 ani, au fost raportate puține raiduri abuzive ale poliției asupra comunităților de romi.

Comitetul Helsinki din România (APADOR-CH) a investigat în mod constant tacticile de oprire și percheziționare împotriva persoanelor rom, impunerea disproporționată a amenzilor pentru infracțiuni minore și utilizarea excesivă a forței în Racoș (județul Brașov) în perioada 2013-2015.¹¹⁸ În 2017, un tânăr rom a fost împușcat în cap de către un ofițer de poliție într-o pădure de lângă Breaza (județul Mureș). Victima neînarmată, acuzată că a furat lemn, a murit.¹¹⁹ Un alt rom, care a fost acuzat că ar fi furat lemne, a fost ucis într-o pădure din apropierea localității Filpișu Mare (județul Mureș) în 2017.¹²⁰ Un studiu efectuat în anul 2004 a arătat că condamnările pentru aceleași infracțiuni sunt mai grave pentru romi decât pentru români și maghiari (studiul a fost efectuat în Penitenciarul Târgu Mureș).¹²¹

Acces la documente de identitate

Accesul la actele de identitate este un subiect care aparent a fost pe agenda de lucru guvernamentală de multe ori, dar fără niciun efect. Potrivit informațiilor furnizate de CNPF, s-au efectuat unele consultări pentru promovarea schimbărilor legislative care ar permite persoanelor fără adresă să primească o carte de identitate.¹²²

În cadrul Programului Operațional Capital Uman, Axa 4.1 - Incluziunea socială și combaterea sărăciei în comunitățile rom marginalizate, se promovează acțiuni integrate pentru comunitățile de romi marginalizate, printre care se includ identificarea și reglementarea situației proprietății. Un număr de proiecte au fost deja contractate, dar se află încă în stadiile inițiale de implementare; primele rezultate sunt anticipate să apară până la sfârșitul anului 2018.

Acces la apă curată și la salubritate

Conform unui studiu comparativ pe cele patru teme incluse în SNIR (educație, ocuparea forței de muncă, sănătate și locuire), realizat de Agenția pentru Dezvoltare Comunitară Împreună (2013), 41.5% dintre romi indică situația locuințelor ca fiind una din cele trei probleme cu care se confruntă locuitorii din cartierul lor, în timp ce în eșantionul de ne-romi acest lucru este valabil doar pentru 18.8% dintre respondenți.¹²³ Comunitățile de romi care sunt segregate din punct de vedere geografic continuă să nu aibă acces la utilități publice, majoritatea considerând că este prohibitiv să utilizeze astfel de servicii

¹¹⁷ <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/romania/report-romania/>. Accesat la 15.11.2017

¹¹⁸ <http://www.apador.org/raport-apador-ch-privind-abuzuri-ale-politiei-din-racos-judetul-brasov-asupra-cetatenilor-de-etnie-roma/>. Accesat la 15.11.2017

¹¹⁹ <http://evz.ro/hot-impuscat-mortal-politist.html>. Accesat la 15.11.2017

¹²⁰ <http://observator.tv/eveniment/un-hot-de-lemn-a-murit-impuscat-de-politisti-la-marginea-unei-paduri-din-judetul-mures-228865.html>. Accesat la 15.11.2017.

¹²¹ István Haller: *Discriminarea rasială în județele Mureș și Satu Mare*, p. 105, <http://altera.adatbank.transindex.ro/pdf/25/007.pdf>. Accesat la 15.11.2017

¹²² Interviu cu Adam Dinu, consilier, Ministerul Dezvoltării regionale, Administrației Publice și Fondurilor Europene, Punctul Național de Contact pentru Romi, 12.01.2018

¹²³ Duminiță, Gelu și Ivăsiuc, Ana coord. et al (2013). *The Roma in Romania. From Scapegoat to Development Engine. (Romii din România. De la țap ispășitor la motorul dezvoltării)*, p. 34

din cauza lipsei de resurse financiare și din cauza lipsei oricărui sprijin din partea autorităților locale. Rezultatele studiului au arătat că doar 53% dintre romi au acces la apă curentă în comparație cu 74% din populația ne-romă. Diferența dintre romi și ne-romi este similară în cazul accesului la apă caldă: 16% dintre romi au acces la apă caldă, în timp ce din populația ne-romă 37% beneficiază de această facilitate.

Nu este surprinzător accesul mai redus la utilități în rândul gospodăriilor rome; astfel, pe lângă opțiunile clasice de răspuns („da” și „nu”), sondajul a inclus opțiunea „nu, deși utilitatea este prezentă în zonă”.¹²⁴ Cea mai mare diferență s-a constatat cu privire la accesul la gaze naturale (28% dintre romi afirmă că nu au acces la gaze naturale chiar dacă această utilitate este disponibilă în zonă). De asemenea, 17.3% dintre respondenții romi nu au acces la apă curentă rece, iar 20.5% nu au acces la apă caldă, chiar dacă aceste facilități sunt disponibile în zona în care locuiesc.¹²⁵

În ceea ce privește sursa de apă potabilă, menționăm că o cincime din gospodăriile rome folosesc un puț public sau o fântână ca sursă de apă potabilă, situată fie aproape (9%), fie departe (12%) de gospodărie, în timp ce ne-romii utilizează surse publice de apă în mai puțin de 5% din cazuri. Acest tip de aprovizionare cu apă din fântâni publice implică resurse suplimentare de timp, responsabilitate gospodărescă care cade de obicei în sarcina copiilor și femeilor.¹²⁶

¹²⁴ *Idem*, p. 44

¹²⁵ *Idem*, p. 45

¹²⁶ *Idem*, p. 48

ABORDAREA ANTIGIPSISMULUI

Cercetătorii au definit antigipsismul și au explicat de ce ar trebui folosit acest termen: „Antigipsismul este un fenomen special al rasismului îndreptat împotriva romilor care are în centrul său ipoteza că romii sunt un grup inferior și deviant. Adesea se pune la îndoială umanitatea lor; din punct de vedere istoric, dezumanizarea și obiectivizarea reprezintă o tehnică folosită pentru a pregăti terenul pentru politicile de exterminare. Inferioritatea ar putea avea originea în evaluarea negativă a out-group-ului în comparație cu in-group sau grupul de referință [...]”.¹²⁷

Cadrul instituțional pentru combaterea discriminării și abordarea antigipsismului

În România, antigipsismul pare a fi o problemă mai degrabă pe agenda UE decât pe cea națională și este o temă specifică asumată de ONG-urile romilor, mai degrabă decât de ONG-urile non-rome, care, în schimb, acționează asupra politicilor generale antidiscriminare.¹²⁸ Nu există platformă națională pentru antigipsism și această problematică pare a fi absentă din discursul diverselor ONG-uri.

În prezent, SNIR ia în considerare numai îmbunătățirea statutului socio-economic al romilor, lăsând la o parte prejudecățile cu care romii se confruntă zi de zi. SNIR ar trebui să schimbe accentul de pe romi ca grup social pentru a include și relația dintre romi și ne-romi prin combaterea discriminării, stigmatizării și antigipsismului.

În România există încă o dezbatere cu privire la termenul care ar trebui folosit. Antigipsismul nu este folosit oficial de către instituțiile statului; termenul recunoscut este discriminarea împotriva romilor. Conform lui Csaba Asztalos, Președintele Consiliului Național de Combatere a Discriminării, „*Perspectiva instituției de stat responsabile de combaterea discriminării este că din punct de vedere legal se folosește termenul rasism. Acest criteriu este apartenența etnică sau rasismul. Deci depinde de tipul de discriminare sau de felul în care se produce actul de discriminare. [...] Din punct de vedere legal, este important să se justifice cazurile de discriminare, cum a avut loc actul de discriminare*”.¹²⁹

Societatea civilă nu are întotdeauna o voce comună, așadar, folosirea termenului antigipsism este discutabilă; totuși, ONG-urile sunt adevărații promotori ai termenului antigipsism, considerat a reflecta mai bine realitățile contemporane. Într-un interviu acordat în 2016, Nicoleta Bițu, președintele în exercițiu al Federației Democratice a Romilor, o structură de parteneriat a celor mai importante ONG-uri rome și actori politici din România, care a prezentat punctul de vedere al federației, menționează următoarele: „*Pentru mine, antigipsismul este mai mult decât rasism, deoarece exprimă foarte clar această frică de romi pe care o întâlnim atât în istorie, cât și în societatea contemporană, este ca romofobia. La început, termenul era antigipsism (țigan), deoarece cuvântul are o semnificație istorică și emoțională negativă aici, atât în România, cât și în alte țări. [...] Acesta este un termen foarte puternic, dar și foarte greu de acceptat, este ca și cum ai spune societății „Ești rasist”. Antigipsismul este oglinda perfectă pentru problemele structurale ale societății noastre. Și nu este vorba doar despre romi.*”

¹²⁷ Rostas I. (2015). *Ethnicity, Power and Inclusion: Why policies towards Roma are failing*, în curs de publicare.

¹²⁸ A se vedea <http://www.antidiscriminare.ro/organizatii-membre-ale-coalitieii>. Accesat la 05.01.2018.

¹²⁹ Interviul cu Csaba Asztalos, Președintele Consiliului Național de Combatere a Discriminării (CNCD), Agenția Împreună, 2016

România a recunoscut oficial abia în 2006 genocidul împotriva romilor în timpul celui de-al doilea război mondial, alături de genocidul împotriva evreilor. Astăzi, România nu este deschisă pentru o dezbateră reală asupra subiectului de 500 de ani de sclavie și a efectelor sale asupra dezvoltării romilor, nici asupra nivelului semnificativ de stereotipuri și discriminare împotriva persoanelor de etnie romă în ceea ce privește accesul la locuri de muncă, sănătate și servicii sociale etc.

Combaterea infracțiunilor motivate de ură, a discursului de instigare împotriva romilor și a retoricii antigipsiste a politicienilor, a personalităților publice și a mass-mediei

Legea nr. 287/2009 privind Codul civil prevede în articolul 30 - Egalitatea în fața dreptului civil: „*Rasa, culoarea, naționalitatea, originea etnică, limba, religia, vârsta, sexul sau orientarea sexuală, opinia, convingerile personale, apartenența politică, sindicală, la o categorie socială ori la o categorie defavorizată, averea, originea socială, gradul de cultură, precum și orice altă situație similară nu au nicio influență asupra capacității civile.*” De asemenea, Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă stipulează în mod expres în articolul 8 – Egalitatea, că: „*În timpul unui proces civil, părților li se garantează exercitarea drepturilor lor procedurale, în mod egal și fără nicio discriminare*”.

Este important de subliniat că Articolul 8 face parte din Capitolul II privind principiile fundamentale ale procesului civil, tocmai pentru că discriminarea reprezintă o încălcare a drepturilor fundamentale și, în consecință, un obstacol în calea exercitării drepturilor din partea victimelor discriminării.

România a modificat Codul penal pentru a interzice faptele de natură fascistă, rasistă sau xenofobă.

Conform datelor colectate de autoritățile române și raportate la OSCE, în 2016 au existat cazuri de infracțiuni motivate de ură în diferite etape de investigație: 10 cazuri noi au fost înregistrate de poliție, 21 de cazuri (inclusiv din anii anteriori) au fost deja urmărite penal și în 50 de cazuri au existat condamnări. În 2015 au fost înregistrate 15 noi infracțiuni motivate de ură, 24 de cazuri au fost în curs de urmărire penală, iar în 59 de cazuri înregistrate în anii precedenți au fost pronunțate sentințe. De asemenea, ODIHR a observat că instituțiile responsabile de aplicarea prevederilor legale în România nu au înregistrat motivele pătinoare care au stat la baza infracțiunilor motivate de ură.¹³⁰

Puține inițiative sunt legate de acest domeniu. Poliția Română a implementat proiectul „Abordare integrată pentru prevenirea victimizării în comunitățile de romi” în parteneriat cu ODIHR, finanțat printr-o subvenție din partea guvernului Norvegiei.¹³¹ Proiectul a abordat, de asemenea, infracțiunile motivate de ură. Institutul Național al Magistraturii (INM) a organizat un curs inițial pentru 302 persoane din domeniul justiției (viitori judecători și procurori) care a cuprins și domeniul de aplicare a infracțiunilor motivate de ură și modul în care acestea ar trebui abordate. S-au organizat ateliere pe tema infracțiunilor motivate de ură pentru judecători și procurori, cu accent pus pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.¹³²

¹³⁰http://hatecrime.osce.org/romania#popup-modal_content. Accesat la 23.11.2017

¹³¹http://hatecrime.osce.org/romania#popup-modal_content Accesat la 23.11.2017

¹³² http://hatecrime.osce.org/romania#popup-modal_content. Accesat la 23.11.2017.

În 2015, Centrul pentru Resurse Juridice a lansat „*Combaterea infracțiunilor motivate de ură. Ghid pentru profesioniști și factori de decizie*”, elaborat într-un proiect implementat în cadrul Fondului ONG din România (Granturi SEE).¹³³

Până în prezent, nu există date privind finanțarea dedicată combaterii discriminării împotriva romilor, această zonă fiind acoperită de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării ca organism public principal. Cu toate acestea, egalitatea de șanse și antidiscriminarea sunt aspecte orizontale care trebuie abordate în toate proiectele cu finanțare publică, în special în cazul fondurilor structurale UE, în care ghidul solicitantului prevede detalii cu privire la astfel de aspecte.¹³⁴

În România, este interzisă finanțarea organizațiilor care promovează un discurs rasist, antigipsist. Actorii politici ai extremei drepte din România sunt mici partide politice care își auto-finanțează activitatea și împărtășesc idei negative despre romii. Potrivit unui raport privind discursul instigator la ură în România, există un potențial de radicalizare a drepte extreme; prin urmare, fără o intervenție clară din partea statului, rolul educării societății pentru valorile nediscriminării, toleranței, respectării drepturilor omului rămâne responsabilitatea organizațiilor societății civile.¹³⁵

În ceea ce privește discursul instigator la ură, legislația românească respectă standardele europene și internaționale în domeniu. Prin urmare, se aplică dispozițiile articolului 369 din Codul penal: Articolul 369, Instigarea la ură sau la discriminare – „*Incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau la discriminarea unei categorii de indivizi se pedepsește cu cel puțin 6 luni și nu mai mult de 3 ani de închisoare sau cu amendă.*”

În plus, legislația românească privind combaterea discriminării în domeniul penal cuprinde și următoarele prevederi din Codul penal, articolul 77, circumstanțe agravante: „*Următoarele circumstanțe sunt circumstanțe agravante:... h) săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte.*”

Din păcate, în ultimii ani, imaginea pe care politicienii au promovat-o despre romii a fost una plină de prejudecăți și stereotipuri. În 2010, în discursul său despre romii, ministrul Afacerilor Externe, Teodor Baconschi, a asociat termenul „infracțiune” cu „etnia romă” și a făcut referire la „o rată naturală” de delincvență în rândul romilor.¹³⁶ Ca o încercare de salvare a onoarei minorității romii, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a sancționat oficialul pentru declarațiile discriminatorii prin emiterea unui avertisment.

În iunie 2014, premierul român Victor Ponta a vorbit despre existența unor clanuri de crimă organizată ale romilor. Dorind prin declarația sa să defăimeze imaginea președintelui Traian Băsescu acuzându-l de corupție, a reușit să exprime o atitudine discriminatorie față de romii, mai întâi considerând că cele două probleme ale României sunt corupția și romii, și apoi, menționând în mod clar natura infracțională a „clanurilor

¹³³ A se vedea <http://www.crj.ro/wp-content/uploads/2015/01/Combaterea-infracțiunilor-motivate-de-ura.Ghid-pentru-profesioniști-si-decidenți.pdf>. Accesat la 15.11.2017

¹³⁴ Interviu cu Eugen Ghiță, Președintele ROMAJUST Asociația Juriștilor Romii, octombrie 2017.

¹³⁵ A se vedea studiul „Discursul instigator la ură în România” http://www.fdsc.ro/library/files/studiul_diu_integral.pdf Accesat la 23.11.2017

¹³⁶ Teodor Baconschi a fost sancționat de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării la: <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-8070553-teodor-baconschi-fost-sanctionat-consiliul-national-pentru-combaterea-discriminării.htm>. Accesat la 11.12.2017

de romi": „România a fost acuzată de atât de mulți ani de două probleme: problema corupției și problema romilor. Și acum avem o persoană publică, domnul Traian Băsescu, care întruchipează ambele: corupția în raport cu clanurile organizate ale romilor.”¹³⁷

În ceea ce privește partidele extremiste, acestea nu sunt la fel de vizibile în România la fel ca în alte țări europene, dar la ultimele alegeri (locale și parlamentare) a început să dezvolte un nou partid: Partidul România Unită. Liderii săi au devenit cunoscuți pentru mesajele extremiste, în special în ceea ce privește minoritatea maghiară și musulmanii. Unii dintre fondatori au fost foști membri ai Partidului România Mare (unul dintre primele și cele mai prezente partide extremiste din România). Unul dintre sloganurile lor politice pentru Sectorul 5 din București a fost: „Albim Sectorul 5”.¹³⁸ Ei au negat că acest slogan ar fi un mesaj antigipsist, susținând că se refereau la zonele întunecate, gri din sector și la conexiunile cu corupția. În plus, în 2015, liderul partidului (Bogdan Diaconu) a inițiat o dezbatere privind numele minorității (rom sau țigan), argumentând că „numele romilor a fost întotdeauna țigan și este același în alte țări”.¹³⁹ Dezbaterea „rom” vs. „țigan” a devenit o preocupare serioasă pentru o mulțime de politicieni, cu scopul de a schimba numele etnicilor din rom în țigan. În alegerile parlamentare din 2017, partidul a obținut 2.7% din voturi.

Există cazuri de funcționari de stat care promovează respectul față de romi, dar acest lucru depinde mai degrabă de convingerile lor personale decât de viziunea partidului și este mai degrabă o calitate umană decât o manifestare politică. Desigur, aceste cazuri izolate nu sunt foarte vizibile în mass-media deoarece discursul public care promovează respectul pentru romi nu este mult încurajat.

De exemplu, actualul președinte (Klaus Iohannis) a declarat următoarele în dezbaterile privind 160 de ani de la eliberarea romilor în Principatele Române: „Cazurile de discriminare încă nu au dispărut și, de cele mai multe ori, ele nu sunt condamnate cu celeritate și fermitate. După 160 de ani, nu toți romii sunt cetățeni. Unii dintre ei încă nu au documente de identitate și sunt privați de orice perspectivă de integrare în ceea ce privește educația, sănătatea, securitatea socială și drepturile constituționale. Această situație trebuie să fie pe ordinea de zi a autorităților responsabile.”

Actul normativ pentru combaterea discriminării ca încălcare a legii este Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare. În anul 2016, au fost depuse 81 de petiții la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării pentru discriminare pe bază de origine etnică (cel mai mare număr din 2002). Din totalul de 81 de petiții, 29 au fost soluționate: 15 persoane au fost amendate, 5 au primit recomandări, 4 au primit avertismente și în 5 cazuri s-a impus publicarea deciziei.¹⁴⁰

Mass-media este unul dintre canalele cel mai frecvent utilizate pentru perpetuarea stereotipurilor și prejudecăților împotriva romilor.

¹³⁷ <http://www.ziare.com/victor-ponta/traian-basescu/ponta-basescu-intruchipeaza-problemele-romaniei-coruptia-si-rromii-1307616>. Accesat la 11.12.2017

¹³⁸ „Albim Sectorul 5”. Campanie electorală rasistă în capitală. <http://www.b1.ro/stiri/politica/albim-sectorul-5-campanie-electoral-rasista-in-capitala-cncd-s-ar-putea-autosesiza-foto-149090.html>, accesat la 16.08.2017

¹³⁹ Proiect de lege privind revenirea la denumirea țigani a persoanelor de etnie romă. http://adevarul.ro/news/politica/proiect-lege-privind-revenirea-denumirea-tigani-persoanelor-etnie-roma-1_553ccd17cfbe376e35910d60/index.html, accesat la 16.08.2017

¹⁴⁰ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (2016). Activity Report 2016, disponibil la: http://api.components.ro/uploads/1d3a0bf8b95391b825aa56853282d5da/2017/04/Activity_Report_2016.pdf, Accesat la 23.11.2017

Infracțiunile presupus comise de romi, care sunt mediatizate larg de mass-media din România, au atras multe reacții publice negative din partea unor persoane cheie, mai ales politicieni, care au generalizat anumite situații prin asocierea lor cu etnia făptuitorilor. Având un rol important în modelarea opiniei publice, politicienii au transmis un mesaj care a fost considerat valid de către public, deși informațiile nu au fost documentate și au condus la incitare la ură împotriva romilor. În acest fel, principiile fundamentale ale Uniunii Europene sunt încălcate, mai ales cea referitoare la respectarea demnității cetățenilor.

ActiveWatch Agenția de Monitorizare a Presei, o organizație pentru drepturile omului care militează pentru comunicare liberă în interesul publicului,¹⁴¹ a produs două rapoarte privind discursul instigator la ură în România (2014-2015¹⁴² și 2015-2016¹⁴³). Constatările principale ale raportului din 2015-2016 au fost că romii rămân ținta favorită a discursului instigator la de ură din România (împreună cu minoritatea LGBT) și violența mesajelor a crescut.

Analiza și formarea discursurilor și atitudinilor față de romi

În 2009¹⁴⁴ și 2016¹⁴⁵, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene a pregătit rapoarte privind minoritatea romă și discriminarea cu care se confruntă aceasta în România, pentru care au intervievat mai multe persoane de etnie romă.

Constatările principale ale raportului din 2009 au fost că, în medie, fiecare al doilea respondent rom a fost discriminat cel puțin o dată în ultimele 12 luni; romii care au fost discriminați au experimentat în medie 11 incidente de discriminare pe o perioadă de 12 luni; și, în medie, 1 din 5 respondenți romi au fost victime ale unor infracțiuni motivate rasial, inclusiv atacuri, amenințări și hărțuire gravă, cel puțin o dată în ultimele 12 luni.

Rezultatele raportului din 2016 nu diferă: romii continuă să se confrunte cu niveluri intolerabile de discriminare în viața de zi cu zi - fie în căutarea unui loc de muncă, la locul de muncă, în educație, asistență medicală sau în contact cu organele administrative sau intrarea într-un magazin; aproape unul din doi romi (41%) s-au simțit discriminați din cauza originii lor etnice cel puțin o dată într-unul din aceste domenii ale vieții de zi cu zi în ultimii cinci ani.

În România, există foarte puține inițiative precum campaniile împotriva antigipsismului și majoritatea tind să se refere indirect la antigipsism, abordând în același timp principalele probleme ale discriminării direcționate către romi, promovând toleranța și diversitatea și reducând stereotipurile și prejudecățile față de romi. Un astfel de exemplu este campania de conștientizare „*Eu sunt un medic rom*”¹⁴⁶, constând într-o expoziție de

¹⁴¹ Informații suplimentare despre organizație disponibile la: <http://www.activewatch.ro/en/home/>, Accesat la 23.11.2017

¹⁴² Raportul disponibil aici: [http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf), Accesat la 23.11.2017

¹⁴³ Raportul disponibil aici: [http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202015%202016\(1\).pdf](http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202015%202016(1).pdf), Accesat la 23.11.2017

¹⁴⁴ *European Union Agency for Fundamental Rights. (2016) EU-MIDIS Data in Focus Report 1: The Roma*, disponibil la: <http://fra.europa.eu/en/publication/2009/eu-midis-data-focus-report-1-roma>, Accesat la 23.11.2017

¹⁴⁵ *European Union Agency for Fundamental Rights. (2016) Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings*. Disponibil la: <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>, Accesat la 23.11.2017

¹⁴⁶ <http://www.activewatch.ro/en/antidiscrimination/events-and-activities/photo-i-am-a-roma-doctor-exhibition-2016/>. Accesat la 17.12.2017

fotografie și un scurtmetraj. Programul a fost dezvoltat în România de către Fondul pentru Educația Romilor, ActiveWatch, Asociația Medicilor Rezidenți și Centrul pentru Politici de Sănătate al Romilor - Sastipen. Aceste programe sunt în mare parte implementate de organizațiile societății civile, de obicei în colaborare cu ONG-urile romilor, iar fondurile pentru astfel de programe provin din proiecte, deoarece în România nu există fonduri specifice pentru antigipsism.

La începutul anului 2017, Ministerul Educației Naționale și Institutul de Științe ale Educației au lansat un proces de schimbare a curriculumului la nivel de gimnaziu, iar prima versiune a fost disponibilă pentru dezbatere publică, conform Ordinului Ministerului Educației 3593/18.06.2014. Începând cu anul școlar 2017-2018, Ministerul Educației Naționale a aprobat studiul obligatoriu al sclaviei rome și al Holocaustului romilor și evreilor în cadrul curriculumului de istorie pentru clasa a VIII-a.

În 2016 și 2017, Agenția pentru Dezvoltare Comunitară Împreună a implementat proiectul „Școala mea tolerantă”, finanțat de Fundația „*Remembrance, Responsibility and Future*” (EVZ), cu sediul la Berlin, Germania. Proiectul a urmărit dezvoltarea unui mecanism de prevenire a re-formării atitudinilor și stereotipurilor antigipsiste în mediul școlar constând printr-un set de materiale didactice, curs de formare pentru profesori și ateliere pentru elevi și părinți, precum și o campanie de advocacy pentru introducerea elementelor istoriei romilor în curriculum-ul de istorie.

Institutul Național al Magistraturii (INM) este responsabil de formarea profesională a judecătorilor și procurorilor. Unul dintre subiectele constante ale formării profesionale este antidiscriminarea. Dat fiind faptul că antigipsismul nu este folosit formal în documentele și reglementările oficiale, aceștia sunt instruiți în recunoașterea discriminării în mod general.

În afară de acțiunile societății civile care vizează educarea cetățenilor activi, Ministerul Tineretului și Sportului a implementat, de asemenea, mai multe acțiuni privind cetățenia activă pentru tineri, cum ar fi Forumul pentru Drepturile Tinerilor.¹⁴⁷ Evenimentul a fost organizat în parteneriat cu Uniunea Civică a Tinerilor Romi din România, tabere de tineret și Consiliul Consultativ al Tinerilor. De asemenea, Consiliul Tinerilor din România (o federație care reprezintă organizații de tineret de la nivel național și internațional) organizează în mod regulat Summit-ul Tineretului cu participarea a peste 300 de tineri pentru a sărbători mișcarea tineretului din România.¹⁴⁸ La summit-ul din 2017 participanții au inclus elevi și studenți romi.

La începutul lunii octombrie 2016 s-a semnat un acord de parteneriat între Ministerul Educației și Cercetării Științifice, Institutul Național pentru Studiul Holocaustului din România Elie Wiesel, Centrul Național pentru Cultura Romilor - Romano Kher și Agenția pentru Dezvoltare Comunitară Împreună. Scopul parteneriatului a fost de a dezvolta un set de materiale educaționale care să sprijine formarea cadrelor didactice și să informeze elevii, părinții și publicul despre realitățile sclaviei romilor din Principatele Române și despre Holocaust. Aproximativ 2,200 de elevi și 970 de cadre didactice au participat în program și au fost informați despre istoria romilor și alte elemente care pot conduce la atitudini antigipsiste în societatea românească. Ministerul Educației a fost implicat activ în proiect prin promovarea și informarea Inspectoratelor Școlare Județene despre programele de formare și programul în general. Proiectul va continua în 2017 - 2018, având ca scop creșterea gradului de cunoaștere și conștientizare a minorității romilor; reducerea prejudecăților, stereotipurilor și antigipsismului; îmbunătățirea dialogului intercultural între minoritatea romă și populația majoritară.

¹⁴⁷ <http://mts.ro/noutati/tinerii-participanti-la-forumul-pentru-drepturile-tinerilor-au-adoptat-o-declaratie-cu-ocazia-zilei-de-10-decembrie-ziua-internationala-a-drepturilor-omului/>. Accesat la 17.12.2017

¹⁴⁸ <https://ctr.ro/summitul-tinerilor2017/>, Accesat la 23.11.2017

IMPACTUL POLITICILOR EDUCAȚIONALE GENERALE ASUPRA ROMILOR

Acces la servicii de educație și îngrijire timpurie de calitate, mai ales la grădiniță

În România, grădinița (învățământul preșcolar) nu este obligatorie. Conform Legii învățământului nr. 1/2011, învățământul general obligatoriu este de 11 ani și include învățământul primar, învățământul secundar inferior și primii doi ani de învățământ secundar superior.¹⁴⁹ Prin urmare, decizia privind prezența copiilor la grădiniță aparține părinților și depinde de locurile disponibile. Dacă o grădiniță primește mai multe cereri decât numărul locurilor disponibile, se aplică criteriile generale și specifice de ierarhizare.¹⁵⁰ Criteriile generale acordă prioritate copiilor orfani, copiilor care au un frate care este înscris la aceeași grădiniță și copiilor cu dizabilități. Criteriile specifice sunt elaborate de fiecare grădiniță și aprobate de inspectoratul școlar.¹⁵¹

Există trei forme de organizare în învățământul preșcolar: grădinițe cu program zilnic normal (5 ore/zi), grădinițe cu program zilnic prelungit (10 ore/zi) și grădinițe cu program săptămânal.¹⁵²

Numărul mediu de copii dintr-o grupă de grădiniță ar trebui să fie de 15, dar nu mai puțin de 10 și nu mai mult de 20.¹⁵³ În realitate, grădinițele cu cerere mare de înscriere au grupuri de chiar 30 sau mai mulți copii.¹⁵⁴ În mare măsură din cauza infrastructurii insuficiente, frecventarea în medie a grădiniței de către copiii cu vârsta de cel puțin 4 ani a fost de 82% în România, în 2011, față de media europeană de 93,2%.¹⁵⁵ Potrivit Institutului Național de Statistică¹⁵⁶, situația nu s-a schimbat prea mult din 2011, rata înscrierii în educație în anul școlar 2016/2017 pentru copiii cu vârsta cuprinsă între 3 și 5 ani fiind de 82,4% pentru băieți și de 83% pentru fete. Rata de înscriere este mai mare pentru copiii de la vârsta de 4 ani până la vârsta de intrare în învățământul obligatoriu: 87,6% în România în 2015, dar sub media UE de 94,8%.¹⁵⁷ Situația este diferită pentru copiii romi; un studiu recent realizat de Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale (FRA 2016) arată că doar 38% dintre copiii romi frecventează forme de educație și îngrijire timpurie, o rată mai mică de participare decât în 2011, când rata a fost de 45%.¹⁵⁸

Pentru a aborda problema infrastructurii, investițiile care se concentrează asupra învățământului preșcolar, primar și secundar inferior sunt prevăzute în cadrul

¹⁴⁹ România, Legea Educației naționale nr. 1/2011

¹⁵⁰ România, Ministerul Educației Naționale adresa nr. 30.924 / 26.04.2017 privind înscrierea copiilor cu vârsta cuprinsă între 3 și 6 ani în învățământul preșcolar în 2017

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² România, Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, Ordin nr. 4464/7.09.2000

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Liste cu grupele afișată la grădiniță

¹⁵⁵ România, Programul Operațional Regional 2014-2020, p. 190

¹⁵⁶ România, Institutul Național de Statistică, comunicat de presă nr.155/23.06.2017

¹⁵⁷ European Commission, Education and Training Monitor 2017 Romania, pg. 3, disponibil la https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-ro_en.pdf, Accesat la 23.11.2017

¹⁵⁸ Ibid, pg. 5

Obiectivului specific 10.1 al Programului Operațional Regional 2014-2020. Se va acorda prioritate investițiilor în comunități cu ratele de înscriere în grădinițe sub 85%, investițiilor în comunități fără facilități pentru învățământul preșcolar și investițiilor în unitățile pre-primare cu o abordare incluzivă, care asigură accesul la educație pentru copiii din grupurile vulnerabile, cum ar fi copiii din familii sărace, copiii romi, copiii cu nevoi educaționale speciale.¹⁵⁹ Cererea de aplicații pentru acest obiectiv a fost lansată în data de 4 decembrie 2017, iar proiectele pot fi depuse în perioada 4 ianuarie 2018 - 4 mai 2018.¹⁶⁰

Conform Ordinului 1086/27.09.2016, în cazurile justificate, se pot organiza și grupe de grădiniță cu program zilnic normal (5 ore/zi) cu copii cu vârste cuprinse între 5-6 ani și după-amiaza (14:00-19:00). Una dintre condițiile care justifică această situație este numărul de cereri pentru grădinița obișnuită care depășește capacitatea sistemului de învățământ preșcolar de a asigura locurile necesare în grădinițe cu program zilnic normal (5 ore/zi) dimineața (8:00-13:00).¹⁶¹

În România, educația preșcolară este gratuită.¹⁶² În grădinițele cu program prelungit (10 ore/zi), la prânz se oferă o masă caldă pentru copii, costul mesei fiind acoperit de părinți. Nu există reglementări privind o taxă mai mică pentru mesele copiilor din familii dezavantajate, dar există câteva inițiative, la nivel național, referitoare la nutriția și sănătatea copiilor:

- Începând cu anul școlar 2003/2004, copiii din grădinițele de stat și private autorizate/acreditate, cu un program zilnic normal, primesc produse lactate și produse de panificație în fiecare zi de școală.¹⁶³
- Începând cu anul școlar 2009/2010, copiii din învățământul primar și secundar inferior care frecventează învățământul de stat și privat autorizat/acreditat primesc fructe proaspete în fiecare zi de școală.¹⁶⁴ Această măsură a fost extinsă la copiii din grădinițele de stat și private autorizate/acreditate, cu un program zilnic normal, începând cu anul școlar 2016/2017.¹⁶⁵

Deși grădinița nu este obligatorie, pentru stimularea participării copiilor din familii dezavantajate la educația preșcolară și pentru creșterea accesului acestora la educație, a fost creat un stimulent educațional sub formă de tichete sociale. Aceste tichete sunt condiționate de frecventarea grădiniței, și sunt echivalente cu 0,15 ISR¹⁶⁶ (50 RON sau 11 EUR pe lună) și pot fi utilizate pentru achiziționarea de produse alimentare, produse de igienă, îmbrăcăminte și/sau bunuri.¹⁶⁷

Calitatea prestării serviciilor este evaluată în fiecare grădiniță de către ARACIP (Agenția Română pentru Asigurarea Calității în Învățământul Preuniversitar), instituție publică de

¹⁵⁹ România, Program Operațional Regional 2014-2020, p. 191

¹⁶⁰ România, Ministerul Dezvoltării Regionale, Administrației Publice și Fondurilor Europene, Ordin nr.7002/4.12.2017

¹⁶¹ România, Ministerul Sănătății, Ordin nr 1086/27.09.2016

¹⁶² România, Ministerul Educației și Cercetării Naționale, Ordinul nr. 4464/7.09.2000

¹⁶³ România, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 96/16.08.2010

¹⁶⁴ România, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 24/24.03.2010

¹⁶⁵ România, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 66/5.10.2016

¹⁶⁶ ISR – Index Social de Referință, actualmente 500 lei

¹⁶⁷ România, Legea nr. 248/2015 referitor la stimularea participării la educația preșcolară a copiilor din familii dezavantajate

interes național, subordonată Ministerului Educației Naționale.¹⁶⁸ Evaluarea furnizorilor de educație acreditați trebuie efectuată cel puțin o dată la trei ani. Informațiile privind unitățile de învățământ, inclusiv grădinițele, precum și documente precum rapoartele anuale de evaluare internă sunt publice și disponibile utilizând secțiunea de căutare a următorului site web: <http://aracip.eu/>.

Formarea continuă a cadrelor didactice este un drept și o obligație în conformitate cu legislația în vigoare și include dezvoltarea profesională și avansarea în carieră. Instruirea urmărește evoluțiile din domeniul educației și formării profesionale, inclusiv programele naționale, precum și interesele personale ale cadrelor didactice și nevoile de dezvoltare.¹⁶⁹

Ordinul nr. 3850/17.05.2010 al Ministerului Educației Naționale a aprobat standardele pentru materialele utilizate în procesul de predare și învățare, precum și dotarea minimă cu echipamente pentru serviciile de educație timpurie, dar nu există date privind situația actuală din fiecare grădiniță.

Nu există studii extinse privind implicarea părinților în viața grădiniței, însă principalele concluzii ale unui studiu¹⁷⁰ realizat în județul Vrancea, atât în mediul urban cât și în cel rural, sunt: în mediul urban, părinții doresc să se implice în mai multe tipuri de activități (întâlniri lunare, activități copii-părinții organizate în grădiniță, participarea la călătorii/vizite, organizarea de evenimente speciale, activități de consiliere, grupuri de dialog, donarea de jucării și cărți); în primul an al grădiniței implicarea părinților este mai mare decât în următorii ani iar părinții preferă activități tradiționale, invocând lipsa de timp; în mediul rural, părinții sunt mai puțin disponibili să participe la activități și doresc să se implice numai în una sau două tipuri de activități.

În anul 2017, *Asociația Filantropia Ortodoxă Alba-Iulia* a efectuat cercetări sociologice pentru a analiza perspectivele a 50 de cadre didactice din 23 de școli și centre de zi în care se desfășoară activități de prevenire a abandonului școlar de către copiii de școală primară din grupurile vulnerabile. S-a constatat că 90% dintre profesori consideră că părinții ar trebui să manifeste mai multă dorință de a se implica activ în educația copiilor lor.¹⁷¹

Promovarea educației integrate

În România, problema segregării școlare a reprezentat un subiect important în perioada de preaderare; s-a promulgat Ordinul Ministerului Educației privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi (Ordinul 1540/2007) și a intrat în vigoare metodologia de prevenire și eliminare a segregării școlare.

Există mai multe forme de segregare școlară în România:

- În școală: aceasta implică organizarea de clase separate pentru romi. Această formă poate include și segregarea în interiorul sălii de clasă, ceea ce implică un nivel diferit de standard curricular aplicate în aceeași clasă elevilor romi.

¹⁶⁸ România, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 75/2005

¹⁶⁹ România, Legea Educației Naționale nr. 1/2011

¹⁷⁰ Studiu privind implicarea familiei în cadrul parteneriatului grădiniță-familie, Ilescu Valentina, Grădiniția Cârlișele, Vrancea, disponibil la http://www.concursurilecomper.ro/rip/2014/februarie2014/10-IlescuValentina_Studiu_implicarea_familiei.pdf, Accesat la 23.11.2017

¹⁷¹ Asociația Filantropia Ortodoxă Alba Iulia, Cercetarea sociologică desfășurată în cadrul proiectului „Prevenirea abandonului școlar”, prezentată la Conferința „Prevenirea abandonului școlar – Modele de bune practici în prevenirea abandonului școlar în sistemul educațional din România”, 27.04.2017, Alba-Iulia

- Segregarea inter-școlară cu trei surse diferite:
 - segregarea geografică sau rezidențială între grupurile etnice, astfel încât o anumită școală să aibă o majoritate de elevi de o anumită etnie; un caz comun este că, deși există o școală de cartier la care participă toți copiii din zonă, există un transfer treptat al copiilor ne-romi în alte școli, majoritatea copiilor romi rămânând în școala de cartier;
 - procesul de selectare necorespunzătoare sau pe criterii culturale, care determină plasarea copiilor fără dizabilități în școlile pentru copii cu dizabilități mintale,
 - existența unor instituții private sau religioase cu examen de admitere sau taxă de școlarizare, din care copiii romi sunt *de facto* excluși din cauza dezavantajului social.
- Individual - aceasta este, de asemenea, o formă de segregare comună, care rezultă în mare parte din înscrierea la școală condiționată de reședință. Localizarea periferică a comunității de romi va duce la includerea preponderentă a elevilor din acea comunitate într-o școală de cartier în care ei devin majoritatea sau care în majoritatea cazurilor sunt frecventate exclusiv de elevi de o anumită etnie. Conform unui raport al societății civile,¹⁷² Ordinul nr. 1540/2007 s-a dovedit a fi ineficient în combaterea segregării elevilor romi, deoarece nu prevede nicio sancțiune pentru eșecul sau refuzul de a-l implementa.

La 21 decembrie 2016, Ministerul Educației Naționale a emis *Ordinul Cadru privind interzicerea segregării în unitățile de învățământ preuniversitar*.¹⁷³ Ordinul are un plan de acțiune care are ca obiective principale (1) modificarea cadrului legislativ privind desegregarea școlară în România; (2) creșterea calității serviciilor educaționale furnizate în sistemul de învățământ preuniversitar; (3) formarea cadrelor didactice; (4) stimularea și atragerea de resurse umane de calitate în școli. Din cauza schimbărilor politice, implementarea planului a fost amânată pentru anul 2018. Cu toate acestea, a fost înființată Comisia de Desegregare, care reunește reprezentanți ai unor ONG-uri specializate în toate sectoarele de segregare menționate de ordinul cadru și este prezidat de Ministerul Educației.

La începutul anului 2017, Ministerul Educației și Institutul de Științe ale Educației a lansat un proces de schimbare a curriculumului la gimnaziu; proiectul a fost disponibil pentru dezbatere publică, conform Ordinului Ministerului Educației Naționale 3593/18.06.2014. Începând cu anul școlar 2017-2018, Ministerul Educației Naționale a aprobat studiul obligatoriu al sclaviei romilor și al Holocaustului romilor și evreilor, în cadrul programei de istorie pentru clasa a VIII-a.

Evitarea determinării timpurii a carierei școlare (stabilirea timpurie a rutei)

Clasa pregătitoare, cunoscută și drept „clasa zero”, a fost introdusă în anul școlar 2012-2013 pentru a compensa faptul că învățământul preșcolar nu este obligatoriu. În clasa

¹⁷² Moisa F., Rostas I. Tarnovschi D., Stoian I., Radulescu D., Andersen S. (2013). *Civil Society Monitoring Report in the implementation of National Roma Inclusion Strategy, Romania*. Pg. 11.

¹⁷³ Ordinul Cadru privind interzicerea segregării în unitățile de învățământ preuniversitar, document accesibil la acest link: <https://www.edu.ro/ordin-cadru-nr-613421122016-privind-interzicerea-segreg%C4%83rii-%C8%99colare-%C3%AEn-unit%C4%83%C8%9Bile-de-%C3%AEenv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt>, document accesat la 20.01.2017.

pregătitoare, copiii în vârstă de 6 ani pot fi înscriși direct, în timp ce pentru copiii sub șase ani este necesară o evaluare a dezvoltării lor psihosomatice.¹⁷⁴

Toți copiii au acces la învățământul obligatoriu: „Numărul locurilor care urmează a fi alocate pentru clasa pregătitoare este mai mare sau egal cu numărul copiilor care au ajuns la vârsta pentru a începe învățământul primar, asigurându-se astfel un loc fiecăruui copil”.¹⁷⁵ Conform Legii învățământului nr. 1 din 2011, învățământul general obligatoriu este de 11 ani și include învățământul primar, învățământul secundar inferior și primii doi ani de învățământ secundar superior. Învățământul secundar superior va deveni obligatoriu până la sfârșitul anului 2020.¹⁷⁶ Învățământul primar cuprinde clasa pregătitoare și clasele 1-4, iar învățământul secundar cuprinde învățământul secundar inferior sau gimnazial (clasele 5-8) și învățământul secundar superior, care poate fi liceu cu clasele 9-12/13 finalizat cu diploma de bacalaureat sau învățământ vocațional/tehnic, cu o durată de cel puțin 3 ani (finalizat cu diploma de calificare).¹⁷⁷

Pentru a absolvi liceul (ruta academică), elevii trebuie să treacă examenul de bacalaureat la sfârșitul clasei a XII-a sau a XIII-a. Elevii care au absolvit clasa a 10-a într-un liceu tehnologic sau școală profesională și care au absolvit un curs de formare practică se pot înscrie la un examen de certificare a calificărilor corespunzător nivelului de certificare stabilit în Cadrul Național al Calificărilor.¹⁷⁸ Elevii dintr-o școală profesională și tehnică care nu au absolvit studiile liceale pot fi incluși în programele de echivalare a învățământului secundar superior.¹⁷⁹

Nu există date privind rata abandonului școlar prezentate separat pentru școlile profesionale și învățământul general, deoarece în România liceul are următoarele rute: teoretic, vocațional și tehnologic. Rata abandonului școlar este prezentată separat pentru: învățământul primar și învățământul secundar inferior versus învățământul secundar superior și profesional comparativ cu învățământul postliceal.

Motivul abandonului școlar este, cel mai adesea, situația economică precară, familii dezorganizate, părinți care lucrează în străinătate și lipsa locurilor de muncă atractive pentru tineri.¹⁸⁰ În 2013/2014, rata abandonului școlar în învățământul primar și gimnazial a fost de 1,5% (1,3% în învățământul primar și 1,9% în învățământul secundar inferior). Cea mai mare rată a abandonului școlar a fost înregistrată în învățământul postliceal și în școlile de maștri: 7,9%. În învățământul secundar superior și în învățământul profesional, în anul școlar 2013/2014, rata abandonului școlar a fost de 2,9%.¹⁸¹

¹⁷⁴ A se vedea Ordin MEN nr. 3.247/14.02.2017 privind calendarul și metodologia de înscriere a copiilor în învățământul primar 2017-2018

¹⁷⁵ România, Ministerul Educației, Ordinul nr. 3247/14.02.2017, Anexa 2, art. 2

¹⁷⁶ România, Legea Educației Naționale nr. 1/2011, art. 16

¹⁷⁷ România, Legea Educației Naționale nr. 1/2011, art. 23

¹⁷⁸ România, Legea Educației Naționale nr. 1/2011, art. 32, para. 3

¹⁷⁹ România, Legea Educației Naționale nr. 1/2011, art. 33, para. 5

¹⁸⁰ România, Institutul Național de Statistică, PROIECTAREA POPULAȚIEI ȘCOLARE DIN ROMÂNIA LA ORIZONTUL ANULUI 2060, disponibil la http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/proiectarea_populatiei_scolare_din_romania_la_orizontul_anului_2060_0.pdf, Accesat la 23.11.2017

¹⁸¹ România, Institutul Național de Statistică, PROIECTAREA POPULAȚIEI ȘCOLARE DIN ROMÂNIA LA ORIZONTUL ANULUI 2060, disponibil la http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/proiectarea_populatiei_scolare_din_romania_la_orizontul_anului_2060_0.pdf, Accesat la 23.11.2017

Accesul tinerilor care absolvă învățământul profesional la învățământul superior este limitat. Acești tineri trebuie să-și finalizeze liceul și să obțină o diplomă de bacalaureat; acest lucru este posibil, dar necesită cursuri suplimentare /echivalarea creditelor cu studiile liceale. Nu există informații de încredere privind fluxul de elevi romi de la școli profesionale spre învățământul secundar superior.

Eliminarea repetenției

SNIR nu menționează deloc repetenția. Strategia de reducere a părăsirii timpurii a școlii subliniază faptul că repetenția este unul dintre cei mai relevanți predictorii ai abandonului școlar, în special pentru băieți și elevii de gimnaziu din mediul rural.¹⁸²

În anul școlar 2014-2015, au fost 50,500 de elevi repetenți (numărul cuprinde atât elevii din ciclul primar, cât și din ciclul gimnazial), reprezentând 3% din numărul total al elevilor.¹⁸³ În cadrul aceluiași studiu realizat de Agenția pentru Dezvoltare Comunitară Împreună în 2013¹⁸⁴, au fost colectate date privind rata de repetare a clasei. „*Repetarea clasei indică două scenarii potențiale: lipsa performanței și frecventarea redusă a claselor, cele două fiind corelate într-o oarecare măsură. Procentul copiilor romi care nu au reușit să termine o clasă cel puțin o dată este de 16.5%, iar într-o parte din aceste cazuri s-a raportat, de asemenea, participarea scăzută. În cazul eșantionului ne-rom, 5,3% dintre copiii înscriși la școală nu au reușit să treacă clasa cel puțin o dată*”¹⁸⁵. Nu există date disponibile despre genul studenților în acest studiu.

Vizarea școlilor dezavantajate

Vizarea școlilor dezavantajate cu nivel scăzut de performanță va fi abordată în totalitate ope parcursul celei de-a doua etape a monitorizării, acum informațiile disponibile fiind puține și lipsite de coerență. Mai mult, în acest moment, procesul de semnare a contractelor de finanțare în cadrul Programului Operațional Capital Uman „Școala pentru toți”¹⁸⁶ se află în stadiul final și are o alocare totală de 193,200,000 EUR, care va produce schimbări semnificative în școlile dezavantajate în următorii trei ani. „Școala pentru toți” face parte din Axa prioritară 6 - Educație și competențe, în cadrul priorității de investiții 10(i) vizând reducerea și prevenirea părăsirii timpurii a școlii, promovarea accesului egal la învățământul preșcolar, primar și secundar de calitate, inclusiv accesul la procesele de învățare formală, non-formală și informală pentru reintegrarea în educație și formare. Prin urmare, primele rezultate ale programului vor fi reflectate în raportul de monitorizare din 2018.

¹⁸² Strategia pentru reducerea părăsirii timpurii a școlii (2013). Disponibil la: <https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2015/Strategie-PTS/Strategia-PTS-2015.pdf>, Accesat la 23.11.2017

¹⁸³ Institutul Național de Statistică. (2016). Sistemul national de învățământ – anul școlar 2014 – 2015, p. 26

¹⁸⁴ Duminică G. și Ivasiuc A. (2013). *The Roma in Romania. From Scapegoat to Development Engine (Romii din România. De la țap ispășitor la motorul dezvoltării. Studiu comparativ între romi și ne-romi privind cele 4 teme incluse în strategie (educație, ocuparea forței de muncă, sănătate și locuințe).*

¹⁸⁵ Duminică G. și Ivasiuc A. (2013). *The Roma in Romania. From Scapegoat to Development Engine*, p. 95

¹⁸⁶ POCU/4/6/6.2,6.3,6.4,6.6, vezi <http://www.fonduri-ue.ro/apeluri/details/2/73/apeluri-pocu-4-6-6-2,6-3,6-4,6-6-program-%E2%80%9Dscoal%C4%83-pentru-to%C8%9Bi%E2%80%9D> pentru mai multe detalii asupra finanțării din fonduri structurale în România

STUDIU DE CAZ LOCAL COMPREHENSIV

Centrul comunitar de asistență socio-medicală Slatina, județul Olt: un model inovator de creștere a accesului romilor la servicii de sănătate

Introducere

Anul 2014 a adus aprobarea Strategiei Naționale de Sănătate a Guvernului României pentru perioada 2014-2020, intitulată „Sănătate pentru prosperitate”, o strategie care a evidențiat schimbări în sistemul național de asistență medicală în ceea ce privește prevenirea (de exemplu, asistența primară) precum și furnizarea de servicii în spitale și reabilitarea infrastructurii spitalicești.

Studiul de caz prezentat mai jos este relevant pentru implementarea SNIR, deoarece crearea unui centru comunitar de asistență socio-medicală care răspunde nevoilor de asistență medicală ale populației vulnerabile corespunde măsurilor SNIR, și anume prin *stabilirea/extinderea la nivel național a rețelei de centre comunitare care oferă servicii de bază integrate. Centrele Comunitare oferă servicii socio-medicale de bază.* În plus, preluarea acestui centru și serviciile oferite de Consiliul Local Slatina demonstrează implicarea autorităților și voința de a implementa SNIR.

Rapoartele elaborate înainte de această strategie de către diverse organizații și instituții din domeniul sănătății cu privire la incluziunea socială a romilor vulnerabili au evidențiat de multe ori barierele în calea accesării serviciilor de sănătate. Acestea includ lipsa asigurărilor de sănătate, indisponibilitatea serviciilor medicale în diferite zone ale țării, ignorarea factorilor de risc de către populație, tendința de amânare a vizitelor la medic, cheltuieli medicale inaccesibile etc. Toate acestea conduc la o inegalitate crescută în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate pentru anumite categorii de populație.

Pe de altă parte, referindu-se la îmbunătățirea serviciilor de asistență primară și spitalicească, Strategia Națională de Sănătate a stabilit, ca prim obiectiv general, îmbunătățirea sănătății în general, îngrijirea nutrițională a mamei și a copilului, care ar trebui realizată prin îmbunătățirea nutriției precum și prin reducerea riscului de mortalitate infantilă sau deces maternal. În ciuda intervențiilor atente și monitorizării acestui indicator cheie, situația mortalității infantile nu s-a îmbunătățit încă în mod semnificativ. România prezintă încă o cifră aproape dublă față de cea la nivel european de 8% în 2015¹⁸⁷.

În plus, în raportul intitulat „Starea de sănătate percepută de populația României în 2014”, Institutul Național de Statistică a avertizat că, la nivel național, 1 din 4 persoane suferă de cel puțin o boală cronică sau a avut o boală pe termen lung, cu rate mai ridicate la femei (29.9%) comparativ cu bărbații (21.8%) și că 3.6% din populația României nu a avut niciodată un medic de familie, iar 40% din populație utilizează servicii oferite de farmacii în loc să solicite sfatul medicului.

Aceste date privind sănătatea, în general, și sănătatea maternă și a copilului în special, au provocat îngrijorarea organizației Sastipen și au determinat această organizație să identifice și să propună (aprilie 2014) unui consorțiu de organizații să înceapă să utilizeze un model de intervenție socială și medicală de sporire a accesului la serviciile de

¹⁸⁷ Raportul Național de Sănătate al Copiilor și Tinerilor din România, 2016, p. 6, Institutul Național de Sănătate Publică și Centrul Național de Evaluare și Promovare a Sănătății.

sănătate primară la nivel comunitar, furnizarea de programe de educație pentru sănătate pentru mame, sugari și copii mici și consolidarea asistenței medicale primare, cu rol preventiv, la nivel comunitar.

Acest studiu de caz examinează unul dintre modelele aplicate în comunitățile de romi dezavantajate, și anume comunitatea de romi din Slatina (județul Olt). Modelul prezintă un instrument inovator de intervenție socială și medicală integrată la nivel comunitar, implementat în cadrul programului „zefiR - Împreună pentru puterea de acțiune”. Modelul a fost coordonat de o echipă multidisciplinară, formată dintr-un coordonator de centru, un medic, o asistentă medicală comunitară și un mediator sanitar.

Programul de furnizare a serviciilor sociale și medicale a fost implementat timp de doi ani până în februarie 2016, permițând ca modelul de intervenție să devină sustenabil. Programul a fost finanțat de programul elvețian, iar bugetul total a fost de aproximativ 56,000 CHF (aproximativ 48,000 EUR) pentru un centru. După finalizarea proiectului, Consiliul Local din Slatina s-a angajat să acopere toate costurile administrative și de resurse umane din bugetul propriu, în conformitate cu legislația națională și cu planul local de cheltuieli. În fiecare an, bugetul este diferit, iar numărul beneficiarilor variază, costurile fiind cunoscute numai de consiliul local.

În elaborarea prezentului studiu de caz, ne-am bazat pe rapoartele de activitate ale Centrului Comunitar de Servicii Medicale și Sociale din Slatina, rapoartele de monitorizare și evaluare a activităților medicale și sociale, precum și interviuri cu membrii echipei și reprezentanți ai autorităților locale și ai membrilor din comunitățile de romi care au beneficiat de serviciile centrului.

Descrierea comunității

Slatina este capitala județului Olt și este situată în partea de sud a României, în partea centrală a județului Olt, cu o populație de 78,815 de locuitori, potrivit recensământului din 2011. Aproximativ 5,000 de persoane s-au declarat romi, aparținând romilor rudari și ursari.

Comunitatea de romi din Slatina locuiește într-o așezare compactă, situată la periferia orașului, segregată rezidențial, dar accesibilă. Cele mai multe dintre casele din comunitate sunt mici, fără apă sau electricitate, și într-o stare proastă. Ursarii sunt un grup vorbitor de limba romani, spre deosebire de rudari, un grup care nu cunoaște limba romani, nu are tradiții sau obiceiuri specifice, dar care, prin heteroidentificare, este etichetat drept un grup aparținând romilor care sunt cunoscuți ca provenind din zona Rudari. Populația romă din Slatina este de religie creștin-ortodoxă. Vârsta medie la căsătorie este de 18 ani, iar căsătoriile timpurii sunt tot mai rare.

Există 630 de gospodării, dar aproximativ 80% dintre acestea nu au documente de proprietate, iar 30% prezintă un risc ridicat de deteriorare (nu există acoperișuri adecvate, umezeală, scurgerea apei prin acoperiș, fără garduri etc.). Drumurile de acces către comunitatea de romi sunt pietruite și nu asfaltate și nu există servicii de transport public care să deservească această comunitate. Trebuie menționat că nu toate familiile din comunitatea de romi sunt conectată la rețeaua de furnizare a energiei sau la sistemul de canalizare.

În ceea ce privește educația, comunitatea de romi din Slatina beneficiază de servicii educaționale oferite de trei școli aflate în comunitate și în vecinătatea acesteia, după cum urmează: Școala Gimnazială nr. 1 (clasa a Va - a VIII-a), unde 98% dintre copii sunt romi; Școala Gimnazială nr. 2 (clasele 5-8), unde 15% dintre copii sunt romi și Liceul „Ion Minulescu”, unde 5% dintre copii sunt romi. În privința învățământului preșcolar, grădinița nr. 1 în Slatina are 98% copii romi și grădinița nr. 2 are 100% copii

romi. Nivelul de educație al adulților este limitat la gimnaziu (50%) și doar 5% au absolvit liceul.

În ceea ce privește asistența medicală, principalele probleme cu care se confruntă comunitatea sunt: copiii care nu au fost vaccinați, persoanele care suferă de tuberculoză și hepatită, persoanele cu dizabilități, igiena precară, discriminarea în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate și lipsa asigurării de sănătate. Numărul de instituții la care pot merge este limitat la o policlinică și șase cabinete medicale de medicină generală, situate la o distanță de 1-5 km.

Ocuparea forței de muncă este o altă problemă în comunitate, deoarece aproximativ 2,500 de persoane sunt șomeri, dintre care 60% sunt șomeri pe termen lung (80% dintre aceștia nu beneficiază de ajutor de șomaj). Aceste persoane nu au asigurare de sănătate până când nu vor beneficia de prevederile Legii nr. 416/2001, ceea ce înseamnă că, în cazul nostru, 230 de familii beneficiază de salariul minim și 423 de familii beneficiază de indemnizații de invaliditate.

În prezent, după implementarea proiectului „zefiR”, romii activi la nivel comunitar sunt mediatorul școlar, mediatorii sanitari, asistenta medicală comunitară, un expert local rom și un coordonator de departament în cadrul Direcției de Protecție Socială și Asistență Socială din Municipiul Slatina.

Descrierea programului de asistență socio-medicală

Un studiu KAP (cunoaștere, acțiune și practică) realizat în cadrul proiectului „zefiR - Împreună pentru puterea de acțiune” a subliniat faptul că la nivel local, în Slatina, pot fi identificate aceleași bariere generale privind accesul populației rome la servicii de sănătate ca în alte studii relevante. Aceste bariere au fost generate de sărăcie, de lipsa asigurărilor de sănătate și de informația privind importanța îngrijirii sănătății, lipsa coordonării în activitățile mediatorilor sanitari, condițiile sociale și economice precare. Acest context a impus necesitatea implementării unei intervenții sociale și medicale integrate la nivel municipal care să abordeze problemele reale identificate în comunitatea de romi, să sporească accesul la serviciile de sănătate și să contribuie la schimbarea comportamentului lor în domenii precum sănătatea personală cu accent pe sănătatea mamelor și copiilor. Modelul de intervenție a constat în plasarea unui container modular în zona locuită în cea mai mare parte de persoane vulnerabile, astfel încât serviciile oferite din acest spațiu să poată fi accesate de oricine care avea nevoie de servicii sociale și medicale. Containerul modular a fost dotat cu echipament medical minim (prevăzut de lege) și echipat cu personal medical pentru a oferi servicii corespunzătoare conform metodologiei propuse de Asociația Sastipen.

Domeniul de intervenție a Centrului Comunitar de Asistență Socio-Medicală a fost definit în principal prin campanii informative și de comunicare la nivel comunitar despre serviciile sale și oportunitatea accesării acestora, inclusiv serviciile medicale primare pe care le oferă, cât și despre campaniile săptămânale care promovează un stil de viață sănătos.

Serviciile sociale și medicale furnizate de Centrul Comunitar de Asistență Socio-Medicală, care au răspuns adecvat la problemele de sănătate cu care se confruntă populația romă, au inclus:

- Servicii medicale primare (control medical, măsurarea tensiunii arteriale și a nivelului de zahăr și trimiteri către specialiști, servicii de asistență etc.)
- Acordarea primului ajutor;
- Consiliere socială și medicală;
- Facilitarea accesului la serviciile sociale și la serviciile de sănătate publică:

- Monitorizarea femeilor însărcinate și a sugarilor înscriși pe listele medicilor generaliști;
- Programe privind alăptarea sugarilor și hrănirea suplimentară;
- Organizarea de campanii de monitorizare pentru factori de risc sau boli frecvente;
- Programe și servicii de sănătate care răspund nevoilor individuale, furnizate în mod integrat cu serviciile sociale.

Rezultatele programului de asistență socio-medicală

Între anii 2014 și 2015, Centrul Comunitar de Asistență Socio-Medicală din Slatina a dezvoltat servicii integrate sociale și medicale pentru romii dezavantajați din Slatina, indiferent dacă aveau sau nu asigurare de sănătate (în conformitate cu fișa postului asistentei medicale comunitare și a mediatorul sanitar, echipa medicală din cadrul proiectului a oferit servicii în special persoanelor fără asigurare de sănătate), cu accent pe activitățile legate de sănătatea mamei și a bebelușilor. S-au desfășurat o serie de campanii de sănătate vizând femeile cu vârsta cuprinsă între 18 și 50 de ani, axându-se pe alăptarea copiilor nou-născuți și pe diversificarea adecvată a dietei pentru sugari, despre importanța testului Babeș-Papanicolau pentru sănătatea femeilor și a screening-ului pentru cancerul de col uterin, importanța examinărilor medicale preventive, importanța vaccinului BCG pentru copii, prevenirea și tratarea cancerului mamar, importanța sănătății orale, tratamentul preventiv al infecțiilor respiratorii virale etc.

Toate aceste activități au condus la accesul la servicii de sănătate pentru 1,139 de copii (cu vârsta între 0-17 ani) care au primit servicii medicale primare atât în centru, cât și acasă, oferite gratuit de către un medic și o asistentă medicală comunitară; pentru 136 femei însărcinate care au beneficiat de consiliere, monitorizare și îngrijire medicală, atât în centru, cât și la domiciliu; pentru 290 de persoane fără asigurare de sănătate care au beneficiat de servicii medicale gratuite; pentru 112 mame care au fost sfătuite să viziteze medicul în mod regulat împreună cu copiii lor după externare pentru a primi asistență medicală și pentru a permite monitorizarea cazurilor. În plus, au fost identificate cazuri noi de diabet zaharat și hipertensiune arterială printre cei care au solicitat consultații medicale primare în cadrul Centrului Comunitar de Asistență Socio-Medicală din Slatina, aceste persoane fiind sfătuite să consulte medici de specialitate la spitalul municipal.

În colaborare cu mediatorii sanitari care lucrează în cadrul Direcției de asistență socială din Slatina, Centrul Comunitar de Asistență Socio-Medicală din Slatina a organizat 23 de campanii de sănătate pentru femei în vârstă de 18-50 de ani, vizând aproximativ 350 de etnici romi.

Concluzii

Un rol important în furnizarea serviciilor sociale și medicale a fost cel al echipei comunității, care a inclus coordonatorul centrului, medicul pediatru, asistenta medicală comunitară și mediatorul sanitar. Aceștia au asigurat intervenția integrată și gestionarea cazurilor, ghidate de următoarele valori: sporirea încrederii în cadrul comunității; responsabilitate; respect și empatie față de beneficiari; perseverență în toate acțiunile pentru a-și îndeplini misiunea; profesionalism în desfășurarea activităților; integritate și onestitate; convingere; munca în echipă și eficiență.

Intervenția desfășurată de Centrul Comunitar de Asistență Socio-Medicală a avut un impact pozitiv asupra beneficiarilor, precum și asupra autorităților publice locale partenere, după cum urmează:

- a) În cazul beneficiarilor:

- În urma implementării modelului de intervenție socială și medicală în cadrul proiectului, nivelul de satisfacție în cadrul grupului a crescut de la nivelul 1 la 4 pe o scară de la 1 la 5, în ceea ce privește atitudinea, modul de comunicare și interacțiunea pacient-medici;
- Creșterea nivelului de încredere a beneficiarilor în echipa comunității; 84% dintre beneficiari au apreciat pozitiv calitatea serviciilor oferite de centru.

„Când mergeam la medic, nimeni nu ne acorda atenție pentru că nu aveam asigurare medicală. Acum mergem la acest mic centru și medicul este foarte drăguț cu noi și foarte amabil. El nu întreabă încă de la început dacă avem asigurare de sănătate, întreabă despre sănătatea ta și te ajută. Asistenta medicală și mediatorul sanitar ne vizitează și ne sfătuiesc despre copii și ceilalți membri ai familiei. Dacă nu ar fi fost ei, nu mi-aș fi verificat nivelul de zahăr sau tensiunea arterială, pentru că niciodată nu m-am gândit că cineva îmi va oferi gratuit.” (I.O., mamă din comunitatea de romi din Slatina, în vârstă de 42 de ani)

b) În ceea ce privește impactul asupra autorităților publice locale:

- Pe baza Hotărârii Consiliului Local (HCL) nr. 56 / 24.02.2016, Primăria Slatina, județul Olt, a adoptat Memorandumul de cooperare dintre Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate - Fundația SASTIPEN / Terre des Hommes și Consiliul Local / Primăria Slatina, cu scopul de a asigura continuitatea activităților sociale și medicale, în conformitate cu metodologia implementată de Asociația Sastipen și preluarea personalului centrului angajat în perioada de implementare a proiectului.
- Prin urmare, Centrul Comunitar de Asistență Socio-Medicală este acum un nou departament creat în cadrul Direcției de Asistență Socială, un serviciu public subordonat Consiliului Local al Slatinei și acest lucru este o premieră în ultimii ani în România. Echipa comunitară a fost instruită în perioada de implementare a proiectului și ulterior a fost angajată de către Direcția de Asistență Socială, costurile aferente fiind cuprinse în bugetul local. Sustenabilitatea serviciilor oferite de centru a fost astfel asigurată iar persoanele din comunitatea de romi din Slatina au acces îmbunătățit la servicii medicale primare.

„Am preluat acest centru, serviciile și personalul său pentru că am văzut rezultate și profesionalism. Personalul este bine coordonat, își face treaba și oamenii sunt mulțumiți. Sunt conștient de faptul că acest model de intervenție va avea rezultate, așa că recomand să îl replicăm.” (N.P, reprezentant al instituției locale).

RECOMANDĂRI

Guvernanță și cadrul general al politicilor

- Clarificarea rolului instituțiilor guvernamentale publice care se ocupă de problemele romilor (Agenția Națională pentru Romi, Punctul Național de Contact, Centrul Cultural al Romilor), astfel încât să-și poată îndeplini sarcinile și responsabilitățile și să își asume răspunderea pentru acestea.
- Asigurarea faptului că documentele de politici publice referitoare la romi promovează și se bazează pe cele 10 Principii de bază comune ale incluziunii romilor, în conformitate cu solicitarea adresată de către Consiliul de Miniștri Însărcinat cu Afaceri Sociale al statelor membre și Comisiei Europene, principiul nr. 3 - țintire explicită, dar nu exclusivă, nr. 5 - integrare și desegregare, nr. 6 - conștientizarea dimensiunii de gen și nr. 9 - implicarea autorităților regionale și locale, acolo unde este posibil.
- Asigurarea consultărilor adecvate cu actorii societății civile romi și pro-romi în toate aspectele legate de incluziunea romilor.
- Fundamentarea procesului de dezvoltare a politicilor publice pentru romi, prin colectarea sistematică a datelor privind situația romilor (dezagregate pe sexe), inclusiv prin intermediul Institutului Național de Statistică.
- Asigurarea resurselor financiare pentru implementarea măsurilor SNIR.
- Asigurarea că toate documentele de politici publice respectă principiul egalității de șanse pentru femei și bărbați.
- Creșterea transparenței implementării SNIR prin publicarea anuală a rapoartelor de monitorizare și evaluare.

Anti-discriminare

- Asigurarea transparenței și consultării proactive cu societatea civilă romă în toate aspectele legate de dezvoltarea, implementarea și monitorizarea politicii anti-discriminare.
- Asigurarea implementării depline a deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului în cazurile legate de romi.
- Alocarea resurselor financiare pentru finanțarea programelor anti-discriminare și a campaniilor de conștientizare și sensibilizare.
- Elaborarea programelor naționale de formare pentru prevenirea și combaterea discriminării pentru reprezentanții instituțiilor publice.
- Creșterea valorii amenzilor acordate de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării pentru cazurile de discriminare.
- Cartografierea zonelor de evacuare cu risc ridicat din România pentru a găsi soluții adecvate pentru fiecare caz.
- Aplicarea legislației pentru abordarea discriminării multiple/intersecționale în practica juridică a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.

Antigipsism

- Promovarea înțelegerii antigipsismului și implicațiilor acestuia (efecte negative) pentru a contesta statusul curent al acestui tip de rasism instituțional acceptat pe scară largă.
- Dezvoltarea de campanii eficiente de combatere a antigipsismului pe baza datelor colectate prin cercetare.
- Dezvoltarea unui fond al societății civile pentru implementarea de proiecte privind prevenirea și combaterea antigipsismului.

Impactul politicilor educaționale generale asupra romilor

- Alocarea de finanțări suficiente (bugetul de stat și fondurile structurale ale Uniunii Europene) pentru abordarea problemei infrastructurii școlare, în special pentru zonele în care înscrierea și participarea la învățământul preșcolar și școlar este sub medie.
- Accesibilizarea medierii școlare în toate zonele / comunitățile în care există abandon școlar; clarificarea statutului profesional al mediatorilor școlari și alocarea de resurse pentru angajarea lor acolo unde este necesar.
- Abordarea desegregării copiilor romi în clase și școli: aplicarea în totalitate a prevederilor legale, inclusiv prin impunerea de sancțiuni celor care nu implementează prevederile legale; adoptarea unui program național (măsurile, instituții responsabile pentru implementare și fonduri) pentru desegregarea sistemului de învățământ și pentru promovarea educației incluzive pentru toți; cartografierea situației segregării școlare și monitorizarea regulată și raportarea publică a progreselor înregistrate.
- Redefinirea politicii privind educația incluzivă folosind standardele internaționale definite de UNESCO și alte organizații internaționale în domeniu: inițierea și adoptarea legislației și reglementărilor secundare care să completeze legislația națională privind educația prin adoptarea de noi planuri de învățământ, schimbarea curriculumului, informații relevante privind minoritățile, formarea profesorilor și metodologiile de predare etc.
- Asigurarea accesului liber pentru fiecare copil la educația preșcolară timp de cel puțin doi ani, punând la dispoziție în mod gratuit accesul la grădiniță pentru toți copiii, inclusiv pentru romi, cu asigurarea unui program complet (9:00 - 17:00) și a hranei, ca o condiție prealabilă pentru o mai bună integrare în sistemul de învățământ.
- Publicarea tuturor informațiilor despre educația specială, prin intermediul Ministerului Educației Naționale, inclusiv date dezagregate pe etnie referitor la înscrieri în astfel de instituții de învățământ.

BIBLIOGRAFIE

Bițu, Nicoleta and Morteau, Crina (2009). *Cazurile mariajelor timpurii în comunitățile de romi din România. Drepturile copilului sunt negociabile?* UNICEF.

Bițu, Nicoleta (2012). Femeile rome și feminismul, în *Perspective Politice* vol. V, nr 2. 2012

Duminică, Gelu și Ivăsiuc, Ana (2010). O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate. Ed. Alpha MDM.

Duminică, Gelu și Ivăsiuc, Ana coord. et al (2013). *The Roma in Romania. From Scapegoat to Development Engine. (Romii din România. De la țap ispășitor la motorul dezvoltării. Studiu comparativ între romi și ne-romi privind cele 4 teme incluse în strategie (educație, ocuparea forței de muncă, sănătate și locuințe)*. Federal Foreign Office.

Farkas, Lilla (2017). *Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union. Data collection in the field of ethnicity*, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers.

Gheorghe, Carmen, Mocanu, Cristina și Zamfir, Ana (2009). *Sindicatele la intersecția dintre gen și etnie*, Bucharest AMM Design.

Gheorghe, Carmen (2011). *Gender Mainstreaming in public policies for Roma (Egalitatea de gen în politicile publice pentru romi)*, în *Revista de Asistență Socială (Social Work Review)*. Universitatea din București, nr 2.

Gheorghe, Carmen (2016). *Feminismul rom: provocări ideologice și instituționale* in Andra Nimu, Cristian Pârvulescu și Arpad Todor (2016) *Societate civilă, democrație și construcție instituțională* ; Iași, Polirom; p.237-248.

Grigore, Delia, Neacșu, Mihai, Sarău, Gheorghe et al. (2009). *Evaluarea politicilor educaționale pentru Romi*, Editura Alpha MDN, București

István, Haller (2004). *Discriminarea rasială în județele Mureș și Satu Mare*, Altera nr. 25/2004, Editura Pro Europa, Tîrgu-Mureș

Matache, Margareta (2009). *Gender equality, sense of belonging, both? (Egalitate de gen, sentiment de apartenență, sau amândouă?)*, în *Nevi Sara Kali*.

Mocanu, Cristina și Zamfir Ana Maria (2008). *Discriminarea multiplă în România*. Ed. Agora Calarași.

Moisă, Florin et al (2017). *Strategii DA, finanțare NU. Mecanismele de finanțare a politicilor publice pentru romi în România*, Fundația Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi, Cluj-Napoca.

Moisă Florin, Rostas Iulius, Tarnovschi Daniela, Stoian Iulian, Rădulescu Daniel și Andersen Ștefania. (2013). *Raportul societății civile asupra implementării Strategiei Naționale de Integrare a Romilor și a Planului de Acțiune al Deceniului în România 2012*. Secretariatul Fundației Deceniul pentru Incluziunea Romilor. 2013

Neaga Diana, Braga Andreea și Nica Anca (2017). *Toată lumea știa*. Hecate Bucharest.

Nimu, Andrada, Pârvulescu, Cristian și Todor, Arpad (2016). *Societate civilă, democrație și construcție instituțională*. Iași, Polirom

Pop, Mihaela (2015). *Grupurile informale din România. Analiză legislativă*, Fundația pentru o Societate Deschisă. 2015

Popa, Mirela Raluca (2009). *Meaning and uses of intersectionality in public policies*, în Nevi Sara Kali (*Sensurile și uzul intersecționalității în politicile publice*), nr 1. 2009
 Preoteasa Maria, Căce, Sorin și Duminiță, Gelu (2009). *Strategia de îmbunătățire a situației romilor. Vocea comunităților*. Bucharest AMM Design.

Rostas, Iulius (2012). Roma identity in Horvath, Istvan and Nastasa, Lucia. *Roma or gypsy? The dilemmas of an ethnonyme in a Romanian context*. ISPMN Cluj. 2012

Rostas, Iulius. *Ethnicity, Power and Inclusion: Why policies towards Roma are failing, upcoming*. PhD thesis CEU. 2015

Surdu, Laura (2011). *Roma school participation, non-attendance and discrimination in Romania (Participare, absenteism școlar și experiența discriminării în cazul romilor din România)* Bucharest, Vanemonde.

Teșliuc, Emil, Grigoraș, Vlad, Stanculescu, Manuela (2015). Studiu de fundamentare pentru Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020. World Bank. Bucharest.

Vrăbiescu, Ioana (2016). *Phenja – violența împotriva femeilor rome nu are culoare*. E-Romnja.

World Bank. (2012). *Toward an equal start: closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*.

Legislație

HG nr. 1237/2008 privind aprobarea Programului pilot Locuințe sociale pentru comunitățile de romi disponibil la:

http://www.dreptonline.ro/legislatie/hg_program_pilot_locuinte_pentru_romi_1237_2008.php.

Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, modificată și consolidată în anul 2006 (Legea nr.314 / 2006)

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 75/2005

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 18/2017 privind asistență medicală comunitară. A se vedea

http://www.dreptonline.ro/legislatie/oug_18_2017_asistenta_medicala_comunitara.php

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 96/16.08.2010

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 24/24.03.2010

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 66/5.10.2016

Legea Educației Naționale nr. 1/2011

Legea nr. 248/2015 privind stimularea participării copiilor din familii defavorizate la educația preșcolară

Legea nr. 677 din 21 noiembrie 2001 (actualizată) pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date disponibilă la:

https://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2016/2016_pdf/2016.11.01_anexa_1_legea_677-2001.pdf

Ministerul Educației și Cercetării, Ordinul nr. 3.247/14.02.2017 privind calendarul și metodologia de înscriere a copiilor în învățământul primar 2017-2018

Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice, Ordinul nr. 4464/7.09.2000

Ministerul Educației și Cercetării Științifice, Ordinul nr. 5562/7.10.2011 pentru aprobarea Metodologiei privind colectarea, recunoașterea, echivalarea creditelor transferabile

Ministerul Dezvoltării Regionale, Administrației Publice și Fondurilor Europene, Ordinul nr. 7002/4.12.2017

Ministerul Sănătății, Ordinul 1086/27.09.2016

Ordinul Cadru privind interzicerea segregării în unitățile de învățământ preuniversitar, disponibil la: <https://www.edu.ro/ordin-cadru-nr-613421122016-privind-interzicerea-segreg%C4%83rii-%C8%99colare-%C3%AEn-unit%C4%83%C8%9Bile-de-%C3%AEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt>, accesat la 20.1.2017

Ordonanța nr. 137/2000, disponibilă la: http://www.dreptonline.ro/legislatie/og_137_2000_prevenire_sanctionare_forme_discriminare_republicata.php

Ordin nr. 6158/2016 privind Planul Național de Acțiune pentru Desegreare

Recensământul populației 2011 <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>.

Constituția României. <http://www.constitutiaronaniei.ro/>

Documente de politici

Strategia Guvernului României pentru includerea cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015-2020.

www.anr.gov.ro/docs/Site2014/Strategie/Strategie_final_18-11-2014.pdf

Analiza Strategiei Guvernului nr. 1221/2011, Agenția Națională pentru Romi, a se vedea <http://www.anr.gov.ro/docs/Site2014/Strategie/Analiza%20implementarii%20strategiei%20Guvernului%20nr.%201221%20din%202011.pdf>

[National Strategy for Equal Opportunities between women and men 2014-2017](http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Transparenta/Dezbateri_publice/2014-01-24_Anexa_1_Strategia.pdf)
http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Transparenta/Dezbateri_publice/2014-01-24_Anexa_1_Strategia.pdf

Strategia pentru reducerea părăsirii timpurii a școlii (2013). Disponibilă la: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2015/Strategie-PTS/Strategia-PTS-2015.pdf

Strategia pentru contribuția programului operațional la strategia Uniunii pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. Disponibilă la: http://www.fonduri-ue.ro/images/files/programe/CU/POCU-2014/2017/15.06.2017/Programul_Operational_Capital_Uman.pdf

România, Program Operațional Regional 2014-2020. Disponibil la: <http://www.fonduri-ue.ro/por-2014>

Rapoarte/studii

Active Watch. Raportul anual cu privire la discursul instigator la ură din România 2014-2015. Disponibil la

[http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)

Centrul de Resurse Juridice. Combaterea infracțiunilor motivate de ură. Ghid pentru practicieni și decidenți. 2015. Disponibil la <http://www.crj.ro/wp-content/uploads/2015/01/Combaterea-infracțiunilor-motivate-de-ura.Ghid-pentru-practicieni-si-decidenti.pdf>

Centrul de Advocacy și Drepturile Omului. Segregare sau incluziune școlară? Raport de monitorizare privind segregarea/incluziunea școlară a elevilor în Regiunea Nord-Est. 2016. Disponibil la <http://scoalapentrutoticopiii.cado.org.ro/raportul-de-monitorizare-a-segregarii-scolare-in-regiunea-nord-est.html>

Coalition for Gender Equality, E-Romnja Association and the Network for Preventing and Combating Violence Against women. *NGO shadow report complementing the Romanian Government's report to the CEDAW 67's session 2017* (on elimination all forms of discrimination against women). Disponibil la http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/ROU/INT_CEDAW_NGO_ROU_27790_E.pdf

European Commission against Racism and Intolerance Report on Romania, 2014. Disponibil la <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/romania/ROM-CbC-IV-2014-019-ENG.pdf>

European Commission, Education and Training Monitor 2017 Romani. Disponibil la a https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-ro_en.pdf

[Empowerment of Roma Women within the European Framework of National Roma Inclusion Strategies, Directorate-General Internal Policies, 2013.](#) Disponibil la [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493019/IPOL-FEMM_ET\(2013\)493019_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493019/IPOL-FEMM_ET(2013)493019_EN.pdf)

European Union Agency for Fundamental Rights *Roma Survey – data in focus. Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 Member States.* European Union. Belgium. 2014

European Union Agency for Fundamental Rights. (2016) EU-MIDIS Data in Focus Report 1: The Roma, disponibil la <http://fra.europa.eu/en/publication/2009/eu-midis-data-focus-report-1-roma>

European Union Agency for Fundamental Rights. (2016) *Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings.* Disponibil la <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>

European Commission. Education and Training Monitor 2016 Romania. Vol 2, Disponibil la https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-ro_en.pdf

ECRI Report on Romania, 2014. Disponibil la <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/romania/ROM-CbC-IV-2014-019-ENG.pdf>

European Roma Rights Centre. Written comments of the European Roma Rights Centre concerning Romania. For Consideration by the Committee on the Rights of Child at its pre-session Working Group for the 75th session, 2016. Disponibil la <http://www.errc.org/cms/upload/file/romania-crc-submission-july-2016.pdf>

European Court of Human Rights. Roma and Travellers, 2017. http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_ENG.pdf

Foundation Secretarito Gitano. *Serviciile de sănătate și romii. Evaluarea sistemului de mediere sanitară, 2007.* Disponibil la http://ec.europa.eu/health/ph_projects/2004/action3/docs/2004_3_01_manuals_ro.pdf

Fundația pentru o Societate Deschisă. Discursul instigator la ură în România, 2014. Disponibil la http://www.fdsc.ro/library/files/studiul_diu_integral.pdf

Fundamental Rights Agency (2014). *Roma Survey – data in focus. Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 Member states in 2014*. Disponibil la fra-2014-roma-survey-gender_en.pdf Accesat la 01.10.2017.

Institute for Research and Training. JSI Romania and Centre for Politics and Health services. Cercetare-evaluare a programului mediatorului sanitar în comunitățile de romi din România, 2006. Disponibil la http://www.anr.gov.ro/docs/Politici/Evaluarea_PMSR_raport_final.pdf

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. Raport privind implementarea Directivei Rasiale în România (01). 2016, disponibil la http://api.components.ro/uploads/1d3a0bf8b95391b825aa56853282d5da/2016/10/Raport_D43_2000_CNCD_final.pdf

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. Raport de activitate 2016, disponibil la http://api.components.ro/uploads/1d3a0bf8b95391b825aa56853282d5da/2017/04/Activity_Report_2016.pdf

Institutul Național de Statistică. (2016). Sistemul de învățământ din România – anul școlar 2014-2015

National Public Health Institute and the National Center for Health Evaluation and Promotion. *The National Health Report of Children and Young People in Romania*, 2016

Agenția Națională pentru Romi. Raport de activitate pentru perioada 2014-2015. Disponibil la <http://www.anr.gov.ro/docs/Site2016/Transparenta/Rapoarte/Rapoarte2015/Raport%202015%20final.pdf>

Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară. Raport asupra programului național de cadastru și carte funciară, octombrie 2017. Disponibil la http://www.ancpi.ro/pnccf/documente/Stadiu_lucrari_de_inreg_sist_16_oct.2017_site_final.pdf

OSCE summary report. Police and Roma and Sinti. Current challenges and good practices in building trust and understanding. Warsaw. 2014. Disponibil la <http://www.osce.org/odihr/119653?download=true>

Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, programul SocioRoMap, disponibil la <http://ispmn.gov.ro/page/socioromap>

România, Institutul Național de Statistică, Proiectarea populației școlare a României la orizontul anului 2060, disponibil la http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/proiectarea_populatiei_scolare_din_romania_la_orizontul_anului_2060_0.pdf

Studiu privind implicarea familiei în cadrul parteneriatului grădiniță-familie, Iliescu Valentina, Grădinița Cârligele, Vrancea, disponibil la http://www.concursurilecomper.ro/rip/2014/februarie2014/10-IliescuValentina_Studiu_implicarea_familiei.pdf

United Nations Human. *End-of-mission statement on Romania, by Professor Philip Alston, United Nations Human Rights Council Special Rapporteur on extreme poverty and human rights*. November 2015, Disponibil la <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16737&LangID=E>

The World Bank. *Toward an equal start: closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*. 2012. Disponibil la http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/RomaECD_FinalReport.pdf

Resurse pe website-uri

<http://www.activewatch.ro/en/home/>

<https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/romania/report-romania/>

<http://www.antidiscriminare.ro/>

<https://ctr.ro/summitultinerilor2017/>

www.e-romnja.ro/en

<http://www.eeagrants.ro/en>

<http://fondong.fdsc.ro/>

<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69670>

http://hatecrime.osce.org/romania#popup-modal_content

<http://www.fonduri-ue.ro/pocu-2014>

<http://ispmn.gov.ro/page/publicaii>

<http://romawomenassociationforourchildren.ro/>

<https://www.stiri.org/ong/civic-si-campanii/scrisoare-deschisa-ministerul-justitiei>

<https://socioromap.ro/>

www.violentaimpotrivafemeilor.ro

HOW TO OBTAIN EU PUBLICATIONS

Free publications:

- one copy:
via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- more than one copy or posters/maps:
from the European Union's representations (http://ec.europa.eu/represent_en.htm);
from the delegations in non-EU countries
(http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm);
by contacting the Europe Direct service (http://europa.eu/europedirect/index_en.htm)
or calling 00 800 6 7 8 9 10 11 (freephone number from anywhere in the EU) (*).

(*) The information given is free, as are most calls (though some operators, phone boxes or hotels may charge you).

Priced publications:

- via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Publications Office

ISBN 978-92-79-91831-5 doi:10.2838/91784